T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

SİRET-İ İBN İSHAK'TA TEFSİR RİVAYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Magomet (Muhammad) BATCHAEV

Ankara – 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

SİRET-İ İBN İSHAK'TA TEFSİR RİVAYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Magomet (Muhammad) BATCHAEV

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU

Ankara – 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

SİRET-İ İBN İSHAK'TA TEFSİR RİVAYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Magomet (Muhammad) BATCHAEV

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı İmzası

Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU .....

Prof. Dr. Nahide BOZKURT .....

Yrd. Doç. Dr. Esra GÖZELER .....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Magomet (Muhammad) Batchaev
İmzası
……

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VI

KISALTMALAR VIII

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Önemi 1

B. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi 2

C. İbn İshak ve *Siret-i İbn İshak* Hakkında 4

1. İbn İshak'ın Hayatı ve Eserleri 4

2. *Siret-i İbn İshak* Hakkında 8

BİRİNCİ BÖLÜM

***SİRET-İ İBN İSHAK*'TA TEFSİR RİVAYETLERİ VE ÖZELLİKLERİ**

I. *Siret-i İbn İshak*'ta Rivayetler Hakkında

I.1. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayet Kalıpları 12

I.2. *Siret-i İbn İshak*'ta Esbab-ı Nüzul Rivayet Kalıpları 13

I.3. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayetleri Hakkında Genel Bilgiler 15

I.4. *Siret-i Ibn İshak*'ta Tefsir Rivayetlerinin Konularına Göre Dağılımı 18

II. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayetleri

II.1. Hz. Peygamber'den Nakledilen Tefsir Rivayetleri 26

II.2. Sahabilerden Nakledilen Tefsir Rivayetleri 27

II.3. Tabiilerden Nakledilen Tefsir Rivayetleri 29

III. *Siret-i İbn İshak*'ta Muhammed b. İshak Tarafından Yapılan Ayet Yorumları 31

IV. *Siret-i İbn İshak*'ın İki Ayrı Baskısının Karşılaştırılması 35

İKİNCİ BÖLÜM
SİRET-İ İBN İSHAK'TA Bİ'SETTEN ÖNCEKİ DÖNEMLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

I. İnançlar İle İlgili Tefsir Rivayetleri 42

II. Tarihsel Olaylar

II.1. Fil Olayı İle İlgili Ayetler 44

II.2. Ka'be'nin Yapılışı İle İlgili Allah'ın Hz. İbrahim'e Emir Buyurduğu Ayet 45

III. İbadetler İle İlgili Tefsir Rivayetleri

III.1. Arapların Hacc Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Ayetler 46

III.2. Arapların Hacc İbadeti (Safa-Merve) Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Nazil Olan Ayet 48

III.3. Arapların Hacc İbadeti (Kurban) Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Nazil Olan Ayet 49

III.4. Hz. İbrahim'e Hac İbadetlerini Meşru Kılınmasıyla İlgili Nazil Olan Ayet 50

III.5. Arapların Hacc Konusunda Aşırı Gitmeleri ve Hz. Peygamber Gönderildikten Sonra Hacc İbadetini Yerine Doğru Şekilde Gelmesiyle İlgili Nazil Olan Ayetler 51

III.6. Arap Topluluklarının Putlara Tapmaları Ve Onların Allah'a Ortak Koşmalarıyla İlgili Ayet 53

IV. Hz. Muhammed İle İlgili Tefsir Rivayetleri

IV.1. Hz. Muhammed'in Tevrat ve İncil'deki Vasıflarının Bildirilmesi 54

IV.2. Yahudilerin Son Peygamberin Vasıflarını Tanımaları ve Son Peygamber Kendilerinden Gelmeyince İnkar Etmeleri 56

V. Cinlerle İlgili Tefsir Rivayetleri

V.1. Cinlerin Bi'setten Önce Durumları 58

V.2. Cinlerin Bi'setten Önceki Halleriyle Bi'setten Sonraki Hallerininin Farklılığı 60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEKKE DÖNEMİ İLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

I. Hz. Muhammed İle İlgili Tefsir Rivayetleri

I.1. Vahyin Başlangıcı İle İlgili Ayetler 63

I.2. Hz. Peygamber'in Gönderilmesi İle İlgili Ayet 65

I.3. Hz. Peygamber'e Kur'an'ın Ramazan Ayında İndirilmeye Başlanması İle İlgili Ayet 67

I.4. Kur'an-I Kerim'in, Hz. Peygamber'e Ramazan Ayının Kadir Gecesinde İndiğine İşaret Eden Ayetler 67

I.5. Varaka B. Nevfel İle Peygamber Arasında Geçen Diyalog İle İlgili Nazil Olan Ayetler 70

I.6. Hz. Muhammed'in Ulu'l-Azm Peygamberlerden Olduğuna Dair İnen Ayetler ve Ulu'l-Azm Peygamberler İle İlgili Ayet 71

I.7. Vahyin Fetreti ve Duha Suresinin Nazil Olması İle İlgili Ayetler 74

I.8. Rasulullah'ın Cibril'e: "Seni, Bizi Daha Çok Ziyaret Etmekten Alıkoyan Nedir? Niçin Daha Çok Ziyaret Etmiyorsun?" Şeklindeki Sorusu İle İlgili Nazil Olan Ayet 75

I.9. Tebliğe Akrabalardan Başlanması İle İlgili Ayetler 76

I.10. Hz. Peygamber'in Sıfatıyla İlgili Olarak Yahudi Bilginlerinin ve Ehl-i Kitab'ın Sözleri 78

I.11. Ummu Mektum ve Abese Suresi'nin Nüzulü İle İlgili Durum 80

I.12. Bir Arabın Hz. Peygamber'e Karşı Uygun Olmayan Davranışı ve Hz. Peygamber'in Ona Lanet Etmesi İle İlgili Nazil Olan Ayet 81

I.13. Hz. Hatice'nin Vefatından Sonra Hz. Peygamber'in Evlilik Hayatı 82

I.14. Kendilerini Rasulullah'a Hibe Eden (Bağışlayan) Kadınlar 83

I.15. İsra (Miraç) Olayı 86

I.16. Hz. Muhammed'in Peygamberliği'nin Alametleri 87

I.17. El-Âsı b. Vail'in Hz. Muhammed Hakkındaki Sözü ve Kevser Suresinin Nüzulü İle İlgili Durum 88

I.18. Vefat Eden Oğlu Yerine Hz. Peygamber'e Verilenler 88

II. Müslümanlar İle İlgili Tefsir Rivayetleri

II.1. Hz.Ömer'in Müslüman Oluşuna Sebep Olan Ayetler 90
II.2. Mekke'de Kur'an'ı Açıktan Okuyan İlk Kimse 92
II.3. Hz. Ebu Bekir'in Azat Ettiği Köleler ve Mükafatları İle İlgili Ayetler 93
II.4. Kureyş'in Zayıf Müslümanları Fitneye Düşürmelerine Karşı İndirilen Ayetler 94
II.5. Abdullah b. Abbas'ın "Siz Böbürleniyorsunuz" Ayetini Tefsiri 95
II.6. Habeşistan'a Hicret Eden Sahabiler İle İlgili Nazil Olan Ayetler 95
II.7. Habeşistan'a İlk Hicret ve Hz. Cafer'in Sözü İle İlgili Ayet 97
II.8. Sahabilerin Kendi Aralarındaki "En Güzel İmanı Olan Kimdi" Sorusuna Abdullah'ın Cevap Olarak Söylediği Ayetler 100
II.9. Bir Arabın Müslüman Olup Sonra Hemen Öldüğü İle İlgili Nazil Olan Ayet 101

III. Necaşi ve Arkadaşları İle İlgili Tefsir Rivayetleri

III.1. Müslüman Olan Nasranilerden Gönderilen Temsilcilerinin Durumunu Anlatan Ayetler 102
III.2. Necaşi ve Arkadaşları Hakkında Nazil Olan Ayet 104

IV. Ebu Talib İle İlgili Tefsir Rivayetleri

IV.1. Ebu Talib'in Vefatı ve Bu Hususta Gelen Rivayetler 105
IV.2. Ebu Talib, Bir Taraftan Muhammed'e Eza Edilmesini İstememesi, Bir Taraftan Onun Getirdiğine (İslam'a) Tabi Olmayı Kabul Etmemesi ile İlgili Ayet 108

V. Müşriklerle İlgili Tefsir Rivayetleri

V.1. Ebu Leheb ve Eşi Hakkında İnen Sure 109
V.2. El-Velid b. Mugire'nin Kur'an-ı Kerim'i Anlatırken Hayrete Düşmesi İle İlgili Ayetler 110
V.3. Hz. Muhammed Necm Suresini Okurken Şeytanın Müşriklere Yapmış Olduğu Fısıltı İle İlgili Ayetler 112
V.4. Rabia'nın, Abdu'd-Dar Esed 'in, El-Haccac'ın Oğulları Ya Da Bunların Bir Kısmının-Toplanıp Hz. Peygamber'e Eziyet Vermesi İle İlgili Ayetler 114
V.5. En-Nadr b. Harisan Hakkında Nazil Olan Ayetler 116

V.6. Kureyş'in Hz. Muhammed'i Dinlememede Israr Etmesi İle İlgili Ayet 118
V.7. Kur'an'da Yer Alan Melun Ağacı'nın Anlamı ve Bu Ayetin Ebu Cehil Hakkında İndiği İle İlgili Açıklama 120
V.8. Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e Yaptığı Eziyetler İle İlgili Ayetler 122
V.9. Enes b. Şerik Hakkında Nazil Olan Ayet 123
V.10. Rasulullah'la Alay Edenler 123

VI. İbadetlerle İlgili Tefsir Rivayetleri
VI.1. Namazda Kur'an-ı Kerim'i Ne Aşırı Ne De Gizli Okumayıp İkisi Ortasında Bir Yolda Okumak İle İlgili Nazil Olan Ayetler 126
VI.2. Namazın ve Orucun Üç Merhalede Nazil Olduğu ile İlgili Ayetler 127

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MEDİNE DÖNEMİ İLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

I. Müşrikler İle İlgili Tefsir Rivayetleri
I.1. İblis'in Müslümanlara Karşı Kafirlere İstidrac Etmesi ile İlgili Nazil Olan Ayetler 132
I.2. Kureyş'in Uhud Gazvesinde Hz. Peygamber'e Karşı Savaşmak İçin Müşrikleri Teşvik Etmesi ve Bu Konuda Nazil Olan Ayetler 133

II. Müslümanlar İle İlgili Tefsir Rivayetleri
II.1. Müslümanlara Öğüt Nasihat Ve Onlara Harb Yollarını Öğretme Hakkında Nazil Olan Ayetler 136
II.2. Esirler ve Ganimetler Hakkında Nazil Olan Ayetler 138
II.3. BirKaç Gencin Müslüman Olmalarına Rağmen Bedir Savaşında Müslümanlara Karşı Savaş Edip Öldükleri İle İlgili Nazil Olan Ayet 140
II.4. Müsle Suretiyle Öç Almaktan Nehy Hakkında Nazil Olan Ayet 142

III. Münafıklar İle İlgili Tefsir Rivayetleri
III.1. Yahudilerin Halifi Olan Ubade b. Samit'in Onlardan Vazgeçmesi ve İbn Ubeyy Hakkında Nazil Olan Ayetler 143

SONUÇ 147
KAYNAKÇA 150

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın insanların dünya ve ahiret hayatını ilgilendiren meselelerde kendilerine yol gösterici olarak gönderdiği bir mesaj, bir kitaptır. Müslümanlar, ilk dönemden itibaren bu mesajı, Allah Teâlâ'nın murat ettiği şekilde anlamak istemişler ve buna yönelik olarak da bir çaba içerisinde olmuşlardır. Kur'an'ı vahyin amacına en uygun biçimde anlama hususiyetinin öncelikle Hz. Peygamber (sav)'e ait olduğu şüphesizdir. Hz. Peygamber (sav)'den sonra, vahye tanıklık eden ve aynı zaman ve mekanı paylaşan sahabe'nin bu vasıfta olduğu aşikardır. Nitekim İbn Abbas, Ali b. Ebi Talib, İbn Mes'ud, Übey b. Ka'b vb. ilk dönem sahabe yorumları Tefsir Tarihi açısından oldukça önemlidir. Zira hem Hz. Peygamber (sav)'den gelen tefsir rivayetleri hem de sahabe'den gelen müsned ve merfu tefsir rivayetleri "orijinal yorum" ve "orijinal tarih"[1] diye adlandırmak mümkündür. Bunlardan sonra gelen dönem, yani tabiin ve tebe-i tabiin dönemleri ise, o ilk döneme şahit olmadıkları halde, kendilerine ulaşan rivayetleri kendi düşünce ve algılarına göre yorumladıkları için, "düşünülmüş yorum" ve "düşünülmüş tarih"[2] şeklinde isimlendirmek imkan dâhilindedir. Bununla birlikte tabiin ve tebe-i tabiin dönemi rivayetleri, hem Hz. Peygamber (sav) hem de Sahabe rivayetlerine dayanıp, bunları tespit ve nakil etmeleri sebebiyle sonraki nesiller açısından bir köprü görevi vardır. Ayrıca bunlar aynı zamanda söz konusu rivayetlere en yakın zamanın yorumları olmaları açısından da ayrı bir önem taşır.

Çalışmamıza konu olan İbn İshak (d. 84 h. / ö. 151 h.)'ın *Siret*'i, hicri birinci asrın ve tabiin döneminin ilk tarih eseri olarak, Tefsir Tarihi açısından da oldukça

[1] Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, Şule Yay., İstanbul 2008, s. 340-342.
[2] A.y.

önemli ve pek çok rivayeti barındıran bir eserdir. Biz de tezimizde bu önemli eserde yer alan tefsir rivayetlerini araştırıp, bu eserin aslında bir nevi "tarihi tefsir" mahiyetinde olduğunu ortaya koymak istedik.

Tezimiz, giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş'te çalışmanın önemi, amacı ve yöntemi, İbn İshak ve *Siret-i İbn İshak* adlı eseri hakkında bilgi verilmiş, ayrıca çalışmamızda kullanılan kaynaklara yer verilmiştir.

Siret-i İbn İshak'ta "Tefsir Rivayetleri ve Özellikleri" adlı birinci bölümde, *Siret*'te yer alan tefsir rivayet kalıpları, esbab-ı nüzul rivayet kalıpları, tefsir rivayetlerinin geçtiği sureler, surelerin nüzul sırası, toplam ayet sayısı ve İbn İshak'ın eserinde kullandığı ayet sayısı, tefsir rivayetlerinin konularına göre dağılımı konuları bağlamında eserdeki rivayetler hakkında bilgi verilmiş; Hz. Peygamber'den, sahabilerden ve tabiilerden nakledilen tefsir rivayetlerine yer verilmiş; *Siret-i İbn İshak*'ta Muhammed b. İshak tarafından yapılan ayet yorumları ele alınmış ve eserde yer alan tefsir rivayetleri tablolarda verilmiştir. Ayrıca burada çalışmamıza esas olarak aldığımız Hamidullah neşri Siret-i İbn İshak adlı eser haricinde *Siratü'n-Nebeviyye li-İbn İshak* adıyla Ahmed Ferid el-Mezidi tarafından tahkik, ta'lik ve tahriçli olarak neşredilen ikinci bir eserle karşılaştırmalar yapılarak söz konusu eserin 85. sayfasına kadarki bölümü hakkında bir takım tenkid ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İkinci bölümde, İbn İshak'ta yer alan "bi'set"ten önceki dönemde cereyan eden olaylarla ilgili tefsir rivayetleri ele alınarak; bunlar, inançlarla, tarihsel olaylarla ibadetlerle, Hz. Muhammed (s.a.s.)'le ve cinlerle ilgili olarak nazil olan ayetler şeklinde sınıflandırılarak işlenmiştir.

Üçüncü bölümde Mekke döneminde nazil olan ayetlerle ilgili tefsir rivayetleri işlenmiş, bu bağlamda Hz. Muhammed ile ilgili tefsir rivayetleri, müslümanlar ile ilgili tefsir rivayetleri, Necaşi ve arkadaşları ile ilgili tefsir rivayetleri, Ebu Talib ile ilgili tefsir rivayetleri, müşriklerle ilgili tefsir rivayetleri ile ibadetlerle ilgili tefsir rivayetlerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Medine döneminde nazil olan ayetlerle ilgili tefsir rivayetlerini ele alınmış, bu bağlamda müşrikler ile ilgili tefsir rivayetleri, Müslümanlar ile ilgili tefsir rivayetleri ve münafıklar ile ilgili tefsir rivayetleri işlenmiştir.

Burada bir hususa işaret etmemiz yerinde olacaktır. Alıntı yaptığımız kaynaklarda, yazarlar Türkiye Türkçesini daha iyi kullandıkları için bazı durumlarda yaptığımız alıntılar uzun olabildi.

Lisansüstü öğrenimime başladığım günden bugüne bizden desteğini hiç esirgemeyen, çalışmam boyunca da yol gösteren ve daima teşvik eden danışman Hocam Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Magomet (Muhammed) BATCHAEV

Ankara, 2013

KISALTMALAR

A.y.	: Aynı yer
b.	: bin, İbn
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celaluhu
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
Hz. Muhammed'in Hayatı	: *Siret-i İbn İshak*'ın Türkçe çevirisi
H.Ö.	: Hicretten önce
H.S.	: Hicretten sonra
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Siret-i İbn İshak	: Orijinal metin
Thk.	: Tahkik
Trc.	: Tercüme
trs.	: Tarihsiz
Yay.	: Yayın
1, 2.	: Bir ve ikinci ayet
1-10	: Birinci ayet ve onucu ayet arası
2/10	: 2. cilt, 10. sayfa
1/1	: El-Fatiha /tertibe göre sure

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Bu araştırmada, hicri birinci asır tarihçilerinden İbn İshak'ın *Siret-i İbn İshak* adlı eserinde bulunan tefsir rivayetleri tespit edilmiş, bunlar incelenmiş, tasnif edilmiş; tefsir ve tefsir tarihi açısından değerlendirilmiştir. Böylelikle ilk döneme ait önemli bir tarih kaynağının, Kur'an'ın tarihi ve tefsiri açısından taşıdığı kaynak değerinin anlaşılmasına katkı sağlanmış olacaktır.

Bilindiği üzere, İslam tarihinde İbn İshak, eseri günümüze ulaşan ilk tarihçi olarak kabul edilir. İslam ilimlerinde ilim dallarının oluşması ve bu geleneklere ait eserlerin kaleme alınması hususu genelde hicri II. asrın başlarına denk gelen bir gelişmedir. İbn İshak'ın söz konusu eserinin hicri birinci asırda yazılması ve bahsedilen ikinci asırda kaleme alınan farklı ilim geleneklerine dair eserlerin İbn İshak'ın *Siret*'inden ve diğer rivayetlerinden faydalanmaları, hem bu eseri hem de diğer rivayetleri bağlamında İbn İshak'ın tefsir tarihi ve diğer ilim gelenekleri açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

İlk dönemlerde ilim dallarının birbirinden kesin hatlarla ayrılmaması gerçeğine bağlı olarak ilk dönem alimleri bir tarihçi oldukları kadar, aynı zamanda bir müfessir, bir fakih, bir muhaddis, bir dilci özelliği de taşırlar. Nitekim çalışmamız bu gerçeği incelemesi bakımından önem arz eder. Zira bir tarihçi olarak İbn İshak'ın eserinde hem tefsir rivayetleri hem de hadis rivayetleri vb. yer almaktadır.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmamızda, İslam tarihinde eseri günümüze kadar ulaşan ilk tarihçi olarak kabul edilen hicri birinci asır alimi İbn İshak'ın hayatı ve eserlerini, özellikle de *Siret* adlı eserini araştırmak, bu eserinde yer alan tefsir rivayetlerini incelemek ve bu rivayetlerin tefsir ve tefsir tarihi açısından önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Zira, *İbn İshak'ın Siret*'inde yer alan tefsir rivayetlerini tespit etmek, bunların hangi yönlerden ve nasıl kullanıldığını belirlemek, bütün bu rivayetlerin tefsir ve tefsir tarihi açısından ne anlama geldiğini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Böylece bir tarih kaynağında yer alan söz konusu bu tefsir rivayetlerinden hareketle ilk dönemlerde Kur'an-ı Kerim'in nasıl anlaşıldığının görülmesine katkı sağlamak bu çalışmanın ana hedeflerinden biridir.

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu konu daha önce çalışılmamıştır. Ancak Mehmet Uzun İbn Hişam'ın *es-Sîretu'n-Nebeviyyesi*'ni tefsir rivayetleri açısından incelemiştir.[1] Uzun'un bu çalışmasıyla çalışmamız birbirini tamamlayan araştırmalar olarak değerlendirilmelidir. Mehmet Uzun'un "İlk Dönem Tarih Eserlerinde Tefsir Rivayetleri (*es-Siretu'n-Nebeviyye*'ye Göre)" adlı Yüksek Lisans Tezi'nde İbn İshak'ın Siret'i hakkında tablolara yansıttığı bilgilerde, Mezidi'nin ilgili kitabını esas aldığı anlaşılmaktadır. Bu da bizim çalışmamız ile ilgili çalışma arasında bazı farklılıklara neden olmaktadır.

Böylelikle tabiiler ve tebe-i tabiiler dönemi tefsir rivayetlerinin yapısı ve özellikleri tespit edilmiş ve Kur'an'ın nüzul asrına ilişkin mühim tespitler yapılmasına imkan sağlamış olmaktadır.

---

[1] Mehmet Uzun, *İlk Dönem Tarih Eserlerinde Tefsir Rivayetleri (Es-Sire'tun-Nebeviyye'ye Göre)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Tefsir kitaplarına kaynaklık eden pek çok tefsir rivayetini barındıran söz konusu eserdeki rivayetleri konularına ve ele alınışına göre tasnif edip değerlendirmek, tefsir tarihi açısından söz konusu eserin kıymetini ortaya koyacağı gibi, günümüz tefsir çalışmaları açısından da önemlidir. Nitekim geçmişten günümüze yazılan tefsir kitaplarında tefsir usulünün ele aldığı ayetlerin ayetle tefsiri, esbabü'n-nüzul, siyak-sibak, mübhemat, ayetlerin dil (şiir vb. dil özellikleri) ile tefsiri gibi pek çok konunun İbn İshak'ın tefsir rivayetlerinde yer aldığı görülmektedir.

Bu itibarla, çalışmamızda takip ettiğimiz yönteme işaret etmekte fayda vardır:

1. Çalışmamızda öncelikle Sire'de yer alan tefsir rivayetlerini tespit ettik.

2. Sonra 54 surede geçen mükerrerlerle birlikte 246 ayeti içeren bu rivayetleri 36 sure Mekki ve 18 de Medeni olmak üzere tasnif ettik. Daha sonra geçen rivayetlerin konularına göre dağılımını tablolara yansıttık.

3. Bununla birlikte eserde geçen rivayetlerin geçtiği sureler, bu surelerin nüzul sırası, surelerin toplam ayet sayısı ve İbn İshak'ın eserinde kullandığı ayet sayısını tablo halinde verdik.

4. Eserde geçen rivayetlerin esbab-ı nüzul kalıpları ile rivayet kalıplarını ayrı ayrı tablolara işledik.

5. Ayrıca söz konusu bu rivayetleri dört kısımda ele alarak bunların her birini ayrı ayrı tablolarda gösterdik: a- Hz. Peygamber (sav)'den

nakledilen tefsir rivayetleri, b- Sahabenin söz konusu ayetleri nasıl yorumladıklarını içeren Sahabe'den nakledilen tefsir rivayetleri, c- Tabiun'un ayetleri nasıl yorumladıklarını gösteren Tabiun'dan nakledilen tefsir rivayetleri, d- Muhammed b. İshak'ın söz konusu ayetler hakkındaki yorumları , tefsiri ve bu rivayetler hakkında bir takım istatistiki bilgiller verdik. Böylece İbn İshak'ın Sireti'nde yer alan tefsir rivayetlerini günümüz bilim dünyası ve okuyucular için farklı yönleriyle ortaya koymaya gayret ettik.

C. İBN-İ İSHAK VE *SİRET'İ* HAKKINDA

1. İbn İshak'ın Hayatı ve Eserleri

Konuya başlarken öncelikle ifade edilmelidir ki İbn İshak hakkında tabakat kitaplarında yapmış olduğumuz araştırmada bu kitaplarda yer alan bilgilerin Muhammed Hamidullah'ın vermiş olduğu bilgilere göre son derece kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu sebeple burada daha çok Hamidullah'ın vermiş olduğu bilgiler esas alınmış ve daha çok bunlara yer verilmiştir.

a) İbn İshak'ın Hayatı

Muhammed b. İshak, hicri 84 yılında Medine'de doğdu. Halid b. Velid tarafından hicri 18 yılında fethedilen Aynüttemr Manastırı'nda eğitim gören gençlerden biri olan Yesar'ın torunudur. Söz konusu bu kişiler esir alındıktan sonra Medine'ye gönderilmiştir.[2] Dedesi eğitim ve öğretim işiyle meşgul olduğu gibi, babası İshak da hadis ilmiyle uğraşarak rivayette bulunmuştur.[3] Ayrıca, amcaları Abdurrahman ve Musa, yine kardeşlerinden Ebu Bekir ve Ömer[4] de ilim ile iştigal etmişlerdir.[5]

Muhammed ilk derslerini babasından aldı. Amcalarının bilgisinden de istifade etti. Aile büyüklerinden de etkilenerek siyer, hadis, şiir, Arap aşiretleri arasında cereyan eden savaşları konu edinen Eyyamü'l-Arab ve soy bilgileriyle uğraşarak bu alanlarda eğitim gördü.[6] Aralarında Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir, Asım b. Ömer b. Katade, Yezid b. Ruman, Muhammed b. İbrahim et-Teymi, Eban b. Osman b. Affan gibi Medine alimlerinin önde gelenlerinden ders aldı. Ayrıca, çoğunluğunu sahabe çocuklarının oluşturduğu çok sayıdaki Medineliden hadis dersi aldı. Bu arada kendisi az da olsa birkaç Sahabeyi görme ve birkaçına öğrenci olma imkanına kavuştu. Bazılarından hadis öğrenip rivayette bulundu.[7]

Muhammed b. İshak, bir ara Medine'den ayrılarak İskenderiye ve Irak'a gitti. Ancak, bu gidişi ile ilgili verilen bilgilerde ihtilaflar vardır. Ne zaman Medine'den ayrıldığı, ayrıldıktan sonra Mısır ve Irak'ta ne kadar kaldığı ve ne zaman Medine'ye

---

[2] El-Bağdadi, *Tarih Bağdad*, Dar el-Garb el-İslami, Beyrut, 2002, 1. 215.
[3] *Siret-i İbn İshak*, s,y.z; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 39.
[4] El-Bağdadi, *Tarih Bağdad*, 1. 214.
[5] İbn Sad, *Tabakat El-Kubra*, Dar es-Sadir, Beyrut, trs, 7. 321.
[6] Mustafa Fayda, "İbn İshak", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999, 21. 93-96.
[7] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.

döndüğü hakkında kesin bir bilgi mevcut olmayıp, verilen bilgiler de farklılık arz etmektedir.

Hadis ilmi dışında megazi (gazveler) ve siyer ilmiyle uğraşan Muhammed b. İshak, bu alanda önemli bir yere sahip olan İbn Şihab ez-Zührî'den ders aldı. Kendisine üstat olan bu alim daha sonraki zamanlarda, gazalarla ilgili bilgi ve ilim öğrenmek isteyen İbn İshak'a müracaat etsin demiştir. Ayrıca, hocası ile birlikte Süfyan bin Uyeyne, kendisine iltifatta bulunarak, İbn İshak yaşadığı müddetçe Medine'de ilmin yok olmayacağını belirtmişler ve övgülerde bulunmuşlardır. Bu konuda İmamı Şafii de, megazi ilminde daha fazla bilgi sahibi olmak ve bu alanda derinleşmek isteyenlere, İbn İshak'a başvurulmasını tavsiye etmiştir.[8]

İbn İshak, Emeviler zamanında idarecilerden uzak kalarak onlarla münasebet kurma yoluna gitmedi. Ancak, Abbasi Devleti'nin kuruluşundan sonra Medine'den ayrılarak el-Cezire valisi ve aynı zamanda halifenin kardeşi olan Abbas ibn Muhammed'in yanına gitti. Beş yıl boyunca burada kalarak hadis nakliyle meşgul oldu. Daha sonra buradan ayrılarak Küfe'ye gitti. Küfe'de bulunduğu zaman zarfında Ebu Yusuf başta olmak üzere çok sayıdaki kişi Peygamber Efendimizin (s.a.s.) katılmış bulunduğu savaşlar hakkında kendisinden bilgi aldı.[9]

İbn İshak, bir ara Abbasi halifesi Mansur ile görüştü. Daha önceden kendisini tanıyan halife, onu oğluna hoca olarak tayin etti. Bir de tarih kitabı yazması için ricada bulundu. Kendisinde önemli ölçüde bilgi ve malzeme bulunduğundan istenilen tarih kitabını yazarak halifeye takdim etti. Yazılan eseri çok ayrıntılı bulan halifenin

[8] *Siret-i İbn İshak,* s,y.z; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 39
[9] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.

isteği üzerine eseri özetleme yoluna gitti. Saray kütüphanesine konan bu yazma eser daha sonra çoğaltılıp neşredilmiştir.[10]

İbn İshak, Horasan ve Rey şehirlerine de gitti. Buralarda da hadis rivayet etmeye devam etti. Bu arada Abbasiler Bağdat şehrini kurdular. Bağdat'ın kurulmasından sonra buraya giderek yerleşti. Vefatına kadar burada hayatını sürdürdü. Buraya yerleştikten sonra hadis nakletmeye devam etti. 151 hicri yılında Bağdat'ta vefat etti. Naaşı, ünlü Abbasi halifesi Harun Reşid'in annesinin adını taşıyan Hayzuran mezarlığına ve Ebu Hanife'nin kabrinin yanına defnedildi.[11]

Önemli sayıda hadis nakleden İbn İshak'tan bir çok alim hadis rivayet etmiştir. Yaşadığı dönemde "emirü'l-mü'minin" ünvanıyla anılan hadis alimlerindendir.[12]

b) İbn İshak'ın Eserleri

Kitabu'l-Hulefa: Bunu, kendisinden el-Umevi rivayet etmiştir.

Kitabu's-Siyrati ve'l-Mübtedei ve'l-Megazi: Bu kitabı kendisinden İbrahim b. Sa'd ve en-Nüfeyli rivayet etmiştir. Yakut ve başka yazarlar bu bilgilere başka bir şey eklemezler.

İbn İshak'ın eserlerinden bazı bölümler yazma eserlerde: bulunmaktadır. Son dönem yazarlarında da ondan alıntılar vardır Nitekim bunu, Fuad Sezgin, Brockelmann'ın Arap diliyle yazılan eserlerin tarihinden söz eden kitabın, zeyl

[10] Mustafa Fayda, "İbn İshak", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999, 21. 93-96.
[11] El-Bağdadi, *Tarih Bağdad*, 1. 216.
[12] *Siret-i İbn İshak*, s,l.a.; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 55-56

olarak Almanca yazdığı eserinde belirtir. (F.Sezgin, *Geschichte des Arabischen Schifttums*,1. 288-289).[13]

İlk yaratılıştan söz eden kitabından bir parça, Avusturya'nın Viyana kütüphanesinde bulunmaktadır ki, Nabia Abotte onu "Nususun ale'l-Berdi" kitabı içinde yayınladı. (Nabia Abotte, *Studies in Arabic Literary Papyri*, Chicago 1957).[14]

Yine Hz. Ömer'in katledilmesinden ve ondan sonra yapılan Şura'dan söz eden *Tarihu'l-Hulefa* kitabından bir parça da aynı kitapta yayınlandı. Talat Kütüphanesinde yazma halde bulunan *Hadisu'l-İsra vel-Mirac*'ın da ona ait olduğu söylenir.[15] Vail b. Kaşıt'ın oğulları Bekir ve Tağlib arasında cereyan eden el-Besus savaşlarından söz eden kitabı da, Maskat Kütüphanesi'ndedir.[16] Başka bir kitabı *Ahbaru Küleyb ve'l-Cessas*, Bağdad; *es-Seyyid İsa*, el-Attarıoğulları Kütüphanesi'ndedir.[17]

2. *Siret-i İbn İshak* Hakkında

İbn İshak'ın şöhret sahibi olmasında önemli etkenlerden birisi de yazmış bulunduğu *Kitabü'l-Megâzî* adlı eseridir. Peygamber Efendimizin katıldığı savaşları konu edinen eser, henüz hayatta iken müellifine önemli bir şöhret kazandırmıştır. Bu tarihe kadar, Asrı Saadet döneminde meydana gelen gazaları bir araya toplayıp eser haline getiren ilk müellif olma özelliğine sahip olmuştur. Eserini yazarken, ağırlıklı bir şekilde Medine ve Mısırlı ravilerin nakillerini esas almıştır. Eser sıradan bir savaş

[13] *Siret-i İbn İshak*, s,l.a.; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 55-56
[14] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.
[15] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.
[16] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.
[17] Hamidullah, *Siret-i İbn İshak*, a.y.

tarihini anlatmanın ötesinde önemli bir tarihi kaynak özelliğini taşımaktadır. Peygamber Efendimizin soyu, Zemzem Kuyusu, Fil olayı, Abdullah'ın evlenmesi, Rahip Bahira hadisesi, Peygamberlik, ilk Müslümanlar, Habeşistan'a hicret, Bedir Savaşı eserde yer alan bölümler(kitaplar)dendir.

Burada İbn İshak'ın konuları ele alış şekline de değinmek gerekir. İbn İshak, "kitaplar"dan oluşan bu eserinde olayları genel olarak tarihin akışı içerisinde anlatır. Ancak her zaman olayları kronolojik olarak vermez. Mesela Medine'de meydana gelen bir olayı Mekke'de meydana gelen bir olayı anlatırken de zikreder. Söz gelimi, 5. Bölümde Mekke döneminde meydana gelen bir olay olarak Hz. Hatice'nin vefatını anlatırken; o yılda meydana gelen Miraç hadisesine geçmeden önce, Hz. Peygamber'in evlilik hayatını –ki Hz. Peygamber'in diğer hanımlarıyla evlilikleri Medine döneminde gerçekleşmiştir- bir bütün olarak anlattıktan sonra Miraç olayına tekrar dönmektedir. Dolayısıyla bu eserde konu bütünlüğü esaslı bir yöntem izlendiği görülmektedir.

İbn İshak'ın bu eserinde izlediği önemli bir diğer yöntem, ayetlerin sebeb-i nüzulünü verdikten sonra, ilgili ayeti farklı sahabi görüşlerini esas alarak tefsir etmesidir. Söz gelimi, Kevser suresi ile ilgili olarak surenin nüzul sebebini zikrettikten sonra, Kevser suresinde yer alan hususları, Hz. Ali ve Enes b. Malik gibi sahabenin görüşlerini sıralayıp tefsir etmiştir.

İbn İshak, yazdığı eserleriyle İslam tarihi ve siyer kaynaklarının başında gelen ve ilklerinden olan bir alimdir. Kendisinden önce yazılan İslam tarihi ile ilgili eserler derli toplu olmayıp, ilk derli toplu eser hüviyetini taşıyan İbn İshak'ın eseridir. Peygamber Efendimizin hayatı ile ilgili olarak yazdığı *Sîret-i Muhammed* bu alanda

yazılan en sahih ve en sağlam kaynaklardan biri olarak kabul görmüştür. Ebu Muhammed Abdulmelik b. Hişam, bu eser üzerinde çalışmış, bazı bölümlerini genişletirken gereksiz gördüğü bazı pasajları da çıkarmıştır. Muhammed Hamidullah ise eseri günümüz insanlarının anlayışına uygun hale getiren çalışmayı yapmıştır.[18] Nitekim biz bu çalışmamızda Muhammed Hamidullah'ın yaptığı bu çalışmanın *Hz. Muhammed'in Hayatı*: *Siret-i İbn İshak* adıyla Türkçe yapılmış olan çevirisini kullandık.[19]

[18] Fayda, "İbn İshak", a.y.
[19] *Siret-i İbn İshak, Hz.Muhammed'in Hayatı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ BÖLÜM

SİRET-İ İBN İSHAK'TA TEFSİR RİVAYETLERİ VE ÖZELLİKLERİ

1. *Siret-i İbn İshak*'ta Rivayetler Hakkında

I.1. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayet Kalıpları

Bu başlık altında ve aşağıda sunulan tabloda *Siret*'teki tefsir rivayetlerini rivayet kalıpları (*es-siga*) açısından değerlendirdik. Tabloda görüleceği üzere *Siret*'te tefsir rivayet kalıpları iki biçimde ele alınmıştır: tefsir rivayeti kalıpları ve esbab-ı nüzul kalıpları.

Sıra No	Sayfa No	Rivayet Kalıbı (Rivayet Siygası)
1	65	فذلك فوله تعالى
2	62	يقول الله تبارك و تعالى
3	62	وقال الله تبارك و تعالى
4	62,110,287	وقال
5	115,287	فقال
6	62	وقوله
7	115	يقول
8	72	فقالوا
9	65	فذلك قوله
10	77	وقال الله عزوجل
11	80	بعثني رسول الله ﷺ حين نزلت
12	111	قال الله

13	100	يقول الله عزوجل لمحمد ﷺ
14	109	يقول الله تبارك وتعالى لمحمد ﷺ
15	110	وقال الله تعالى
16	111	اني سمعت الله يذكر السبع.....
17	115	فامر رسول الله ﷺ ان يصبر كما صبر هؤلاء
18	154	في قول عزوجل
19	183	يقول الله تعالى
20	285	ثم قال تبارك وتعالى
21	285	يقول الله عزوجل لنبيه ﷺ
22	263	ثم تلا

Bu tabloda *Siret*'teki tefsir kalıpları incelendiğinde görülmüştür ki, *kale* kalıbı üç yerde kullanılmış, *fakale* kalıbı iki yerde kullanılmıştır. Diğer on yedi tefsir rivayetinde ise farklı rivayet kalıpları kullanılmıştır.

Bu bize İbn İshak'ın tefsir rivayetlerini naklederken rivayetleri kendine has bir bakış açısıyla yorumlayıp rivayet ettiğini ve buna dayalı olarak çoğunlukla her rivayette farklı bir rivayet kalıbı kullandığını göstermektedir.

I.2. *Siret-i İbn İshak*'ta Esbab-ı Nüzul Rivayet Kalıpları

Bu tabloya göre İbn İshak esbab-ı nüzul rivayetlerini naklederken " فانزل الله عز وجل" kalıbını on iki yerde, "فانزل الله تعالى" kalıbı beş yerde kullanılmış, "فانزل الله في" üç yerde, " والله فيهم انزل الله عز و جل" kalıbını iki yerde kullanmıştır. Tabloda yer alan diğer yirmi iki rivayette farklı kalıplar kullanıldığı görülmektedir.

Sıra No	Sayfa No	Rivayet Kalıbı (Rivayet Siygası)
1	62 , 63	والله فيهم انزل الله عز و جل
2	76,115,116,186,190	فانزل الله تعالى
3	77,79,138,229,244 253,255,256,259,278 278,278	فانزل الله عز وجل
4	132,140,172	فانزل الله في....
5	90	فانزل الله عزوجل على نبيه محمد ﷺ
6	155	فانزل الله عزوجل فيهم جميعا
7	158	فانزل الله عزوجل يعزيه له
8	287	في والله نزلت حين ﷺ اسلامي (عباس بن عبد المطلب) ذكرت لرسول الله
9	182	انزل الله في النضر ثمان ايات
10	183	ثم جاءه جبريل من الله بسورة الكهف
11	185	فانزل الله عزوجل فيما سألوه عنه
12	192	نزلت في ابي جهل.
13	200	ان فيهم نزلت هذه الايات
14	200	ففيهم انزل الله
15	254	ففيهم انزل الله عزوجل
16	213	فانزل الله
17	222-221	فانزل الله في ابي طالب
18	213,214,222	فانزل الله تعالى
19	217	فانزل الله تعالى فيه
20	222	فانزل الله تعالى في ذلك
21	222	نزلت في ابي طالب
22	289	فنزل فيهم القرآن فيما ذكر لنا
23	194	ما نزلت هؤلاء الأيات الا فيهم

24	295	ففيه وفي عبد الله بن ابي نزلت
25	302	ففيهم فيما ذكر لي بعض اهل العلم انزل الله
26	315	ان الله انزل في ذلك من قول رسول الله ﷺ وقول الصحابة

Tabloda ortaya konan İbn İshak'ın esbab-ı nüzul rivayetlerini naklederken kullandığı farklı kalıplar; İbn İshak'ın tefsir rivayeti kalıpları açısından yol göstericidir. Buna göre İbn İshak'ın kullandığı esbab-ı nüzul rivayeti kalıplarının nüzul asrını anlatanları olduğu gibi nüzul asrına ait değerlendirmeler içeren kalıpları da vardır.[20]

I.3. *Siret-i İbn İshak*'ta Geçen Rivayetlerin Geçtiği Sureler, Surelerin Nüzul Sırası, Toplam Ayet Sayısı Ve İbn İsak'ın Eserinde Kullandığı Ayet Sayısı

Kur'an'ın 114 suresinden 54 surede Siret-i İbn İshak'ta geçmektedir. Mükerrerlerle birlikte 246 ayeti içeren tefsir rivayetleri ayetlerinin 36'sı Mekki ve 18'i Medeni surelerdedir.

Sıra No	Sureler	Kur'an'daki Sırası	Nüzul Sırası	Toplam Ayet Sayısı	İndiği Dönem	İbn İshak'ta Geçen Ayet Sayısı
1	Fatiha	1	5	7	H.Ö. Mekki	7
2	Bakara	2	87	286	H.S. Medeni	14
3	Al-i İmran	3	89	200	H.S. Medeni	5

[20] Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, Şule Yay., İstanbul, 2008, s.122-135.

4	Nisa	4	92	176	H.S. Medeni	1
5	Maide	5	112	120	H.S. Medeni	4
6	En’am	6	55	165	H.Ö. Mekki	7
7	A’raf	7	39	206	H.S. Mekki	4
8	Enfal	8	88	75	H.S. Medeni	21
9	Tevbe	9	113	129	H.S. Medeni	1
10	Yunus	10	52	109	H.Ö. Mekki	1
11	Hud	11	51	123	H.Ö. Mekki	2
12	Yusuf	12	53	111	H.Ö. Mekki	1
13	Ra’d	13	96	43	H.S. Mekki	1
14	Hicr	15	54	99	H.S. Mekki	5
15	Nahl	16	70	128	H.Ö. Mekki	2
16	İsra	17	50	111	H.Ö. Mekki	3
17	Kahf	18	69	110	H.Ö. Mekki	4
18	Meryem	19	44	98	H.Ö. Mekki	2
19	Taha	20	45	135	H.Ö. Mekki	16
20	Hac	22	103	78	H.S. Medeni	3
21	Nur	24	102	64	H.S. Medeni	1
22	Furkan	24	42	77	H.Ö. Mekki	1
23	Şu’ara	26	47	227	H.Ö. Mekki	2
24	Kasas	28	49	88	H.Ö. Mekki	5
25	Lokman	31	57	34	H.Ö. Mekki	1
26	Ahzab	33	90	73	H.S. Medeni	7
27	Sad	38	58	54	H.Ö. Mekki	2
28	Zümer	39	59	75	H.Ö. Mekki	3
29	Fussilat	41	61	54	H.Ö. Mekki	6

30	Şura	42	62	53	H.Ö. Mekki	6
31	Duhan	44	64	59	H.Ö. Mekki	5
32	Ahkaf	46	66	35	H.Ö. Mekki	1
33	Muhammed	47	95	38	H.S. Medeni	1
34	Fetih	48	111	29	H.S. Medeni	1
35	Hucurat	49	106	18	H.S. Medeni	1
36	Necm	53	23	62	H.Ö. Mekki	2
37	Kamer	54	23	55	H.Ö. Mekki	1
38	Rahman	55	97	48	H.Ö. Mekki	2
39	Vakia	56	46	96	H.Ö. Mekki	1
40	Mümtehine	60	91	13	H.S. Medeni	1
41	Saff	61	109	14	H.S. Medeni	1
42	Talak	65	99	12	H.S. Medeni	1
43	Kalem	68	2	52	H.Ö. Mekki	1
44	Cin	72	40	28	H.Ö. Mekki	10
45	Müddessir	74	4	56	H.Ö. Mekki	16
46	Abese	80	24	42	H.Ö. Mekki	8
47	Tekvir	81	7	29	H.Ö. Mekki	14
48	Mutaffifin	83	86	36	H.Ö. Mekki	1
49	Duha	93	11	11	H.Ö. Mekki	7
50	Alak	96	1	19	H.Ö. Mekki	15
51	Kadir	97	25	5	H.Ö. Mekki	5
52	Fil	105	29	5	H.Ö. Mekki	5
53	Kevser	108	15	3	H.Ö. Mekki	3
54	Tebbet	111	6	5	H.Ö. Mekki	5

Burada pek mühim bir hususa işaret edilmelidir. İbn İshak'ın *Siret*'i kitaplardan oluşmaktadır. İbn İshak bu kitaplarda olayları genel olarak tarihin akışı içerisinde anlatır. Ancak her zaman olayları kronolojik olarak vermez. Mesela Medine'de meydana gelen bir olayı Mekke'de meydana gelen bir olayı anlatırken zikreder. Dolayısıyla yukarıdaki tabloda yer alan *Siret-i İbn İshak*'ta geçen tefsir rivayetlerinin geçtiği sureler, surelerin nüzul sırası, toplam ayet sayısı ve İbn İshak'ın eserinde kullandığı ayet sayısı bu tespit ışığında mütalaa olunmalıdır.

I.4. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayetlerini Konularına Göre Dağılım

Aşağıdaki tabloda *Siret-i İbn İshak*'ta tekrarlarıyla 112 tefsir rivayetini konulara göre ele alıp tasnif ettik. *Siret-i İbn İshak*'taki bu tefsir rivayetlerini tezin diğer bölümlerinde ayrı ayrı inceledik.

Sıra No	İndiği Dönem	Sure-Ayet	Sayfa No	Konusu
1	H.Ö. Mekki	Kamer 46	9	İslamiyet'ten önce dirilmek, ölüm, cennet, cehennem, kıyamet nedir? bilinmiyordu. Hz. Peygamber'in gelmesiyle öğrenildi. Bu hususta Hz. Ömer'in istişhad amaçlı söylediği söz.
2	H.Ö. Mekki	Fil 2	41, 42	Fil olayı ile ilgili ayetler
3	H.Ö. Mekki	Araf 157	62	Hz. Muhammed gönderilmeden önce Tevrat ve İncil'de vasıflarının bildirilmesi ile ilgili ayet.
4	H.S. Medeni	Saf 6	62	Hz. Muhammed gönderilmeden önce Tevrat ve İncilde vasıflarının bildirilmesi ile ilgili ayet.

5	H.S. Medeni	Feth 29	62	Hz. Muhammed'in Hayber'in Yahudilerine gönderilmiş olduğu mektup ile ildili ayet.
6	H.S. Medeni	Bakara 89-90	62-63	Son peygamber gönderilmeden önce vasıflarını tanımaları fakat son peygamber kendilerinden gelmeyince yahudilerin onun inkar etmeleri ve nazil olan ayetler.
7	H.S. Medeni	Al-i İmran 106	65	Son Peygamber gönderilmeden önce vasıflarını tanımaları fakat son Peygamber kendilerinden gelmeyince Yahudilerin onun inkar etmeleri ve bu hususta nazil olan ayetler.
8	H.S. Medeni	Muhammad 17	65	Son peygamber gönderilmeden önce vasıflarını tanımaları gönderildikten sonra ona iman edenler hakkında nazil olan ayet.
9	H.S. Medeni	Hac 27	72	Ka'be'nin yapılışı ile ilgili Allah'ın (c.c.) Hz. İbrahim'e emir buyurduğu ayet.
10	H.Ö. Mekki	Araf 28	76	Arapların hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler
11	H.Ö. Mekki	Araf 32	76	Arapların hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler.
12	H.S. Medeni	Bakara 199	76	Arapların hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler.
13	H.S. Medeni	Bakara 200	77	Arapların Hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler.
14	H.S. Medeni	Hucurat 13	77	İnsanların Allah katındaki üstünlüğü ile ilgili nazil olan ayet
15	H.S. Medeni	Bakara 158	77-78	Arapların haccın menasikleri (Safa-Merve) konusunda humus (aşiri) gitmeleri ile ilgili nazil olan ayet.
16	H.S. Medeni	Hac 28	79	Arapların haccın menasikleri (kurban) konusunda humus (aşiri) gitmeleri ile ilgili nazil olan ayet.
17	H.Ö. Mekki	Nahl 123	80	Hz. Peygamber'in haccın menseklerini eda edince nazil olan ayet.
18	H.S. Medeni	Bakara 199	90	Arapların hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler.

19	H.Ö. Mekki	Araf 31-32	90	Arapların hac konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili ayetler.
20	H.Ö. Mekki	Cin 1-10	91-100	Cinlerin bi'setten önce durumları
21	H.S. Medeni	Ahzab 29-30	91	Cinlerin bi'setten önce halleriyle bi'setten sonra hallerini farklığı
22	H.Ö. Mekki	Yusuf 106	100	Arap topluluklarınla putlara tapmak ve onların Allah (c.c.)'a ortak koşmak ile ilgili ayet.
23	H.Ö. Mekki	Alak 1-5	101-103	Vahyin başlangıcı ile ilgili ayet.
24	H.S. Medeni	Al-i İmran 81	109	Hz. Peygamber'in gönderilmesi ile ilgili ayet.
25	H.S. Medeni	Bakara 185	109	Arapların Haccın menasikleri (Safa-Merve) konusunda humus (aşırı) gitmeleri ile ilgili nazil olan ayet.
26	H.Ö. Mekki	Kadr 1-5	110	Kur'an-ı Kerim'in başlangıcı ile ilgili ayetler.
27	H.Ö. Mekki	Duhan 1-5	110	Kur'an-ı Kerim'in başlangıcı ile ilgili ayetler.
28	H.S. Medeni	Talak-12	111	Kadir gecesinin günüyle ilgili nazil olan ayet.
29	H.S. Medeni	Enfal 41	110	Kur'an-ı Kerim'in başlangıcı ile ilgili ayetler.
30	H.Ö. Mekki	Abase 26-31	111	Kur'an-ı Kerim'in başlangıcı ile ilgili ayetler.
31	H.Ö. Mekki	Fatiha	113	Varaka b. Neyfel ile Peygamber'in arasında geçen diyalog ile ilgili nazil olan sure.
32	H.Ö. Mekki	Ahkaf 35	115	Hz. Muahammed'in ulu'l azm peygamberlerden olduğuna dair inen ayetler ve ulu'l azm peygamberlerle ile ilgili ayet.

33	H.S. Medeni	Yunus 71	115	Kur'an-ı Kerim'de geçen ulu'l azm peygamberler ile ilgili ayet
34	H.S. Medeni	Hud 54-55	115	Hud'un kavmi ile tevhid mücadelesi
35	H.S. Medeni	Mümtehine 4	115	Kur'an-ı Kerim'de geçen ulu'l azm peygamberler ile ilgili ayet
36	H.Ö. Mekki	En'am 56 Mü'min 66	115	Kur'an-ı Kerim'de geçen ulu'l azm peygamberler ile ilgili ayet
37	H.Ö. Mekki	Duha1-7	115-116	Vahyin fetreti ile ilgili ayet.
38	H.Ö. Mekki	Meryem- 64	116	Kureyş tarafından Hz. Muhammed'e yöneltilen sorulara yarın cevap veririm demesi ve vahyin geçikmesi ile ilgili ayet.
39	H.Ö. Mekki	Hicr 94	126	Tebliğe akrabalardan başlanması ile ilgili ayet.
40	H.Ö. Mekki	Şuara 214-215	126	Tebliğe akrabalardan başlanması ile ilgili ayet.
41	H.Ö. Mekki	Hicr 89	126	Tebliğe akrabalardan başlanması ile ilgili ayet.
42	H.Ö. Mekki	Şuara 214-215	126	Tebliğe akrabalardan başlanması ile ilgili ayet.
43	H.Ö. Mekki	Muddessir 11-26	132	Velid b. Muğire'nin Kur'an-ı Kerim'i anlatırken hayrete düşmesi ile ilgili ayetler.
44	H.Ö. Mekki	Hicr 91-92	132	Velid b. Muğire'nin Kur'an-ı Kerim'i anlatırken hayrete düşmesi ile ilgili ayetler.
45	H.Ö. Mekki	Fussilat 5	133	Utbe b. Rebiya'nın Hz. Muhammed hakkında söylediği söz ile ilgili ayet.
46	H.Ö. Mekki	Mesad 1-5	138	Ebu Leheb ve eşi hakkında nazil olan sura
47	H.Ö. Mekki	Kalem 13	140	Valid b. Mugira hakkında nazil olan ayet.
48	H.S. Medeni	Nur 55	154	Habeşistana hicret eden ashabı kiram ile ilgili nazil olan ayet.
49	H.Ö. Mekki	Şura 37-42	155	Habeşistan'a hicret eden ashabı kiram ile ilgili nazil olan ayetler.

50	H.Ö. Mekki	Necm- 19	157	Hz. Muhammed'in Necm suresini okurken şeytanın müşriklere yapmış olduğu fısıtlı ile ilgili ayet.
51	H.Ö. Mekki	Hacc 52	158	Hz. Peygamber'den şeytanın hislerin çıkarılması ile ilgili ayet.
52	H.Ö. Mekki	Ta-Ha 1-3 Tekvir	161	Hz. Ömer'in Müslüman oluşuna neden olan ayet.
53	H.Ö. Mekki	Vakıa 79	162	Hz. Ömer'in kızkardeşinin mushaf sayfalarını isteyen Ömer'e nacis olanlarının bu sayfalara dokunamayacağını söylemesi ile ilgili ayet.
54	H.Ö. Mekki	Ta-Ha 1-16	161	Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ile ilgili ayet.
55	H.Ö. Mekki	Tekvir 1-14	161	Hz. Ömer'in Müslüman olmasına vesile olan ayetler.
56	H.Ö. Mekki	Rahman 1-2	166	Kur'an-ı Kerim'in ilk açık okuyan ile ilgili ayet.
57	H.Ö. Mekki	Leyl 5-12	172	Hz. Ebu Bekir'in azat ettiği köleler ve mükafatlar ile ilgili ayetler.
58	H.Ö. Mekki	İsra 92	180	Nadir b. Haris'in ve arkadaşları Hz. Peygamber'e eziyet vermesi ile ilgili ayet.
59	H.Ö. Mekki	Kalem 15	182	Nadir b. Haris'in Hz. Peygamber'e eziyet vermesi ile ilgili ayet.
60	H.Ö. Mekki	Mutaffifin 13	182	Nadir b. Haris'in Hz. Peygamber'e eziyet vermesi ile ilgili ayet.
61	H.Ö. Mekki	Kehf 23-24	183	Allah (c.c) Muhammed'e inşaallah demeden, yarın bir şeyi yaparım deme sözü ile ilgili ayetler.
62	H.Ö. Mekki	Kehf 9 ve sonrası	183	Eshabu'l kehf hakkında inzal edilen ayetler.
63	H.Ö. Mekki	İsra 85	183	Hz. Muhammed'e ruh nedir sorularına cevap olarak inzal edilen ayetler.
64	H.Ö. Mekki	Kehf 1-2	184	----------

65	H.Ö. Mekki	İsra 85	184	Kureyşliler'in sorusuna cevap olarak Allah'ın indirdiği ayet.
66	H.Ö. Mekki	Lokman 27	185	Kureyşliler'in sorusuna cevap olarak Allah'ın indirdiği ayet.
67	H.Ö. Mekki	Fussilet 26	185	Kureyş'in Hz. Muhammed'i dinlememede ısrar etmesi ile ilgili ayetler
68	H.Ö.Mekki	İsra 110	186	Namazda Kur'an'ı Kerimin ne aşiri ne de gizli okumak ile ilgili ayet
69	H.Ö. Mekki	Hicr 94	187	Kureyş'in Hz. Muhammed'i dinlememede ısrar etmesi ile ilgili ayetler
70	H.Ö. Mekki	Fussilet 1-3	188	Kureyş'in Hz. Muhammed'i dinlememede ısrar etmesi ile ilgili ayetler
71	H.Ö. Mekki	Fussilet 38	188	Kureyş'in Hz. Muhammed'i dinlememede ısrar etmesi ile ilgili ayetler
72	H.Ö. Mekki	Kasas 57	190	Kureyş'in zayıf müslümanları fitneye düşürmelerine karşı Allah'ın indirdiği ayetler.
73	H.Ö. Mekki	İsra 60	192	Ebu Cahil'in hakkında nazil olan ayet.
74	H.Ö. Mekki	Necm 61	193	Kureyş'in gaflet içinde bulunduğu durumun anlatan ayet.
75	H.Ö. Mekki	Meryem	196	Habeşistan'a ilk hicret ve Hz. Cafer'in sözü ile ilgili ayet.
76	H.Ö. Mekki	Kasas 52-55	200	Müslüman olan nasranilerden gönderilen temsilcilerini durumun anlatan ayet.
77	H.S. Medeni	Maide 82	200	Necaşi ve arkadaşları hakkında nazil olan ayet.
78	H.S. Medeni	Maide 82-83	201	Necaşi ve arkadaşları hakkında nazil olan ayet.
79	H.Ö. Mekki	Furkan 63	201	Necaşi ve arkadaşları hakkında nazil olan ayet.
80	H.Ö. Mekki	Alak 9-18	213	Ebu Cehil'in Hz. Muhammed'e yaptığı eziyetler ile ilgili ayetler.

81	H.Ö. Mekki	Zümer 64-66	213	Ebu Cehil'in Hz. Muhammed'e yaptığı eziyetler ile ilgili ayetler.
82	H.Ö. Mekki	Abese 8-9	214	Ummu Mektum ve Abese suresini nuzülü ile ilgili durum.
83	H.S. Medeni	Al-i İmran 128	217	Bir arabın Hz. Peygamber'e karşı kıçını açması ve Resulallah'ın ona lanet etmesi ile ilgili nazil olan ayet.
84	H.Ö. Mekki	Kalem 13	217	Ahnas b. Şerik hakkında nazil olan ayet.
85	H.Ö. Mekki	Sad 6-8	221	Ebu Talib'in yanında Hz. Muhammed'e karşı ahit talebinde bulunanlar hakkında nazil olan ayetler.
86	H.Ö. Mekki	Kasas 56	221	Hz. Peygamber'in, amcası Ebu Talib'in İslam'a girmesi için gayret göstermesi hususunda nazil olan ayet.
87	H.S. Medeni	Tevbe 113	222	Hz. Peygamber'in, amcası Ebu Talib'in İslam'a girmesi için gayret göstermesi hususunda nazil olan ayet.
88	H.Ö. Mekki	Kasas 56	221-222	Hz. Peygamber'in,amcası Ebu Talib'in İslam'a girmesi için gayret göstermesi hususunda nazil olan ayet.
89	H.Ö. Mekki	Enam 26	222	Ebu Talib müşriklerin eziyetine karşı Hz. Muhammed'i himayesi altına alması onu koruması ile ilgili ayet.
90	H.Ö. Mekki	Kevser 1-3	229	As'ın Hz. Muhammed hakkında sözü ve Kevser suresinin nazil olması ile ilgili durum.
91	H.S. Medeni	Ahzab 37	244	Hz. Muhammed Zeynep bint-i Cahş ile evlenmesi ve onun hakkında nazil olan ayet.
92	H.S. Medeni	Ahzab 51-52	244-249-250	Hz. Peygamber'e nefislerini hibe eden kadınların sayılarıyla ilgili nazil olan ayet.
93	H.S. Medeni	Ahzab 28-29	250	Hz. Peygamber'e nefislerini hibe eden kadınların sayılarıyla ilgili nazil olan ayet.

94	H.Ö. Mekki	Kevser 1-3.	253	As'ın Hz. Muhammed hakkında sözü ve Kevser suresinin nazil olması ile ilgili durum.
95	H.Ö. Mekki	Hicr 95	254	Rasulullah'la alay edenlerin hakkında nazil olan ayet.
96	H.Ö. Mekki	Enam 109-111	255	Hz. Peygamber'e dalga geçenler ve o konuda nazil olan ayetler.
97	H.S. Medeni	Ra'd 31	256	Müşriklerin Hz. Peygamber'e yersiz istekleri ile ilgili ayet.
98	H.Ö. Mekki	Zümer 64-66	259	Hz.Pegamber'in peygamberliğini ilan etmesi ve kureyş'in tutumu ile ilgili ayetler.
99	H.S. Medeni	Bakara 1-5	263	Ashablar kendi aralarında: "en güzel imanı olan kimdi" sorularına Abdullah'ın onlara cevap olarak söylediği ayetler.
100	H.Ö. Mekki	Enam 82	272	Bir arabın Müslüman olup sonra hemen öldüğü ile ilgili nazil olan ayet.
101	H.S. Mekki	Enam 8	274	Zumaa ve arkadaşların hakkında nazil olan ayet.
102	H.S. Medeni	Bakara 183-184	278	Ramazan ay ve geceleri ile ilgili nazil olan ayetler.
103	H.S. Medeni	Bakara 185-187	278	Ramazan ay ve geceleri ile ilgili nazil olan ayetler.
104	H.S. Medeni	Enfal 48	285	İblis'in Müslümanlara karşı kafirlere istidrac etmesi ile ilgili nazil olan ayetler.
105	H.S. Medeni	Enfal 57-67	285-287	Müslümanlara öğüt nasihat ve onlara harb yollarını öğretme hakkında nazil olan ayetler
106	H.S. Medeni	Enfal 68-75	287-288	Esirler ve ganimetler hakkında nazil olan ayetler.
107	H.S. Medeni	Nisa 97	289	Bir kaç genç Müslüman olduklarına rağmen bedir savaşında Müslümanlara karşı savaş edip, öldükleri ile ilgili nazil olan ayet.

108	H.S. Medeni	Al-i İmran 12-13	294	Banu Kuyenkağ'ın hakkinda inen ayetler.
109	H.S. Medeni	Maide 51-52.	295	Ubade İbn-i Samit yahudilerini halifi idi. Onlardan vazgeçti. Onun ve İbn Ubey'in hakkında nazil olan ayetler.
110	H.S. Medeni	Maide 53-55.	295	Ubade İbn-i Samit Yahudilerini halifi idi. Onlardan vazgeçti. Onun ve İbn Ubey'in hakkında nazil olan ayetler.
111	H.S. Medeni	Enfal 36.	302	Kureyş'in Uhud gazvesinde Peygamber'e karşı savaşmak için müşrikleri teşvik etmesi ve bu konuda nazil olan ayetler.
112	H.Ö. Mekki	Nahl 126	315	Müsle suretiyle öç almaktan nehiy Hakkında nazil olan ayet.

II. *Siret-i İbn İshak'*ta Tefsir Rivayetleri

II.1. *Siret-İ İbn İshak*'ta Hz. Peygamber'den Nakledilen Tefsir Rivayetleri

Bu tabloda *Siret-i İbn İshak*'ta geçen Hz. Peygamber tarafından nakledilen tefsir rivayetlerini gösterdik. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber tarafından nakledilen tefsir rivayetleri diğer sahabi, tabiin rivayetlerine göre oldukça azdır. Böyle bir durum İbn İshak'ın kendi bakış açısından olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü diğer klasik (Taberi, İbn Ebi Hatim, İbn Kesir v.s.) tefsirlere baktığımızda aynı durumu tespit etmekteyiz. Dolayısıyla bu konuda onların İbn İshak'ın bakışını paylaşmakta olduklarını söyleyebiliriz. Zira, Hz. Peygamber'den nakledilen tefsir rivayeti sahih, musned ise bu rivayeti; "orijinal yorum" ve "orijinal tarih" diye değerlendirebiliriz[21]. Bu tefsir rivayetlerini sayısı ise ifade edildiği üzere çok azdır.

[21] Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, s. 340-342.

Sıra No	Sayfa No	Sure ve Ayet
1	77	Bakara Suresi, 200
2	77	Hucurat Suresi,13
3	79-80	Nahl Suresi, 123
4	272	En'am Suresi, 82

II.2. *Siret-i İbn İshak'ta* Sahabilerden Nakledilen Tefsir Rivayetleri

Aşağıdaki tabloda, *Siret-i İbn İshak*'ta sahabilerden nakledilen tefsir rivayetlerini ele aldık. Toplam olarak 58 tefsir rivayeti bulunmaktadır. Hangi sahabiden kaç rivayet nakledildiğini tespit ettik. En çok tefsir rivayeti nakleden sahabinin -diğer klasik tefsirlerde olduğu gibi- ibn Abbas olduğunu gördük. *Siret-i İbn İshak*'ta İbn Abbas'tan 15, Ayşe'den 3, Hatice'den 3, Ali b. Ebi Talip'ten 2, Zeyd b. Eslem'den 2, Hasan'dan 2, Muhammed b. Ka'b'den 2, Muaz b. Cebel'den 2 ve farklı 28 sahabiden birer tefsir rivayet nakledildiğini belirledik.

Sıra No	Sayfa No	Ravi'nin adı	Sure ve Ayet
1	9	Ömer	Kamer 46
2	41	İbn Abbas	Fil 2
3	42	Ubeyd b. Umeyr	Fil 1-5
4	63	حدثنا اشياخ منا	Bakara 62-63
5	76	Ayşe	Bakara 199
6	77	Ayşe	Hucurat 13
7	78	Ayşe	Bakara 158
8	79	Hasan	Hac 28

9	80	Ali	Nahl 123
10	111	İbn Abbas	Talak 12
11	111	İbn Abbas	Abese 26-31
12	115	Hatice	Duha 1-7
13	116	Hatice	Duha 1-7
14	126	Ali	Hicr 89
15	132	İbn Abbas	Müddessir 26, Hicr 91, 92
16	154	Zeyd b. El-Eslem	Nur 55
17	155	Zeid b. El-Eslem	Şura 37-42
18	180	İbn Abbas	İsra 92
19	182	İbn Abbas	Kalem 15
20	183	İbn Abbas	Kehf 23-24
21	185	İbn Abbas	Lokman 27
22	186	İbn Abbas	İsra 110
23	192	İbn Abbas	İsra 60
24	193	İbn Abbas	Necm 61
25	196	Umm Es-Seleme	Meryem
26	213	Hasan	Zümer 64-66
27	222	İbn Abbas	En’am 26
28	253	Enes b. Malik	Kevser 1-3
29	255	Muhammed b.Ka’b	En’am 109-111
30	256	Muhammed b.Ka’b	Ra’d 31
31	259	Hasan	Zümer 64-66
32	278	Muaz b. Cabal	Bakara 183, 184
33	278	Muaz b. Cabal	Bakara 185-187
34	294	İbn Abbas	Al-i İmran 12, 13

35	295	İbn Abbas	Bakara 51, 52
36	295	Ubada b. Samit	Bakara 51-56
37	315	İbn Abbas	Nahl 126
38	294	Amir Er-Rami	Ali-İmran 12, 13

Yine bu tefsir rivayetlerini Hz. Peygamber'den nakledilen tefsir rivayetlerindeki değerlendirmemizle paralel olarak ele aldık. Sahabiler tarafından nakledilen tefsir rivayetleri musned merfu' olduğunda, bu rivayetleri de "orijinal yorum"ve "orijinal tarih" diye değerlendirmenin uygun olacağını düşündük.[22]

II.3. *Siret-i İbn İshak*'ta Tabiinler'den Nakledilen Tefsir Rivayetleri

Önceki tabloda *Siret-i İbn İshak*'ta Sahabiler'den nakledilen tefsir rivayetlerini hangi sahabiden kaç tefsir rivayet nakledildiğini tabloda gösterdik. Bu tabloda *Siret-i İbn İshak*'ta tabiilerden nakledilen tefsir rivayetleri açısından çalıştık. Ulaştığımız sonuçta en çok tefsir rivayet sahibi olarak Şa'bi ve Ebu el-Aliye görülmektedir. *Siret*'te; Şa'bi'den 4, Ebu el-Aliye'den 4, Muhammed b. Ali'den 3, Muhammed b.Keys'den 3, Rabi' b. Enes'ten 3, Mucahit'ten 2, İkrime'den 2 ve diğer 27 farklı tabiilerden birer tefsir rivayet nakledilmektedir. Toplam olarak 48 tefsir rivayeti bulunmaktadır.

[22] Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, a.y.

Sıra No	Sayfa No	Ravi'nin adı	Sure ve Ayet
1	65	İkrime	Ali-İmran 106
2	65	İkrime	Muhammed 17
3	72	Mucahid	Hac 27
4	76	Muhammed b. Kays	Araf 28, 32
5	77	Hişam b. Urve	Bakara 158
6	115	Ebu-l Aliya	Ahkaf 15
7	115	Ebu-l Aliya	Yunus 71
8	115	Ebu-l Aliya	Hud 54
9	115	Ebu-l Aliya	Mumtahina 4
10	115	Ebu-l Aliya	En'am 56; Mu'min 66
11	133	Muhammed b. Kays	Fussilet 5
12	140	Rabii b. Enes	Kalem 13
13	154	Rabii b. Enes	Nur 55
14	166	Urve b. Zubeyir	Rahman 1, 2
15	172	Amir b. Abdullah b. Zubeyir	Leyl 5-21
16	187	Mucahid	Hicr 94
17	188	Muhammed b. Ka'b	Fussilat 1, 2, 38
18	200	İsmail b. Abdurrahman	Maida 89
19	201	Ez-Zuhri	Maida 82, 83; Furkan 63
20	213	Rabii b. Enes	Alak 11, 13, 15
21	214	Muhammed b. Kays	Abase 1-9
22	217	Abdullah b.Ömer	Al-i İmran 128
23	217	Eş-Şa'bi	Kalem 13

24	222	Said b. Museyyib	Tevbe 113
25	229	Muhammed b. Ali	Kevser 1-3
26	244	Eş-Şa'bii	Ahzab 73
27	249	Eş-Şa'bii	Ahzab 51
28	249	İbn Ebu Rizin	Ahzab 51
29	250	Eş-Şa'bi	Ahzab 51, 28, 52
30	252	Yezid b. Rumman	Kevser 1-3
31	263	Adurrahman b. Yezid	Bakara 1-5
32	287, 288	Muhammed b. Ali	Enfal 67-75
33	289	Muhammed b. Ali	Nisa 94
34	302	Amru b.Sa'd b. Mu'az	Enfal 36

Bu bağlamda, esbab-ı nüzulün tasnifinde nüzul ortamına ait olmayan, fakat tefsir için yapılan ebab-ı nüzul rivayetleri olarak değerlendirdiğimiz esbab-ı nüzulü ise *düşünülmüş yorum-düşünülmüş tarih* olarak adlandıra biliriz.[23]

III. *Siret-i İbn İshak*'ta Muhammed b. İshak Tarafından Yapılan Ayet Yorumları

Aşağıdaki tabloda, *Siret-i İbn İshak*'ta Muhammed b. İshak tarafından yapılan ayet yorumlarını el aldık. *İbn İshak'ın Siret*'inde tefsir rivayetleri önemli bir yer almaktadır. Daha önce zikrettiğimiz gibi, İbn İshak, Hz. Peygamber'den, sahabilerden, tabiilerden çeşitli konularda tefsir rivayetlerini nakleder. Nitekim bazı

[23] Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, a.y.

olayları temas edince kendi tarafından da yapılan ayet yorumları da bulunmaktadır. *Siret-i İbn İshak*'ta kendi tarafından yapılan ayet yorumlarının sayısı 19'dur. Burada pek mühim bir hususa işaret edilmelidir. İbn İshak'ın ayet yorumlarını incelediğimizde, en çok mübhamatu'l-Kur'an ayetlerini izah etmektedir. Bu da İbn İshak'ın tefsirci ve aynı zamanda tarihçi kişiliğin zenginliğini göstermektedir.[24]

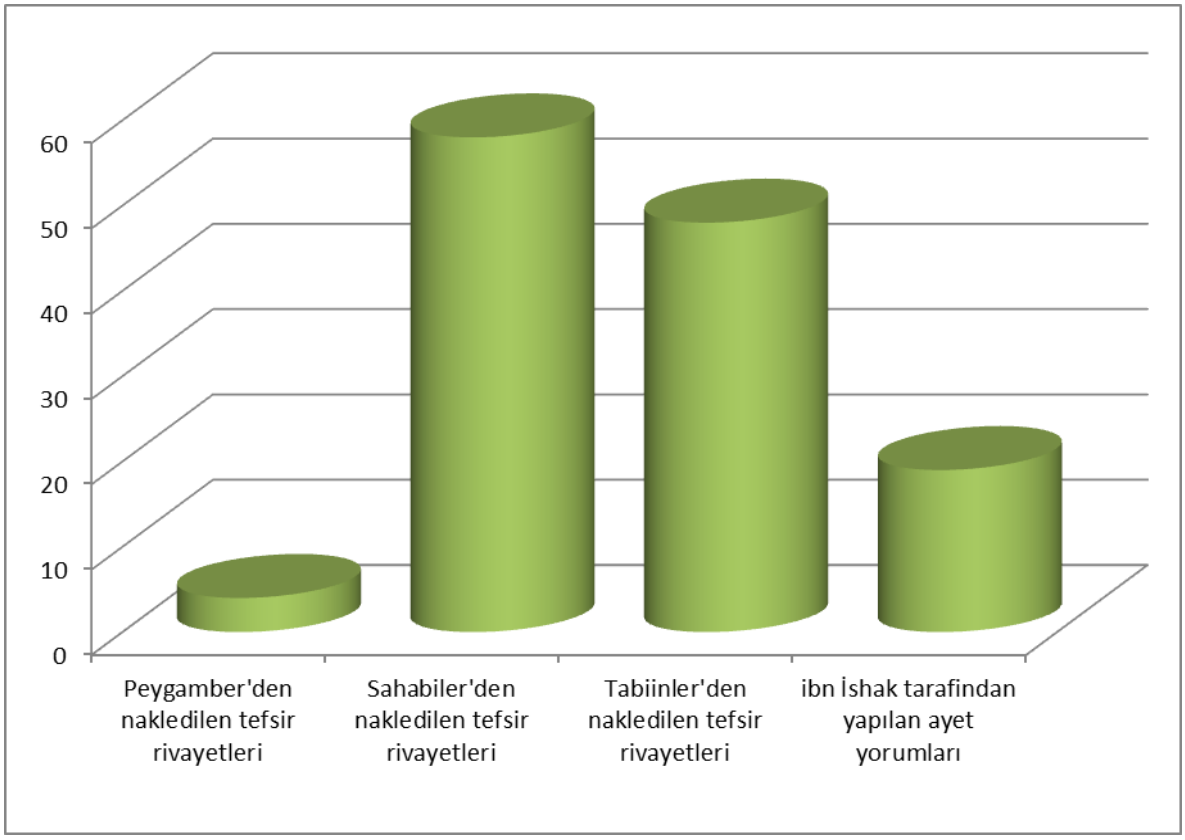
Sıra No	**Sayfa No**	**Sure ve Ayet**
1	62	A'raf 156, Saf 6, Fath 29, Bakara 89, 90
2	90	Bakara 199, A'raf 31, 31
3	91	Cin 1-10, Ahkaf 29, 30, Cin 6
4	100	Yusuf 106
5	109	Al-i İmran 81, Bakara185
6	110	Kadr 1-5, Duhan 1-3, Enfal 41
7	126	Hicr 94, 89, Şu'ara 214, 214
8	138	Masad 1
9	157	Necm 19
10	161	Taha 1-3, Tekvir 1
11	162	Vakı'a 79, Tekvir 14
12	184	Kehf 1, 2
13	185	Fussilet 26
14	190	Kasas 57
15	200	Kasas 52-55
16	221	Kasas 56
17	254	Hicr 95
18	285	En'am 8

[24] Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, a.y.

19	285	Enfal 48-57
21	302	Enfal 36

Yine bu tefsir rivayetlerini tabiilerden nakledilen tefsir rivayetlerindeki değerlendirmemizle paralel olarak ele aldık. İbn İshak'ta tabiilerden olduğu için bu rivayetleri de "düşünülmüş yorum" ve "düşünülmüş tarih" diye değerlendirmenin uygun olacağını düşündük.[25]

[25] Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, a.y.

Tablo 1. *Siret-i İbn İshak*'ta Tefsir Rivayetlerinin İstatistikle Gösterimi

Bu tabloda görüldüğü gibi, Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından 4 tefsir rivayeti, sahabiler tarafından 58 tefsir rivayeti, tabiiler tarafından 48 tefsir rivayeti ve İbn İshak tarafından yapılan ayet yorumlarının 19 ayet olduğu görülmektedir. Ancak İbn İshak tabiilerden olduğu açıdan bakarsak, tabiiler tarafından nakledilen tefsir rivayetlerinin sayısı toplam altmış yedidir. Yaptığımız istatistik tablomuza bu bakışta baktığımız zaman İbn İshak'ın *Siret*'inde en çok tefsir rivayetlerini tabiiler tarafından nakledildiğini tesbit edebiliriz.

IV. *Siret*'in İki Ayrı Baskısının Karşılaştırılması

Burada araştırmalarımız esnasında tespit ettiğimiz ve önemli gördüğümüz bir hususa yer vermenin yerinde olacağı düşünülmektedir. Bilindiği gibi, İbn İshak'ın *Siret*'i Muhammed Hamidullah tarafından derlenmiştir. Bizim de çalışmamıza esas olarak aldığımız bu derleme dışında, başka neşirlerin de yayımlandığı görülmektedir. Bunlardan birisi, Ahmed Ferid el-Mezidi tarafından tahkik, ta'lik ve tahriçli olarak hazırlanan ve Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye tarafından neşredilen *es-Siratü'n-Nebeviyye li-İbn İshak* adlı eserdir. Mezidi'nin hazırladığı söz konusu bu eserde, Hamidullah'ın hazırladığı esere göre 600 civarında farklılığın bulunduğu görülmektedir.

Merhum Hamidullah neşri eserde, konulara Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nesebinden başlanmış ve Uhud savaşı ile bitirilmiştir. Mezidi tarafından neşredilen eserde ise konular İbn Hişam'ın başladığı gibi Sebe suresinin 15-16. ayetleri ile başlanmış ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nesebi hakkında yaklaşık 70 sayfalık bir fazlalığa yer verilmiş, eserin konuları ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ölümüne kadar uzatılmıştır. Bu da iki eser arasında önemli ölçüde farklılıkların doğmasına neden olmuştur. Söz konusu farklılıkların bazısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Sıra No	سيرة ابن اسحاق تأليف محمد بن اسحاق بن يسار تحقيق وتعليق محمد حميد الله	Sayfa No	السيرة النبوية لابن اسحاق حققه وعلق عليه وخرج احاديثه احمد فريدالمزيدي (دار الكتب العلمية)	Sayfa No
1	بن **الياس**، بن مضر	1	بن **الياس** ،بن مضر	17
2	بن **ساروح**	1	بن **ساروغ**	17
3	بن **عير**	1	بن **عيبر**	17
4	بن **لامك**	1	بن **لمك**	17

17	أول **نبي** أعطي النبوة	1	أول **بني آدم** أعطي النبوة	5
17	بن **قينن**	1	بن **قين**	6
77	و لم تزل دفينا بعد ولاية **بن** اسماعيل الاكبروجرهم	2	و لم تزل دفينا بعد ولاية **بني** اسماعيل الاكبر و جرهم	7
77	فقالوا له**:أ بين** لك اين هي؟	2	فقالوا له: **بين** لك اين هي؟	8
78	**بينما** عبد المطلب نائم في الحجر	3	**بينا** عبد المطلب نائم في الحجر	9
79	ان لنا لحقا فيها	4	ان لنا لحقا فيها **معك**	10
79	فركب عبد المطلب في نفر من بني **أبية**	4	فركب عبد المطلب في نفر من بني **أبيه**	11
79	والله ان **لقاءنا** بايدينا للموت	4	والله ان **القاءنا** بايدينا للموت	1
80	ما زلنا نسمع ان زمزم **همزة** جبريل	5	ما زلنا نسمع ان زمزم **هزمه** جبريل	13
82	او ركب **بكم أمر** فرأى هذا البيت	7	او ركب **بأمر** فرأى هذا البيت	14
82	قد **انيبته** حين اصابته	7	قد **اثبتته** حين اصابته	15
82	**بهيك** بريق	8	**بهيل** بريق	16
83	اللهم غفرا **ما كان احرانا**	8	اللهم غفرا ما **كنا اخوانا**	17
85	ضرلوا بالقدح سبعة، وفيهما قدح **الغفل**	10	ضرلوا بالقدح سبعة، وفيهما قدح **العقل**	18
85	وكانوا اذا ارادوا ان **يختنوا** غلاما	10	وكانوا اذا ارادوا ان **يختتنوا** غلاما	19
86	فان كان كذلك فاخرج فيه **الغفل**	11	فان كان كذلكاخرج فيه **العقل**	20
87	مثل الذي **لقيت** يوما عنده	12	مثل الذي **لاقيت** يوما عنده	21
87	نبحاكما ينبح **معتوبي** النصب	12	نبحاكما ينبح **معتور** النصب	22
88	ابن نساء **سطة** الانساب	13	ابن نساء **شطر** الانساب	23
89	عرافة يقال لها **نجاح**	14	عرافة يقال لها **سجاح**	24
91	و **حسبت** في قتله وخيست	16	و **حبست** في قتله وخيست	25
92	ورب من **اهدي** لكل محرم	16	ورب من **اهدى** لكل محرم	26
92	يبين **الخير** لمن توسم	17	يبين **الخبر** لمن توسم	27

93	كلهم يبكي من.....	18	كلهم يبكي من **السؤال**	28
94	**فقال** له حين نظرت الى وجهه	19	**فقالت** له حين نظرت الى وجهه	29
95	وفارقك الذي **جاك**	20	وفارقك الذي **جابك !**	30
96	ما دمت حيا **و** ازور قبرا	21	ما دمت حيا **حتى** ازور قبرا	31
97	(محذوف بكامله)	22	**واسمه في الانجيل احمد،يحمده اهل السماء و اهل الارض**	32
97	فادخله..... في جوف الكعبة	22	فادخله **على هبل** في جوف الكعبة	33
98	اعطى على الشح من.....	23	اعطى على الشح من **المشاجع**	34
98	**ثمار** كالقرع **للفواد**	23	**ثماره** كالقرع **للفؤاد**	35
98	قلت **للحباسي** لها زواد	23	قلت **للحباس** لها زواد	36
98	هل منكم من صيت.....	23	هل منكم من صيت **ينادي**	37
99	فالحمد للمستمع **العجيب**	24	فالحمد للمستمع **المجيب**	38
100	بن رفاعة بن **فلان** بن ناصرة	25	بن رفاعة بن **ملان** بن ناصرة	39
100	نسوة من بني سعد بن بكر **نلتمس** بها رضعاء !	26	نسوة من بني سعد بن بكر **تلتمس** بها رضعاء	40
102	**....** دعينا نرجع ببنينا هذه السنة **....**	27	**يا ظئر** دعينا نرجع ببنينا هذه السنة **الاخرى**	41
102	وهو مع اخ له من الرضاعة في بهم**.....**	27	وهو مع اخ له من الرضاعة في بهم **لنا**	42
102	**جاءني** رجلان عليهما ثياب بياض	27	**جاءه** رجلان عليهما ثياب بياض	43
102	**فاضجعاني** فشقا بطنه	27	**فاضجعاه** فشقا بطنه	44
103	فبين انا مع اخ**.....** في بهم لنا	28	فبين انا مع اخ **لي** في بهم لنا	45
103	**(محذوف بكامله)**	28	**ثم قال:زنه لمائة من امته.فوزنني بمائة فوزنتهم**	46
104	فلما فعلوا ذلك به ليالي **استحيا**	29	فلما فعلوا ذلك به ليالي **استحي**	47
105	ورب يدفع عن خراب **.....**	30	ورب يدفع عن خراب **المسجد**	48
105	و امرهم بتطهيره ولايقربوه ميتة ولا دما ولا **مئلانا**	31	و امرهم بتطهيره ولايقربوه ميتة ولا دما ولا **ميلاثا**	49

105	كسون البيت الذي حرم **.....**	31	كسون البيت الذي حرم **الله**	50
106	وامرنا الا يقربن **مئلانا**	31	وامرنا الا يقربن **ميلاثا**	51
106	الموت اقرب **من ذلك**	31	الموت اقرب **ذاك**	52
106	فحلوا بينه وبين ما اراد من **ذاك**	31	فحلوا بينه وبين ما اراد من **ذلك**	53
106	وكانت مأرب ،بها **ينشأ** ابناء الملوك	32	وكانت مأرب ،بها **ينشأوا** ابناء الملوك	54
108	اما **انا** فاذا قتلتموني فادفنوني قائما	34	اما **لا** فاذا قتلتموني فادفنوني قائما	55
108	فقال في ذلك ذو **غمدان** في الذي كان في امر	34	فقال في ذلك ذو **همدان** في الذي كان في امره	56
108	وقال عبد **الكلاب** ايضا يرثي اخاه	35	وقال عبد **الكلال** ايضا يرثي اخاه	57
111	**وليس** ربتنا هذه بالتي تري	38	**وليست** ربتنا هذه بالتي تريد	58
112	فخرجت **مكة** عباديد في رؤوس الجبال	38	فخرجت **قريش** عباديد في رؤوس الجبال	59
112	ومحالهم **غدرا** محالك	39	ومحالهم **غدوا** محالك	60
114	وام يبق منه شيء الا **اباده**	40	وام يبق منه شيء الا **باده**	61
114	ذو اسرة لم **نكن** في الحب غدارا	41	ذو اسرة لم **يكن** في الحب غدارا	62
114	اذ قلت يا صاحب الحبشان ان **.....** من دون ان يهدم المعمور اخطارا	41	اذ قلت يا صاحب الحبشان ان **لنا** من دون ان يهدم المعمور اخطارا	63
119	اتته المنايا فلم **تسؤه**	46	اتته المنايا فلم **تشوه**	64
120	اوصيت ارجى اهلنا **للوفد**	47	اوصيت ارجى اهلنا **للتوفد**	65
121	بابن الذي قد غاب غير **.....**	48	بابن الذي قد غاب غير **ائب**	66
121	قلبي اليه مقبل **واثب**	48	قلبي اليه مقبل **وآئب**	67
122	حين اقبلوا **وغماما** تظله من بين القوم	54	حين اقبلوا **وغمامة** تظله من بين القوم	68
123	واصنع لكم طعاما تأكلزن منه **صغيركم وكبيركم**	54	واصنع لكم طعاما تأكلزن منه **كلكم**	69
123	في **رحال** القوم تحت الشجر	54	في **رحل** القوم تحت الشجرة	70
123	فقال رجل **من** القوم من قريش	54	فقال رجل **مع** القوم من قريش	71

123	انما قال **له** بحيراذلك	54	انما قال بحيراذلك	72
123	من حاله من نومه **وهيئته**	54	من حاله من نومه **وهبته**	73
124	**ليبغنه** شرا	55	**ليبغينه** شرا	74
124	والعيس قد **قلصن** بالاوزار	55	والعيس قد **قلص** بالاوزار	75
125	حتى اذا ماالقوم بصرى **.....**	55	حتى اذا ماالقوم بصرى **عاينوا**	76
126	بكى **طريا** لما رءاه محمد	56	بكى **طربا** لما رءاه محمدا	77
125	بكى حزناوالعيس قدفصلت **.....**	56	بكى حزناوالعيس قدفصلت **بنا**	78
126	فبت يجافيني نهمل **دمعة**	56	فبت يجافيني نهمل **دمعه**	79
126	واني **اخاف** الحاسدين وانه	57	واني **اخشى** الحاسدين وانه	80
128	فقال:'' **بلي** ''	58	فقال:'' **علي**''	81
130	يجدون في كتبهم من **صفاته**	62	يجدون في كتبهم من **صفته**	82
132	والله اني لغلام **يفعة**	63	والله اني لغلام **يافع**	83
132	قالوا فمتى **نراه**	64	قالوا فمتى **تراه**	84
135	فقلت لهم: اين **اهل** هذا الدين	66	فقلت لهم: اين **اصل** هذا الدين	85
138	اقبل **علي** عملك	69	اقبل **قِبل** عملك	86
138	فاحببت **.....** اعلمه	69	فاحببت **ان** اعلمه	87
139	**(محذوفة بكاملها)**	70	**قلت يا رسول الله واين تقع هذه مما علي؟** **قال:فان الله عز وجل سيؤدي بها عليك**	8
139	وانما كان يخرج **مستجيزا**	70	وانما كان يخرج **مستحرا**	89
140	ثم جعل عليه وسادة،**.....**	71	ثم جعل عليه وسادة،**فيجلس على البساط**	90
141	كان موضع البيت في زمان ادم شبرا او اكثر **.....**	72	كان موضع البيت في زمان ادم شبرا او اكثر **علما**	91
141	فصعد الجبل **فنادى**	72	فصعد الجبل **ينادي**	92
141	سمعت **عائذ** بن عمير الليثي يقول	72	سمعت **عبد** بن عمير الليثي يقول	93
141	ثم استقبل المغرب فدعا **الى** الله عز وجل	73	ثم استقبل المغرب فدعا الله عز وجل	94

142	فكان البيت **قطعة** حمراء	73	فكان البيت **رونة** حمراء	95
142	ايتني بحجر اضعه ها هنا **.....**	74	ايتني بحجر اضعه ها هنا **فاتاه بحجر من الجبل**	96
144	**يقضون** عشية عرفة لتامزدلفة	76	**يقفون** عشية عرفة لتامزدلفة	97
146	**عرض** له الشيطان	78	**فتعرض** له الشيطان	98
146	ثم مضى حتى **....** موضع الجمرة الثالثة	78	ثم مضى حتى **اذا اتى** موضع الجمرة الثالثة	99
152	انا **ابوؤكم** في هدمها	85	انا **ابرءكم** في هدمها	100

Siret'in iki ayrı basımındaki bu farklılıkların sebebi hakkında ayrı bir bilimsel çalışma yapmak yerinde olacaktır. Çünkü bu iki eserde raviler ve kaynaklar aynı olmasına rağmen rivayetlerde farklılık görünülmektedir. Bu farklılıkların ilmi bir bakışla yeniden değerlendirilmesi gerektiğini değerlendirmekteyiz. Zira söz konusu farklılıkların "Dar el-Kutub el-İlmiye" yayınevi tasarrufu olduğu hakkında şüpheli bir durum ortaya çıktığı kanaati oluşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ BÖLÜM

SİRET-İ İBN İSHAK'TA Bİ'SETTEN ÖNCEKİ DÖNEMLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

I. İnanç İle İlgili Tefsir Rivayetleri

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (45) بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ (46)

"Allah, bazılarına zaman tanıyıp, kıyamete kadar mühlet de verir."[26]

> "İbn Abbas'tan İkrime, ondan İbn İshak, ondan da Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Bir gün Hz. Ömer, bir grup insanla oturuyordu. O, misafirlerine değer verir, görüşmek isteyenleri huzuruna kabul ederdi. Birisi, yaşlı ve kör bir adamı tartaklayarak Hz. Ömer'in huzuruna getirir. Hz. Ömer, bu manzarayı çok çirkin bulur. Yanındakilerden biri, bu adamın İbn Sabğa el-Behzi, sonra Şulemi, Buheyl Berik olduğunu söyler. Hz Ömer, Berik'in lakap olduğunu söyleyerek, yanındakilerden, adamın asıl ismini söylemelerini ister. İsminin "İyad" olduğunu bildirirler. Hz. Ömer İyad'a, kendisi ve İbn Sabğa arasında geçen olayı anlatmasını ister. Adam, on kişi olduklarını, bu meselenin de Cahiliye dönemine ait bir mesele olduğunu anlatır. Hz. Ömer, Allah'tan mağfiret diler. Onlara, kardeş oldukları sürece Cahiliye İşlerinden bahsetmemek gerektiğini hatırlatır. Daha sonra da, Allah'ın, lütfedip kendilerini İslam'la hidayete kavuşturduğunu, bu hidayetle ne büyük bir iyilikte bulunduğunu açıklar.
>
> İyad: "Ey müminlerin emiri!" diyerek anlatmaya başlar. Ailesi tarafından terk edildiğini, Sabğaoğulları'mn on kişi olduklarını, aralarında akrabalık ve komşuluğun bulunduğunu, malını mülkünü eksilterek kendini hakir gördüklerini, Allah aşkına, akrabalık ve komşuluk aşkına, onlardan kendine ilişmemelerini, uzak durmalannı istediğini, fakat sözlerine kulak asmadıklarını, onlara haram aylar girinceye kadar mühlet verdiğini, sonra ellerini havaya kaldırarak "Allah'ım, sana içten bir dua ediyorum. Biri dışında Sabğaoğulları'nı helak et. Sonra da o adamı yatalak ve kör et. Bizden birine muhtaç bırak." diye dua ettiğini anlatır. Sonra dokuzunun, bir sene içinde art arda öldüklerini, Allah'ın, bu adamın da bacağını kırıp, gözlerini kör ettiğini yanındakinin de gördüğünüz bu muameleyi ona yaptığını söyler.
>
> Hz. Ömer bu hikayeyi çok tuhaf bulur. Orda bulunanlardan biri, Ebu Takasuf el-Hunalı, sonra Hüzelli ve kardeşlerinin sıkışıp birbirlerini kırmaları meselesinin bundan daha tuhaf olduğunu söyler. Hz. Ömer de ondan bu meseleyi anlatmasını ister. Adam, Sabğaoğulları'ndan İyad gibi bir komşularının olduğunu, onun

[26] Kamer 54/45-46.

malını mülkünü yağmaladıklarım, zelil ve hakir görüp horladıklarını, o da Allah'tan korkmalarını, akraba ve komşu olduklarını hatırlattıklarını, fakat yine de acımadıklarını, haram ay girene kadar mühlet verdiğini, haram ay girince de şöyle dua ettiğini söyler:"

"Ey korkanın da korkmayanın da Rabhi olan Allah!

Ey her seslenenin sesini duyan!

Şüphesiz Hunai ehu Takasuf. (çekindi, kaçındı)

Bana hakkımı vermedi, adaletli de davranmadı.

Onun sevilenlerini topla, bir aradayken helak et."

Hunalılar bir kuyuya indikleri bir zamanda, bu dua yüzünden kuyu üzerlerine çöker. Bu güne kadar mezarları o kuyu oldu.

Orda bulunanlardan bir başkası, Nasıroğulları'ndan Müemmiloğulları'nın durumunun bu anlatılanlardan daha tuhaf olduğunu söyler. Müemmiloğulları'nın iki kardeş ve amcaoğullan vardır. Kardeşlerden biri ölünce mirası diğerine kalır. Amcaoğullan miras kalan malı eksilterek verirler, onu zelil görüp tahkir ederler. Bunun üzerine mirasçı kardeş, Müemiloğulları'na, nefsini ve malını savunmaları için kendilerine sığındığını, fakat akrabalık bağlarını kopardıklarını, malını yediklerini, kendini zelil gördüklerini söyler.

Müemmiloğulları'ndan Riyah, ayağa kalkar. Bu sözlerin doğru olduğunu, Allah'tan korkup onu rahat bırakmaları gerektiğini hatırlatır. Fakat bu sözler de amcaoğullarını, yaptıklarından caydırmaz. Mirasçı kardeş de onlara mühlet verir. Haram ay gelince de, Umre eleyken şöyle dua eden

"Allahım amcaoğullarımı, Müemmiloğullarından uzaklaştır.

Kafalarına kayalar, büyük taşlar at.

Ancak Riyahı koru Rabbim."

Onlar da Umre'ye çıkarlar. Yolda bir dağın yanından geçerler. Allahu Teala, dağın tepesinden büyük bir kaya parçası gönderir. Bu kaya, rastladığı taş, ağaç ne varsa ezip geçer. Onların da hepsini yerle bir eder. Yalnız Riyah ve yanındakiler bu helaktan kurtulur.

Hz. Ömer, cahil insanların Allah, Peygamber, Kıyamet, Cennet ve Cehennem bilmeyeceğini, bu durumda Allahu Teala'nın, zalimin aleyhine yapılan mazlum duasına icabet ettiğini anlatır. Böylelikle Allah'ın mazlumu zalimden kurtarıp emniyet sağladığını da izah eder.

Allahu Teala peygamber gönderince, insanlar Allah'ı, öldükten sonra dirilmeyi, Kıyamet'i, Cennet ve Cehennem'i tanıyıp bilirler. Nitekim Allahu Teala: "Daha

> doğrusu onların asıl azap vakti, kıyamettedir. O vaktin azabı daha müthiş, daha acıdır[27] buyurur.[28]“

İbn İshak bu tefsir rivayette bi’setten önce Arapların inanç durumlarını anlatırken Hz. Ömer’in bu konuda izah ettiğine dayanarak, cahil insanların Allah, Peygamber, kıyamet, cennet ve cehennem bilmeyeceğini, bu durumda Allah Teala’nın, zalimin aleyhine yapılan mazlum duasına icabet ettiğini anlatır. Böylelikle Allah’ın mazlumu zalimden kurtarıp emniyet sağladığını da izah eder.

II. Tarihsel Olaylar

II.1. Fil Olayı İle İlgili Ayetler

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ (1) أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ (2) وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ (3) تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ (4) فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ (5)

“Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? (1) Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? (2) Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları haline getirdi. (3-5)”[29]

> Abdullah İbn Abbas’tan Muhammed b. Şirin, ondan Abdullah b. Avn, ondan da Yunus b. Bükeyr, ondan da Ahmed rivayet ettiğine göre: Onlara Ebabil kuşları gönderdi. “Onlar öyle kuşlardı ki, fillerin hortumları gibi hortumları, köpeklerin pençeleri gibi pençeleri vardı.”
>
> Ahmed, babası ve Yunus’tan, onlar da Kays b. Rebi’den, o da Cabir b. Abdirrahman b. Sabitten, o da Ubeyd b. Umeyr’den rivayet etmiştir: “Onlara Ebabil kuşları gönderdi.” Allah, birtakım kuşlar gönderdi ki, onlar deniz tarafından geldi. Sanki Hint adamları gibiydiler. Ebrehe’nin adamlarına taşlaşmış çamurdan taşlar atıyorlardı. O kuşların en küçüğü insan başı kadar, en büyüğü de zayıf develer

[27] Kamer 54/ 45-56.
[28] *Siret-i İbn İshak*, s. 9; *Hz Muhammed’in Hayatı*, s. 76.
[29] Fil 105/1-5.

kadardı. Ne atarlarsa isabet ediyor, neye isabet ederse öldürüyordu. Babam ekleyerek: Ebabil; Birbiri peşi sıra gelen; istediklerini vuran ve vurduklarını öldüren kuşlardı.[30]

İbn İshak bu olayı zikrederken Hz. Peygamber'in bu olayın geçtiği yıl doğduğundan bahseder. Hatta Hz. Peygamber'in doğuşunu fil olayını zikretmekten daha ön plana çıkarmaktadır.

II.2. Ka'be'nin Yapılışı İle İlgili Allah'ın (c.c.) Hz. İbrahim'e Emir Buyurduğu Ayet

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (27)

"İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."[31]

"Mücahid'den Seleme b. Küheyil, Ondan Yahya b. Seleme b. Küheyl, Ondan Yunus, Ondan Ahmed rivayet etmiştir: İbrahim'e: "*insanlara haccetmelerini duyur"* buyurulunca o: "Ya Rabbi, nasıl söyleyeyim?" dedi. Cenab-ı Hak da: "Ey insanlar, Rabbınıza icabet edin, de." buyurdu. Bunun üzerine İbrahim: "Ey insanlar, Rabbinize icabet edin." diye nida etmek üzere dağa çıktı. Onun bu davetine icabet ettiler. "Lebbeyka Allahümme Lebbeyk" dediler. Bu söylenen ilk telbiye idi.[32]"

Bu rivayette, İbn İshak, Hz. İbrahim tarafından Ka'be yapıldıktan sonra Hz. İbrahim'in insanlara haccetmelerini nasıl duydurduğunu ve onların nasıl cevap verdiklerini zikrederken birinci telbiyenin Hz. İbrahim'in zamanından itibaren başlandığını tespit etmektedir.

[30] *Siret-i İbn İshak* ,s. 41,42; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 114.
[31] Hacc 22/27.
[32] *Siret-i İbn İshak*, s.72; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.146.

III. İbadetler İle İlgili Tefsir Rivayetleri

III.1. Arapların Hac Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Ayetler

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ

أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (28)

a) "İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler" [33]

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (32)

b) "(Bu zinet ve hoş rızık) kıyamet gününde yalnız müminlere aittir."[34]

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (199)

c) "Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[35]

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ (200)

d) "Hac ibadetlerinizi bitirince, Cahiliyet devrinde hacdan sonra, toplanıp atalarınızı anarak övündüğünüz gibi, hatta daha kuvvetli bir anışla Allah'ı anın."[36]

> a) Muhammed b. Kays'tan Ebu Ma'şere'l-Medeni, ondan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Hums dışındaki Cahiliyye halkı, eğer üzerindeki elbiseyi beğenir veya Mekkeliler'den bir ödünç elbise bulursa, onunla Ka'be'ye gider, tavaf ederdi. Şayet üzerindeki elbiseyi beğenmez, Mekkeliler'den ödünç bir elbise de bulamazsa,

[33] Araf 7/28.
[34] Araf 7/32.
[35] Bakara 2/ 119.
[36] Bakara 2/200.

Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederdi[37] ve: "*Atalarımızı böyle bulduk, bize, bunu Allah emretti*. derlerdi"

b) "Ayetin devamında: kısmına geldiği zaman Muhammed b. Kays : "Güzel rızıklar dünya hayatında müminler içindir, Allah kafirleri de onlara ortak eder. Kıyamet günü olduğu zaman ise, onu sadece müminlere verir." şeklinde bir açıklamada bulunmuştur"[38].

c) "Hz. Aişe'den Ur've, ondan oğlu Hişam b. Urve, ondan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Kureyş ve onların dinindeki Humslular, arefe akşamı, Müzdelife'de dururlar ve "Biz Ka'be'nin bekçileriyiz" derlerdi. Diğer insanlar ve diğer Araplar sa Arafat'ta vakfe ederlerdi. Bunun üzerine Allah-u Teala şu ayeti in zal buyurdu: *"Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."*[39] Daha sonra, Kureyş de, gelip diğerleriyle birlikte Arafat'ta vakfe etti.[40]"

d) "El-Hasan'dan Yusuf b. Meymun, ondan Yunus, on dan Ahmed rivayet etmiştir: Cahiliyye döneminde, insanlar el-Muarref'e geldikleri zaman, bir erkek bir dağın üzerine çıkar ve: "Ben filan oğlu filanım, şöyle yaptım, babam şöyle yaptı, dedem şöyle yaptı." diye yaptıklarını sayar, onlarla övünürdü. Bunun üzerine Allah-u Teala: *"Hac ibadetlerinizi bitirince, Cahiliyet devrinde hacdan sonra, toplanıp atalarınızı anarak övündüğünüz gibi, hatta daha kuvvetli bir anışla Allah'ı anın."*[41] ayetini indirdi.[42] Bu ayet-i celile nazil olunca Rasulullah (sas) de: "Ey insanlar! Allah, artık bu kibir ve azametle, babalarınızla övünmenizi yasakladı. Çünkü (hepimiz) Adem'in çocuklarıyız, Adem de topraktan yaratıldı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "*Ey insanlar, şüphesiz biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye, soylara ve kabilelere ayırdık. Biliniz ki, Allah katında en iyiniz, takvası en ziyade olanınızdır. Şüphe yok ki, Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır*."[43] buyurdu."[44]

Önceki tefsir rivayetlerde zikredildiği üzere, Hz. İbrahim Ka'be'yi inşa etmiş, insanları da hac ibadetine cağırmış ve onlar da Hz. İbrahim'i işitince telbiye etmişlerdi. Bu rivayetlerde İbn İshak'ın izah ettiğine göre zaman geçtikten sonra müşrik Arapların hac ibadetlerini birer-birer nasıl tahrif edip bozdukları anlatılır. Sözgelimi; Ka'be'yi ihram yerine çıplak olarak tavaf ederler, Arafat'a: biz Ka'be'nin

[37] *Siret-i İbn İshak,* s.72; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.149.
[38] *Siret-i İbn İshak,* s.72; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.149.
[39] Bakara 2/ 119.
[40] *Siret-i İbn İshak,* s.72; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.150.
[41] Bakara 2/200.
[42] *Siret-i İbn İshak,* s.77; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.150.
[43] Hucurat 49/13.
[44] *Siret-i İbn İshak,* s.77; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s.151.

bekçileriyiz demek üzere gitmezlerdi. Hac ibadetleri bittikten sonra Allah(c.c.)'ı zikretmeyip babalarını zikrederek övünürlerdi.

III.2. Arapların Hacc İbadeti (Safa-Merve) Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Nazil Olan Ayet

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ (158)

"Şüphesiz, Safa ile Merve Allah'ın (emrettiği haccın) alametlerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâ'be'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse bunda bir günah yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse şüphesiz, Allah onu bilir, karşılığını verir." [45]

> Urve'den oğlu Hişam,[46] ondan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: *"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (emrettiği haccın) alametlerindendir."* ayeti hakkında, Urve, Hz. Aişe'ye şöyle dedi: "Bir kimse haccetse de Safa ile Merve arasında tavaf etmese, ona herhangi bir günah olacağını zannediyor musun?" "Hz. Aişe: Bana ayeti oku." dedi. O da: *"Kim Safa ile Merve'yi tavaf ederse, ona bir günah yoktur."* diye ayeti okudu. Bunun üzerine: "Eğer mesele dediğin gibi olsaydı "onları (Safa ile Merve'yi) tavaf etmemesinde bir günah yoktur." olurdu. Halbuki bu ayet, Kureyş'ten birtakım insanlar hakkında nazil oldu. Onlar Mina'ya gitmeyi haram sayıyorlardı. İnançlarına göre, Safa ile Merve arasında tavaf etmek helal değildi. İşte bunlar müslüman olunca Rasulullah (sas)'e: "Biz Mina'ya gitmeyi haram sayıyorduk, bizim dini inançlarımıza göre, bize Safa ile Merve arasında tavaf etmemiz helal değildir." dediler. Bunun üzerine Allah (cc): "Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın (emrettiği haccın) alametlerindendir." ayetini inzal buyurdu." Hz. Aişe dedi ki: "O ikisi (Safa ile Merve), Allah'ın (emrettiği haccın) alametlerindendir. Onları tavaf etmeyen kimsenin Allah için haccı tamamlanmış sayılmaz."[47]

---

[45] Bakara 2/158.

[46] Bilindiği gibi, Hişam b. Urve İbn İshak'ı yalancılıkta suçlar ve Yunus ise İbn İshak'ın öğrencisi olarak Hişam b. Urve tarafından rivayet nakletmekten vazgeçmemektedir. Bu demek ki, ilim sahasında iki alim arasında hoşgörüsüzlük olmamalıdır. Buna benzer durumlar *Siret*'te s. 77, 166, 256 da bulunmaktadır.

[47] *Siret-i İbn İshak* s.77,78; *Hz Muhammed'in Hayat*, s.151.

Yukarıdaki tefsir rivayetinde İbn İshak'ın Hz. Aişe'ye hac sırasında bir müslümanın Safa ile Merve arasında tavaf etmemesinin ona günah kazandırp kazandırmayacağını sorması üzerine, Hz. Aişe'nin ayetin kendisine okunmasıyla Safa ile Merve arasında tavaf etmenin Allah'ın emrettiği hac alametlerinden olduğunu ve tavaf etmeyenin haccının tamamlanmamış sayılacağını söylediği ifade edilmektedir.

III.3. Arapların Hacc İbadeti (Kurban) Konusunda Aşırı Gitmeleri İle İlgili Nazil Olan Ayet

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ (28)

"İşte bu kurbanlıklardan yiyin ve fakirleri doyurun."[48]

> "El-Hasan'dan Ebu Bekir el-Huzeli, ondan Yunus ondan Ahmed rivayet etmiştir: Cahiliyye döneminde insanlar, kurban kestikleri vakit, kurbanların kanlarını Kabe'ye sürerler, etleri dizip taşların üzerine koyarlar ve: "Onlardan bir şey yememiz bize helal değildir. Onları Allah rızası için yırtıcı hayvanlar ve kuşlar yesin diye koyduk." derlerdi. İslamiyet gelince insanlar Rasulullah (sas)'e geldiler ve Cahiliyye döneminde Allah için yaptıkları bu hareketi, İslamiyet geldikten sonra yapalım mı yapmayalım mı diye sorduklarında, Allah (cc): ayetini inzal buyurdu. Böylece Rasulullah (sas) de yapılmaması gerektiğini, çünkü Allah için olmadığını bildirdi. El-Hasan şöyle devam etti: Onlara, kesin olarak yemeleri emredilmedi, "Dilersen ye, dilersen yeme." denildi.[49]"

Yukarıdaki tefsir rivayetinde İbn İshak'ın daha önce de tespit ettiği üzere müşrik Arapların hac ibadetini tahrif ettikleri ve eski kurban geleneklerini devam

[48] Hacc 22/28.
[49] *Siret-i İbn İshak*, s. 79; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s.152.

ettirip ettirmeyeceklerini Hz. Peygamber'e sorduklarında bu konuyla ilgili ayetin Allah tarafından indirildiği bildirilmektedir.

III.4. Hz. İbrahim'e Hac İbadetlerini Meşru Kılınmasıyla İlgili Nazil Olan Ayet

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (123)

"Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy."[50]

> "Abdullah b. Amr b. El-As, ondan Abdullah b. Ebi Müleyke, ondan İbn Ebi Enise, ondan İbn Ebi Leyla, ondan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) şöyle buyurmuşlardır: Cebrail, İbrahim (as)'a indi. Onu (Mina'ya) götürdü. Orada namazları kıldılar. Yahya şöyle dedi: "O kıldırdığı namazlar öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarıydı." Sonra bir araya geldiler, orada geceledi tamsabah namazını kılıncaya kadar orada kaldı. Onu, arafe günü götürdü, insanların inip konakladığı yere indirdi. İki namaz kıldırdı. Yahya şöyle dedi: "İkisini beraber (cem' ederek) kıldılar." Yine bir araya geldiler."
>
> "Onu götürdü, Mevkıf'ta durdu, sanki, akşam namazını çok acele kılan bir müslüman gibi. Sonra Arafat'tan indirdi, Müzdelife'ye getirdi. İki namaz kılındı. Yahya şöyle dedi: "Akşam ve yatsı[51] namazlarını ikisini beraber (cem' ederek) kıldılar." İbrahim orada geceledi, sabah namazını acele kılan bir müslüman gibi sabah namazını kıldı. Sonra Cebrail onu indirdi, Cemre'ye (Mina'da şeytan taşlama yeri) getirdi; taş attı, sonra kurban kesti, tıraş oldu. Onu Kabe'ye getirdi, tavaf ettirdi. İbn Ebi Leyla şöyle dedi: "Mina'ya geri getirdi. O günlerde (bayram günlerinde geleyerek) orada kaldı. Allah-uTeala, Muhammed (sas)'e*: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy."*[52] diye vahyetti.[53] "
>
> "Ahmed, Yunus'tan, o da Zekeriya b. Ebi Zaide den, o da Ebu İshak'tan, o da Zeyd b. Yesi'den, o da Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre: Hz.Ali: "Rasulullah (sas) Tevbe Süresi nazil olunca Kabe'yi çıplak olarak tavaf etmelerini yasaklamak için beni gönderdi." dedi."

Daha önce de İbn İshak'ın ifade ettiğine göre Mekke müşrikleri Harem'den çıkmazlar, Müzdelife'den inmezler (Arafat'ta vakfeye gitmezlerdi), "Biz Harem

[50] Nahl 16/123.
[51] Bu rivayette Hz. İbrahim'in beş vakit namaz kıldığı anlaşılabilir.
[52] Nahl 16/123.
[53] *Siret-i İbn İshak*, s.80; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s,154.

halkıyız, oradan çıkmayız.” derlerdi. İhramlı oldukları zaman, evlerde oturmazlardı. Hac ibadetlerini tahrif etmelerine rağmen kendilerinin İbrahim’in dininden olduklarını dahi iddia ederlerdi. Bu çerçevede İbn İshak hem tarihçi hem de tefsirci olarak konuya geniş bir açıdan bakarak hem de Kur’an ayetleriyle istişhad ederek müşriklerin yalan iddia peşinde olan sözlerini açıklar. Zira, bu rivayetten itibaren Hz. Peygamber gönderildiktenen sonra Allah (c.c.) hac ibadetlerini Hz. İbrahim’e meşru kıldığı üzere Hz.Muhammed’e de aynı şekilde meşru kılmıştır.

III.5. Arapların Hacc Konusunda Aşırı Gitmeleri ve Hz. Peygamber Gönderildikten Sonra Hacc İbadetini Yerine Doğru Şekilde Gelmesiyle İlgili Nazil Olan Ayetleri

İbn İshak yukarıdaki III.1. başlıkta hac konusunda Arapların aşırı gitmelerini hac menasikini tahrif etmeleri çerçevesinde bi’setten önceki olay olarak anlatmıştı. Burada ise kendi yöntemine uygun olarak hac konusunu tamamlıyor. Medine dönemi hadisesi olan hac menasikinin yerine getirilmesini naklediyor.

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (199)

a) “Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”[54]

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (31) قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (32)

[54] Bakara 2/199.

b) “Allah’ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?” De ki: “Bunlar, dünya hayatında mü’minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür, işte bilen bir topluluk için âyetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz.”[55]

> a) “İbn İshak’tan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Allah (cc), dinini kuvvetlendirip Hacc’ın erkanını meşru kıldığı zaman, peygamberi Muhammed (sas)’e: ayetini indirdi.[56] *“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*[57]
>
> b) “Bu ayette Cenab-ı Hak, Kureyş’i kasdediyor ve diğer Araplarla birlikte, Hac mevsiminde Arafat’a çıkın, orada vakfe yapın ve oradan inin, buyuruyor. Ve yine Allah-u Teala, Kureyş’in, diğer insanlara, Ka’be’yi çıplak olarak tavaf istekleri, Kabe’nin yanında yiyip içmelerini haram kıldıkları, Hill’den yemek getirmelerini yasakladıkları vakit: “Ey Ademoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez. De ki: *“Allah’ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?” De ki: “Bunlar, dünya hayatında mü’minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür, işte bilen bir topluluk için âyetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz.”* [58]buyurdu. Bu ayetle Cenab-ı Hak, Hums’un işini ve onlara uyarak Kureyş’in insanlara uymaları için ortaya çıkardıkları batıl şeyleri, Rasulü Muhammed (sas)’i göndermekle kaldırdı.[59]“

İbn İshak burada hac ibadetlerinin birer birer nasıl düzenlenmeye başlandığını anlatmaktadır. Arafat’ a çıkmayı şu ayetle açıklamaktadır: “*Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin*”. İhram konusunda yine bu ayetleri delil olarak nakletmekte ve ayetin şu kısmını zikretmektedir: *“Allah’ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?”*

[55] Araf 7/31-32.
[56] *Siret-i İbn İshak*, s. 77,90; *Hz Muhammed’in Hayatı*, s. 150,156.
[57] Bakara 2/199.
[58] Araf 7/31-32.
[59] *Siret-i İbn İshak,* s.90 *; Hz Muhammed’in Hayatı*, s.166

III.6. Arap Topluluklarının Putlara Tapmaları ve Onların Allah'a Ortak Koşmalarıyla İlgili Ayet

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ (106)

"Onların pek çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar."[60]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Allah (cc), kullarına, Peygamberini göndermekle rahmet etmeyi ve onlara karşı onu bir hüccet kabul etmeyi arzuladığı zaman, Araplar çeşitli ve farklı dinlere inanıyorlardı. Ancak Ka' be'ye hürmet, Ka'be'yi tavaf, İbrahim (sas)'in dininden kalan bazı ilkelere sarılmak ki onlar, kendilerini İbrahim'in dininde biliyorlardı- gibi bazı ortak davranışları vardı. Ka'be'yi farklı şekillerde tavaf ederlerdi. Mesela Humus, Kureyş, Kinane, Huza a ve Kureyş'ten üreyen diğer Arap kabileleri haclarında şöyle diyerek bağırırlardı: "Senin davetine icabet ediyorum. Senin şerikin yoktur. Ancak o senin şerikindir, sen ona ve onun sahip olduklarına maliksin." Bu şekilde, ilk önce telbiyelerinde onu birliyorlar, sonra da, putlarını işin içine sokuyorlardı. Nitekim Allah (cc) Muhammed (sas)'e şöyle der: *"Onların pek çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar."*[61]
>
> Harem'den çıkmazlar, Müzdelife'den inmezler (Arafatta vakfeye gitmezlerdi),'Biz Harem halkıyız, oradan çıkmayız.' derlerdi. İhramlı oldukları zaman, evlerde oturmazlardı. Mudarlı Necd halkı, Ka'be'ye giderken "Lebbeyk' derler ve Arafe'de vakfe yaparlardı."[62]

Bu tefsir rivayetinde İbn İshak müşriklerin Allah (c.c.)'a ibadet ederken bile putlara taparak Allah (c.c.)'a şirk koşarak ibadet ettiklerini izah eder.

[60] Yusuf 12/106.
[61] Yusuf 12/106.
[62] *Siret-i İbn İshak* ,s.100; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s.178.

IV. Hz. Muhammed İle İlgili Tefsir Rivayetleri

IV.1. Hz. Muhammed'in Tevrat ve İncil'deki Vasıflarının Bildirilmesi

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (157)

a) "Ve onlar ki, ona (Rasul'e) iman ederler ve kendisine ta'zim ederler. Ona yardım ederler ve kendisine indirilen (Kur'ana) tabi olurlar, İşte bunlar kurtulanlardır."[63]

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ (6)

b) "Bir vakit Meryem'in oğlu İsa şöyle demişti. 'Ey İsrail oğulları! Ben size (gönderilen) Allah'ın Peygamberiyim. Önümdeki (benden önceki) Tevrat'ın tasdikçisi ve benden sonra gelecek bir pey-gamberin müjdecisi olarak geldim ki, o peygamberin ismi Ahmed Muhammed'dir. 'Sonra İsa onlara mucizelerle gelince: 'Bu, apaçık bir sihirdir' dediler.[64]

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا (29)

c) "Muhammed (sas) Allahın Peygamberidir. Onun beraberinde bulunanlar (Ashab-ı Kiram), kafirlere karşı çok şiddetli, kendi aralarında gayet merhametlidirler. Onları,

[63] Araf 7/157.
[64] Saf 16/6.

rüku ve secde eder halde (namaz kılarken) Allah'tan sevab ve rıza istediklerini görürsün. Secde eserinden (çok namaz kılmaları yüzünden meydana gelen) nişanlan yüzlerindedir. İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur. İncil'deki vasıfları da şu: Onlar filizini çıkarmış bir ekine benzerler. Derken o, filizi kuvvetlendirmiş sonra kalınlaşmış, nihayet gövdeleri üzerinde doğrulup kalkmış, ekincilerin hoşuna gidiyor."[65]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmişlerdir: Ehl-i Kitap olan hahamlar ve papazlar, Rasulullah'ın geleceğini ve geleceği zamanı Araplar'dan daha iyi biliyorlardı. Çünkü onun sıfatıyla ilgili bilgiler kitaplarında yazılıydı. İsmi de belliydi. Peygamberleri zamanında, Son Peygamber'e tabi olacaklarına dair, onlardan söz alınmıştı. Onlar, peygamberin gelmesiyle müşrik putperestlere karşı, Allah'ın kendilerini muzaffer kılacağına inanıyorlar, Ahmed isminde İbrahim (as)'m dininde bir peygamber gönderileceğini söylüyorlardı. Yine onlar, peygamberleri zamanında da, kitaplarda, onun sıfatı ile ilgili bilgileri buluyorladı. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "*Onlar ki, yanlarında bulunan Tevrat ve İncil'de ismini yazılı buldukları ümmipeygamber o Rasul'e tabi olurlar. O Rasul, kendilerine iyiliği emrediyor, onları fenalıktanalıkoyuyor; onlara (nefislerine) haram ettikleri temiz şeyleri helal kı-lıyor, murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor, onların ağır yüklerini, üzerlerindeki bağları indiriyor."*[66]
>
> *"Ve onlar ki, ona (Rasul'e) iman ederler ve kendisine ta'zim ederler. Ona yardım ederler ve kendisine indirilen (Kur'ana) tabi olurlar. İşte bunlar kurtulanlardır."*[67]

Bu tefsir rivayetinde İbn İshak, Yahudilerin bekledikleri Peygamber Yahudi olmayınca ondan nasıl yüz çevirdiklerini ve ona düşmanlık yaptıklarını yukarıda zikredilen ayetlerle açıklamaktadır.

[65] Araf 7/29.
[66] *Siret-i İbn İshak*, s.62; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 134
[67] Araf 7/157.

IV.2. Yahudilerin Son Peygamberin Vasıflarını Tanımaları, Son Peygamber Kendilerinden Gelmeyince İnkar Etmeleri

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ (89) بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ (90)

a) "Kendilerine ellerindekini (Tevrat'ı) tasdik eden bir kitap (Kur'an) gelince onu inkar ettiler. Oysa, daha önce (bu kitabı getirecek peygamber ile) inkarcılara (Arap müşriklerine) karşı yardım istiyorlardı. (Tevrat'tan) tanıyıp bildikleri (bu peygamber) kendilerine gelince ise onu inkar ettiler. Allah'ın lâneti inkarcıların üzerine olsun. (89)Karşılığında nefislerini sattıkları şeyi kıskançlıkları sebebiyle Allah'ın, kullarından dilediğine lütfuyla indirdiği vahyi inkar etmeleri ne kötüdür! Bu yüzden gazap üstüne gazaba uğradılar. İnkâr edenlere alçaltıcı bir azap vardır." [68]

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (106)

b) "O vakit yüzleri kara olanlara şöyle denilecek îmanınızdan sonra küfrettiniz, işte o küfrünüzün cezası olarak tadın azabı."[69]

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ (17)

"(İman etmekle) hidayeti kabul edenlere gelince, ; (onlar seni her dinledikçe) Allah onların hidayetini artırmakta ve takvalarını ilham etmektedir.[70]

> a) "Bununla beraber daha önce Arap müşriklerine karşı Yahudiler müşkil durumda kaldıkları zaman, Tevrat'ta açıklanan ahir zaman peygamberine dua ederlerdi. İşte o,

[68] Bakara 2/89-90.
[69] Al-i İmran 3/106.
[70] Muhammed 47/17.

Tevrat'ta vasfını işittikleri pey-gamber gelince "Bu, İsrail oğullarından değil, İsmail evladındandır." diye inkar ettiler. Artık, Allah'ın laneti o kafirler üzerinedir. Cenab-ı Allah, fazlıyla kullarından dilediği kimseye peygamberlik ihsan buyurmasına hased edip indirdiği Kur'an'ı inkar etmeleri ve bu sebeple nefislerini ateşe atışları ne çirkin şeydir! İşte Yahudiler, Allah'ın bir gazabından sonra (Hz. İsa ve İncil'i inkar ettiklerinden dolayı gazaba uğramalarından başka) bir gazaba tutuldular. (Hz. Peygamber'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkar ettiklerinden). O kafirler için, hor ve zelil edici bir azap vardır."

b) "İkrime'den Yunus ibn Ebi Müslim, ondan Kays b. Er-Rebi, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Ehl-i Kitap'tan bir kısım insan, kendi peygamberlerine inandıkları ve onları tasdik ettikleri gibi, Muhamined adında bir peygamberin gönderileceğine de inanıyorlardı. Fakat Muhhammed (sas), peygamber olarak gönderilince onu inkar ettiler. Nitekim Allahu Teala'nın şu ayeti bunu dile getirir:[71] *"O vakit yüzleri kara olanlara şöyle denilecek îmanınızdan sonra küfrettiniz, işte o küfrünüzün cezası olarak tadın azabı."*[72]

c) "Ehl-i Kitap'tan bir kısmı da, peygamberlerine ve peygamber olarak gönderilmeden önce Muhammed (sas)'e inandılar. Peygamber gönderilince de inandılar. Nitekim Cenab-ı Hakk, bir ayetinde bunu anlatır:[73] *"(İman etmekle) hidayeti kabul edenlere gelince, (onlar seni her dinledikçe) Allah onların hidayetini artırmakta ve takvalarını ilham etmektedir"*.[74]

Hz. Muhammed peygamber olarak gönderililnce Ehl-i Kitap iki gruba ayrıldılar. Bir kısmı: "Bu, İsrail oğullarından değil, İsmail evladındandır." diye inkar ettiler. Artık, Allah'ın laneti o kafirler üzerinedir. Diğer kısmı ise peygamberlerine ve peygamber olarak gönderilmeden önce Muhammed (s.a.s.)'e inandılar. Peygamber gönderilince de inanmaya devam ettiler, bunun için Allah onların hidayetini artırmakta ve takvalarını ilham etmektedir.

[71] *Siret-i İbn İshak* ,s.65; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 106.
[72] Al-i İmran 3/106.
[73] *Siret-i İbn İshak,* s.65; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 139
[74] Muhammed 47/17.

V. Cinler İle İlgili Tefsir Rivayetleri

V.1. Cinlerin Bi'setten Önce Durumları (Cin 72/1-10)

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا (1) يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا (2) وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا (3) وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا (4) وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا (5) وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا (6) وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا (7) وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا (8) وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا (9) وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا (10)

"1. (Ey Rasulüm, Mekke kafirlerine) de ki: 'Bana, şu gerçek vahyolundu: Birtakım cinler (sabah namazında Kur'an okuduğumu)işittiler de (kavimlerine döndükleri zaman) dediler ki, biz çok hoş bir Kur'an dinledik. 2. Hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Bundan böyle Rabbimize, asla hiç kimseyi ortak koşmayacağız. 3. Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir; ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk. 4. Gerçekten bizim delimiz (iblis), Allah'a karşı saçma söz söylüyörmuş. 5. Hakikaten biz, insan ile cinlerin, Allah'a karşı asla yalan uyduramayacaklarını sanıyorduk. 6. Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınıyorlardı da, cinlerin kibir ve azgınlıklarını artırıyorlardı. 7. O insanlar da, (Ey cinler) sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın ebediyyen hiçbir kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini zannetmişlerdi. 8. Doğrusu biz (Cinler topluluğu, meleklerin sözünü dinlemek için) semayı yokladık da, onu (meleklerden ibaret) çok kuvvetli bekçiler ve şihablarla (akan yakıcı yıldızlarla) doldurulmuş bulduk. 9. Halbuki biz (Peygamberin gönderilmesinden önce) haber dinlemek için göğün bazı (bekçilerden boş) yerlerine otururduk, fakat şimdi, kim dinleyecek olursa, kendisini gözetleyen bir şihab (yakıcı

bir yıldız) buluyor. 10. Doğrusu, biz bilmeyiz, o arzdaki kimselere bir fenalık mı istenmiştir, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi dilemiştir?"

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Yahudi hahamları, Hristiyan papazları ve Arap kâhinleri, Rasulullah (s.a.s) peygamber olarak gönderilmeden önce, gönderilme zamanı yaklaştığında, bunu haber verdiler. Yahudi hahamları ve Hristiyan papazları, peygamberimizin vasfını ve gelme zamanını kendi peygamberleri zamanında kitaplarında okuyorlardı. Arap kâhinlerineyse, bunu, kulak hırsızlığı yoluyla bilgi sahibi olan cin şeytanları getiriyorlardı. Çünkü o zaman, şeytanların, göklere çıkıp bilgi hırsızlığı yapmaları engellenmiyordu. Onun için Arap kâhinleri de, Hz. Peygamber (sas)'in durumuyla ilgili Arapların akılına gelmeyen bazı şeyler söylüyorlardı. Nihayet Allah onu peygamber olarak gönderdi. Onların bilip dile getirdikleri şeyler meydana geldi. Rasulullah (sas)'in peygamber gönderilme zamanı yaklaşınca, şeytanlar semayı dinlemekten men edildiler. Sema ile oturdukları yerler arasına dinlememeleri için engeller çekildi. Kendilerine alevli yıldızlar atıldı. Cinler, bunun, insanlar hakkında Allah'tan meydana gelen bir olay olduğunu anladılar. Nitekim Allah (cc), peygamberine, bunu, cinlerin durumunu anlatarak -ki cinlerin ruhlar alemiyle ilgi kurarak onlardan bir şeyler dinlemeleri engellenmiş, cinler de bunu anlamış ve gördükleri manzara karşısında bunu yadırgamamışlardı- şöyle der: bkz. Cin 72/1-10"[75]

İbn İshak'ın yukarıda ifade ettiği gibi, Yahudi hahamları ve Hristiyan papazları, peygamberimizin vasfını ve gelme zamanını kendi peygamberleri zamanında kitaplarında okuyorlardı. Arap kahinlerine ise bunu, kulak hırsızlığı yoluyla bilgi sahibi olan cin şeytanları getiriyorlardı. Bu demek ki: Yahudiler, Hristiyanlar son Peygamberin gönderileceğini kitaplarından bildikleri şekilde, Arap kahinler de cinlerden bilmekteydiler.

[75] *Siret-i İbn İshak*, s. 91-100; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s.167.

V.2. Cinlerin Bi'setten Önceki Halleriyle Bi'setten Sonraki Hallerininin Farklılığı

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ (29) قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ (30)

a) "Ey kavmimiz! Gerçekten bizler, (Peygamber tarafından okunan) bir kitap dinledik ki, Musa'dan sonra indirilmiş olup önündekileri (diğer semavi kitapları, iman esaslarında) tasdik ediyor, hakka ve doğru yola erdiriyor."[76]

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا (6)

b) "Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınıyorlardı da, cinlerin kibir ve azgınlıklarını arttırıyorlardı."[77]

> a) "Cinler bu sözü duyunca, Hz. Peygamber için, kendilerine melekleri dinleme yasağı konduğunu anladılar. Böylece şeytanların semadan dinleyip değiştirdikleri haberler ile vahiy arassnda çelişki metdana gelip de insanların kafası karışmamış oldu, şüpheler son buldu dolayısıyla insanlar iman edip tasdik ettiler . "Sonra (Hz. Peygamber tarafından okunmakta olan Kur'an) bitirildiği vakit de (Cinler Peygamberce ve Kur'an'a iman getirerek) döndüler (hem imana davet, hem de iman etmeyenleri) korkutmak üzere kavimlerim gittiler. şöyle dediler:[78] "*Ey kavmimiz! Gerçekten bizler, (Peygamber tarafından okunan) bir kitap dinledik ki, Musa'dan sonra indirilmiş olup önündekileri (diğer semavi kitapları, iman esaslarında) tasdik ediyor, hakka ve doğru yola erdiriyor.* "[79]
>
> "Ve Cinlerin sözü: "*Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinler denden bazı erkeklere sığınıyorlardı da, cinlerin kibir ve azgınlıkla nnı attırıyorlardı* "[80]
>
> b) " İbrahim'den Mansur, ondan Cerir b. Abdi'l-Hamid, ondan ebu Ahmet Bukeyr ondan oğlu Ahmed rivayet etmiştir: *"Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerdenden bazı erkeklere sığınıyorlardı da, cinlerin kibir ve azgınlıklarını artırıyorlardı "* [81] ayetinin tefsirinde şöyle denildi: Araplar bir vadiye indikleri zaman. "Vadinin içindeki kötülüklerden, bu vadinin efendisine sığınırız." derlerdi.

[76] Ahkaf 46/29-30.
[77] Cin 72/6.
[78] *Siret-i İbn İshak,* s.91; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 168.
[79] Ahkaf 46/29-30.
[80] Cin 72/6.
[81] Cin 72/6.

> Cinler de: "Bize sığınıyorsunuz; halbuki biz, kendimize bile herhangi bir zarar ve fayda verme gücünde değiliz." diye cevap verirlerdi. "Onların kibir ve azgınlıklarını artınyorlardı" âyetinin manası hakkında; insanların cinlere sığınması "Cinlerin cür'etlerini artırıyorlardı." yorumu yapılmıştır."[82]

İbn İshak'ın *Siret*'i daha önce anlatıldığı üzere her zaman olayları kronolojik olarak vermez. Medine'de meydana gelen bir olayı Mekke'de meydana gelen bir olayı anlatırken zikreder veya bi'setten önce meydana gelen bir olayı bi'setten sonra meydana gelen bir olayla anlatır. Burada cinlerin Hz. Peygamber'i Kur'an'ı okurken dinleyince asi hallerinden mü'min hale döndüklerini örnek olarak söylemek mümkündür.

[82] *Siret-i İbn İshak* ,s.90; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 166.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİ İLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

I. Hz. Muhammed İle İlgili Tefsir Rivayetleri

I.1. Vahyin Başlangıcı İle İlgili Ayetler

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (3) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (4) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (5)

"Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin ziyade kerem sahibidir. O, kalemle öğretti, insana bilmediği şeyleri öğretti."[83]

> "Bazı ilim ehlinden, Abdul-Melik b. Abdullah b. Ebu Süf yan b. El-Ala b. Cariye es-Sakafi (bu kadın çok zekiydi), ondan İbn İshak, ondan Yunus ondan Ahmed rivayet etmiştir: Allah, Rasuİullah (sas)'in, izzet ve şerefini ve onun peygamberliğinin başlangıcını murat ettiği zaman Rasuİullah (sas) yanından geçtiği her taş ve ağaç, kendisine selam veriyordu. Rasuİullah (sas) de onların selamını duyuyordu. Rasuİullah (sas), arkasına, sağına, soluna döndükçe kendisini: "Esselamü aleyke Ya Rasulellah!" diye peygamber selamıyla selamlayan ağaçlar ve taşlar görüyordu. Rasuİullah (sas), her sene bir ay Hıra mağarasına çıkar, orada ibadet ederdi. Cahiliyye döneminde, dindar Kureyşliler, Mekke'ye Hac için gelen fakirleri, haclarını yapıp Mekke'den ve civarından ayrılıncaya kadar yedirip içirirlerdi. Rasuİullah (sas) de Hırada ibadet ettikten sonra gelir, Kabe'yi tavaf eder, ondan sonra evine giderdi. Allah-u Tealanın Rasuİullah (sas)'i peygamberlikle şereflendirdiği senenin Ramazan ayında, Rasuİullah (sas) yine her zaman olduğu gibi, itikafa çekilmek üzere çıktı. Beraberinde ailesini de götürdü. Allah-u Teala' nın ona peygamberlik in' am ve ihsan ettiği ve kulları için bir rahmet vesilesi kılacağı gece olunca, Cibril (as) ona Allah'ın emrini getirdi. Cibril ona, uyurken geldi. *"Oku!"* dedi. Rasuİullah (sas): "Ben okuma bilmem." diye karşılık verdi. Cibril onu öyle bir sıktı ki, Rasuİullah (sas) neredeyse öleceğini sandı. Sonra Cibril (as) onu bıraktı, tekrar: *"Oku!"* dedi. Rasuİullah (sas) yine: "Okuma bilmem." cevabını verdi. Sonra Cibril, yine onu öyle bir sıktı ki Rasuİullah (sas) öleceğini sandı. Sonra bıraktı ve tekrar: *"Oku!"* dedi. Rasuİullah (sas) yine "Okuma bilmem." dedi. Bu olay bir kez daha tekrarlandı. Cibril yine "*Oku!"* deyince Rasuİullah (sas) "Ne okuyayım?" diye sordu. Bunun üzerine Cibril: *'Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin ziyade kerem sahibidir. O, kalemle öğretti, insana bilmediği şeyleri öğretti."*[84] dedi ve oradan ayrıldı, gitti."[85]

[83] Alak 96/1-5.
[84] Alak 96/1-5.
[85] *Siret-i İbn İshak*, s.101-103; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 179.

“Rasulullah (sas) uykusundan uyandı. Sanki kalbinde bir kitap şekillenmişti. Rasulullah (sas) için, Allah’ın yarattıkları içinde, bir şair ya da bir mecnundan daha kötü hiç kimse yoktu. Onlara kızdığı kadar hiç kimseye kızmazdı. Onlara bakmazdı bile. Rasulullah kendi kendine: “Eb’ad (uzak olası)-Rasulullah kendini kastediyor, şair veya mecnun mu yoksa” dedi. Sonra: “Kureyş, bunlarla hakkımda hiç konuşmasın. Dağın yüksek bir yerine çıkayım, kendimi oradan atıp öldüreyim. İşte o zaman rahatlarım” diye ekledi. Sırf bu amaçla çıktı. İçinden geçenleri gerçekleştirmek isterken, gökten birinin seslendiğini duydu. Ses: “Ey Muhammed, sen Allah’ın Resulüsün, ben de Cibrilim.” diyordu. Rasulullah (sas) balmnak üzere başını göğe kaldırdı. Bir de baktı ki, Cibril, iki ayaklarını sema ufkuna koymuş bir halde ve bir insan suretinde. “Ey Muhammed, sen Allah’ın Resulüsün, ben de Cibril’im” diyordu. Yerinde durarak ona bakmaya başladı. Ne ileri, ne de geri gidebiliyordu. Yüzünü gökyüzünün hangi tarafına çevirse onu görüyordu”.

“Rasulullah’ı (sas) aramak üzere Hz. Hatice’nin gönderdiği elçileri gelene kadar, orada öylece kaldı. Fakat onlarla dönmedi. Adamlar Mekke’ye döndüler, sonra tekrar Rasulullah (sâs)’in yanına geldiler. O yine aynı şekilde duruyordu. Neredeyse akşam olacaktı. Sonra Cibril (as) ayrılıp gitti. Rasulullah (sas) de evine döndü. Hatice’nin yanına vardı. Dizine yakın oturdu. Hatice: “Ey Ebu’l-Kasım, nerdeydin? Vallahi, seni aramak için adamlarımı gönderdim. Gittiler, Mekke’ye geri döndüler?” diye sordu. Rasulullah (sas): “Şüphesiz eb’ad (uzak olası) -kendisini kastediyorherhalde ya bir şair yahut bir mecnun” diye karşılık verdi. Bunun üzerine Hatice: “Bundan seni Allah’a sığındırırım Ey Ebu’l-Kasım! Benim bildiğim; senin şu doğru sözlülüğün, son derece güvenilir olman, güzel ahlaklılığın, eşini dostunu akrabanı gözetmen gibi iyi hallerine karşılık, Allah (cc) sana böyle bir şey yapmaz. Ama bu hal nedir, ey amcaoğlu? Herhalde sen, bir şey gördün ya da duydun” dedi. Rasulullah (sas), ona meseleyi anlattı. Anlatılanları dinleyen Hatice:”Seni müjdelerim, ey amcaoğlu! Ve kalbini teskin edeyim ki, kendisine yemin ettiğin varlığa yemin ederim, senin, bu ümmetin peygamberi olacağına kesinlikle inanıyorum.” dedikten sonra kalktı, elbiselerini giydi, Varaka b. Nevfel’e gitti. Varaka onun amcasının oğluydu. Varaka, kitap okumuş, Hristiyan olmuş, Tevrat ve İncil’i biliyordu. Hatice ona meseleyi anlattı. Varaka: “Allah, Allah... Varakanın nefsi kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki ey Hatice, eğer doğru söylüyorsan, şüphesiz o, bu ümmetin peygamberidir. Ona gelen, Musa (as)’a gelen Namusu Ekber (yani Cibril). Ona söyle, sebat etsin.” dedi.”

“Bunun üzerine Hatice, Rasulullah (sas)’in yanına geri döndü. Ona Varaka’nın söylediklerini aktardı. Varaka’nın bu sözleri, Rasulullah (sas)’in kendisine gelen şey hakkındaki bazı düşüncelerini yok etmesini kolaylaştırdı. Rasulullah (sas), itikafını yapıp bitirince eskiden olduğu gibi davrandı. Yine önce Ka’be’den başladı, önce onu tavaf etti. Ka’be’yi tavaf ederken orada Varaka’ya rastladı. Varaka onu görünce “Ey kardeşimin oğlu!” dedi. “Bana gördüğün ve duyduğun şeyleri anlat.” Rasulullah (sas), ona başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Varaka: “Varaka’nın nefsi kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, sana gelen, Musa (as)’a gelen Namusu Ekber’dir. Sen de bu ümmetin peygamberisin. Elbette eziyete maruz kalacaksın, yalanlanacaksın, savaşacaksın ve yardıma mazhar olacaksın. Şayet ben, o günlere yetişirsem -Allah biliyor- mutlaka sana yardım ederim.” dedi ve ona yaklaştı, başından öptü. Sonra Rasulullah (sas) evine döndü. Allah (cc), Varaka’nın sözleriyle onun sebatını artırdı ve içinde bulunan bazı tereddütleri hafifletti”.

“Ebu Reca el-Utaridi’den Kurra b. Halid, ondan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sas)’e ilk olarak sure: *‘Yaratan Rabbinin adıyla oku.* “ süresidir.”

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Muhammed'e vahiyin indiğinden bahsederken bir kaç önemli noktaya dikkatimizi çekiyor. 1) Hz. Peygamber'e ilk kez vahiyin uykuda geldiğini açıklayan İbn İshak'tan hariç hiç bir tarihçi veya tefsirci bulunmamaktadır. 2) Hz. Peygamber'e vahiy inince Hz. Hatice: "Seni müjdelerim, ey amcaoğlu! Ve kalbini teskin edeyim ki, kendisine yemin ettiğin varlığa yemin ederim, senin, bu ümmetin peygamberi olacağına kesinlikle inanıyorum." sözlerini de çok ilginç buluyoruz. Daha önce açıkladığımız gibi, Kureyş Araplarının bu meselede tam cahil oldukları da açıktır. Bu çerçevede Hz. Hatice bu doğru bilgileri nereden öğrenmiştir diye sorduğumuzda, aklımıza tek bir cevap geliyor, o da; Hz. Hatice'nin Varaka ile akrabalığı olduğu için onunla daha önce sohbet ederken gelecek peygamberin sıfatlarını mutlaka duymuş olabilir ve bu yüzden de Hz. Peygamber'e hiç tereddüt etmeden inanır ve onu müjdeler.

I.2. Hz. Peygamber'in Gönderilmesi İle İlgili Ayet

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ (81)

"Hem Allah, vaktiyle peygamberlerin bağlılık sözünü şöyle almıştı: 'Celalim hakkı için, size kitap ve hikmetten verdim. Sonra size, beraberinizdekini tasdik eden bir peygamber geldiğinde mutlaka ona iman edeceksiniz ve her halde ona yardımda bulunacaksınız; bunu ikrar ettiniz mi ve bu ağır ahdimi üzerinize alıp kabullendiniz

mi?'buyurdu. Onlar: ikrar ettik dediler öyle ise birbirinize karşı şahid olun, ben de sizinle beraber şahidlerdenim."[86]

> "İbn İshak'tan Yunus b. Bükeyr, ondan Ebu Ömer Ahmed b. Abdi'l-Cebbar el-Utaridi, ondan Ebu'l-Hasan Rıdvan b. Ahmed'e okunurken dinleyen Ebu Tahir Muhammed b. Abdi'r-Rahman el-Muhlis, ondan da eş-Şeyh Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. En-Nakkur el-Bezzaz rivayet etmiştir: Allah (cc), Hazreti Muhammed (sas)'i alemlere ve bütün insanlara rahmet olarak gönderdi. Allah (cc), ondan da, ondan önce gönderdiği peygamberlerden de, Allah'a iman etmek, Hazreti Muhammedi tasdik etmek ve muhaliflerine karşı ona yardım etmek için söz aldı. Tüm peygamberler de bunu, kendilerine inanan ve tasdik edenlere ileteceklerine dair söz verdiler. Ümmetlerine bunu ilettiler. Nitekim Cenab-ı Hak, Muhammed (sas)'e şöyle buyurur: "*Hem Allah, vaktiyle peygamberlerin bağlılık sözünü şöyle almıştı: 'Celalim hakkı için, size kitap ve hikmetten verdim. Sonra size, beraberinizdekini tasdik eden bir peygamber geldiğinde mutlaka ona iman edeceksiniz ve her halde ona yardımda bulunacaksınız; bunu ikrar ettiniz mi ve bu ağır ahdimi üzerinize alıp kabullendiniz mi?'buyurdu. Onlar: 'ikrar ettik.'dediler. Allah şöyle buyurdu: 'öyle ise birbirinize karşı şahid olun, ben de sizinle beraber şahidlerdenim. "* [87] İşte Allah, bütün peygamberlerden onu tasdik ve ilahi yasaları hiçe sayanlara karşı mücadele edeceklerine dair söz aldı. Onlar da kendilerine inanan ve kendilerini tasdik eden kitap ehline, bu gerçeği duyurdular. Cenab-ı Hak da, Rasulullah (sas)'i, Ka' be'nin yeniden imarından beş yıl sonra peygamber gönderdi. Rasulullah (sas), peygamber gönderildiği zaman kırk yaşındaydı. "[88]

Allah (c.c.), Hz. Muhammed'i alemlere ve bütün insanlara rahmet olarak gönderdi. Peygamberlerin hepisinden Hz. Muhammed'i tasdik etmek ve muhaliflerine karşı ona yardım etmek için söz aldı. Onlar da kendilerine inanan ve kendilerini tasdik eden kitap ehline bu gerçeği duyurdular.

---

[86] Ali İmran 3/81.
[87] Ali-İmran 3/81.
[88] *Siret-i İbn İshak*, s.109; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 178.

I.3. Hz. Peygamber'e Kur'an'ın Ramazan Ayında İndirilmeye Başlanması İle İlgili Ayet

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (185)

"Ramazan, içinde Kur'an'ın indirildiği bir aydır. O Kur'an, insanları hakka ulaştırır, helal ile haramda ve din hükümlerinde hakkı batıldan ayırır."[89]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'e Kur'an, Ramazan ayında indirilmeye başlandı. Nitekim Cenab-i Hak şöyle buyurur:[90] "Ramazan, içinde Kur'an'ın indirildiği bir aydır. O Kur'an, insanları kakka ulaştırır, helal ile haramda ve din hükümlerinde hakkı batıldan ayırır."[91]

Bu tefsir rivayetinde İbn İshak Hz. Peygamber'e Kur'an'ın, Ramazan ayında indirilmeye başlandığını belirtmektedir.

I.4. Kur'an-ı Kerim'in, Hz. Peygamber'e Ramazan Ayının Kadir Gecesinde İndiğine İşaret Eden Ayetler

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (1) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (2) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ (3) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ (4) سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ (5)

a) "Şüphesiz, biz onu Kadir gecesinde indirdik."[92]

---

[89] Bakara 2/185.
[90] *Siret-i İbn İshak*, s.109; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 188.
[91] Bakara 2/185.
[92] Kadr 97/1-5.

حم (1) وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ (2) إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ (3) فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (4) أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ (5)

b) "Ha, Mim. Haram ile helali açıklayan Kur'an hakkı için. Gerçekten biz, onu mübarek bir gecede (Kadir gecesinde) indirdik. Çünkü biz (Kur'an'ın hükümleriyle) korkutanlarız."[93]

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ41

"Eğer siz Allah'a iman etmiş ve o hak ile batılın ayrıldığı, Bedir günü, o iki ordunun birbiriyle çarpıştığı gün, kulumuz (Hz.Peygamber'e) indirdiğimiz ayetlere iman etmişseniz; Allah her şeye kadirdir."[94]

a) "Yüce Allah şöyle buyurur:[95] *"Şüphesiz, biz onu Kadir gecesinde indirdik."*[96]

b) "Başka ayette de şöyle buyurmaktadır: "*Ha, Mim. Haram ile helali açıklayan Kur'an hakkı için. Gerçekten biz, onu mübarek bir gecede (Kadir gecesinde) indirdik. Çünkü biz (Kur'an'ın hükümleriyle) korkutanlarız"*[97]

c) "Başka ayette de şöyle buyurmaktadır: *"Eğer siz Allah'a iman etmiş ve o hak ile batılın ayrıldığı, Bedir günü, o iki ordunun birbiriyle çarpıştığı gün, kulumuz (Hz.Peygamber'e) indirdiğimiz ayetlere iman etmişseniz; Allah her şeye kadirdir"* [98]

"Ayette konu edilen karşılaşma, Rasulullah (sas) ile müşriklerin Bedir'deki karşılaşmasıdır."[99]

d) "Ahmed b. Abdi'l-Cebbar, Muhammed b. Fudayl'dan, 0 da Asım b. Küleyb'ten, o da babasından, o da Abdullah b. Abbas'tan rivayet ettiğine göre: Ben (ibn Abbas), Ömer b. El-Hattab'ın (ra) yanındaydım. Ömer b. El-Hattab'ın yanında arkadaşları da vardı. Onlara: "Söyleyin bakayım, Rasulullah (sas)'in Kadir Gecesi hakkındaki, 'Onu, Ramazan' nın son on gününün lek rakamlı gecelerinde arayın.' sözü hususunda ne dersiniz? Hangi gece sizce?" diye sordu. Bazısı 21'inci gece, bazısı

[93] Duhan 44/1-5.
[94] Anfal 8/41.
[95] *Siret-i İbn İshak*, s.109; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 188
[96] Kadr 97/1-5.
[97] Duhan 44/1-5.
[98] Anfal 8/41.
[99] *Siret-i İbn İshak*, s.110; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 188.

23'ncü gece, bazısı 25'inci gece, bazısı da 27'nci gece olduğunu söyledi. Ben (İbn Abbas) susuyordum. Ömer (ra) bana: "Sen niye konuşmuyorsun?" diye sordu. Ben de, ona, başkaları sözlerini bitirinceye kadar konuşmamamı emrettiğini hatırlattım. Hz.Ömer de: "Ben sana konuşman için haber gönderdim." deyince ben: "Allah'ın yedi sayısını zikrettiğini duyduğumu söyledim. "O Allah'tır ki, yedi (kat) gök yaratmış, Arzdan da onların mislini (*yine yedi kat)*"[100] ayetini okudum.[101]

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا (12)

"İnsanın yedi merhaleden, arzın nebatatı'nın yediden yaratıldığını zikrettim. Bunun üzerine Ömer: "Bu, bildiğim şey. Bilmediğim şeyleri söyle." dedi ve "'Arzın nebatı yediden...' sözünün anlamı ne?" diye sordu. Dedim ki "Allahu Teala buyurdu:"

Sonra (nebat bitsin diye) toprağı yardık,

Böylece onda taneler bitirdik.

Üzümler, yoncalar,

Zeytinler, hurma ağaçlan,

Ağaçlar göğe doğru yükselen bahçeler,

Meyveler ve nice çayırlar,[102]

ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا (26) فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا (27) وَعِنَبًا وَقَضْبًا (28) وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا (29) وَحَدَائِقَ غُلْبًا (30) وَفَاكِهَةً وَأَبًّا (31)

"Devamla dedim ki: "Ayette geçen "el-ebb" kelimesinin anlamı; koyun, keçi, davar vs.nin yediği, insanların yemediği ekin, çayır demektir." dedi. Bunun üzerine Ömer arkadaşlarına: "Şu başının işleri toplanmamış (henüz delikanlı) çocuğun söylediğini söyleyemediniz. Vallahi, ben de onun dediği görüşteyim," dedi."[103]

İbn İshak önceki tefsir rivayetinde Kur'an'ın Ramazan ayında indiğini söyler. Bu rivayette daha detaylı olarak Kur'an'ın Ramazan ayının Kadir gecesinde indiğini açıklar ve sonunda İbn Abbas'ın, Kadir gecesinin Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi olduğunu tespit ettiğini tefsirine dayanarak nakleder.

[100] Talak 65/12.
[101] *Siret-i İbn İshak,* s.111; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 189.
[102] Abese 80/26-31.
[103] *Siret-i İbn İshak,* s.111; *Hz Muhammed'in Hayaıt,* s. 190.

I.5. Varaka B. Nevfel İle Peygamber Arasında Geçen Diyalog İle İlgili Nazil Olan Ayetler

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (1) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (2) الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (3) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (4) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (5) اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (6) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (7)

"Hamd, Alemlerin Rabbi, Rahman, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur. (2-4). (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. (5). Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil. (6,7)"[104]

> "Ebu Meysere Amr b. Şurahbil'den Yunus b. Amr, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) Hatice'ye: "Ben yalnız kaldığım zaman, bir ses işitiyorum. Vallahi, bunun bir şeyden dolayı olmasından korktum." dedi. Hatice: "Maazallah, Allah sana bunu yapmaz. Vallahi, şüphesiz sen, emaneti yerine verir, sıla-i rahim yapar, doğru söz söylersin." karşılığım verdi. Bir gün Ebu Bekir, Rasulullah'in evine gitti. Rasulullah evde yoktu. Hatice, ona, Peygamber'in kendisine anlattıklarını aktardı. Ondan, Muhammedle birlikte Varaka'ya gitmelerini istedi. Rasulullah (sas) gelip eve girince, Ebu Bekir, onun elinden tutup "Varakaya gidelim." dedi. Rasulullah (sas), Ebu Bekir'e: "Sana kim haber verdi?" diye sorunca Ebu Bekir de: "Hatice" cevabını verdi. Birlikte Varaka'ya gittiler. Ona durumu anlattılar. Rasulullah (sas), Varaka'ya olanları şöyle anlattı: "Yalnız kaldığım zaman, arkamdan, 'Ya Muhammed, Ya Muhammedi' diye bir ses işitiyorum. Bu sesi duyuncada korkudan kaçışmaya başlıyorum." Rasulullah (sas)'i dinleyen Varaka: "Sen korkma. Sana geldiği zaman, sebat et. Ta ki, ne dediğini duy sonra da bana gel, haber ver." dedi. Rasulullah (sas) yalnız kaldı, kendisine Cibril: "Ya Muhammed! *'Bismillahirrahmanirrahim, elhamdülillahRabbi'l-alemin... den ...ve le'ddalline'kadar okudu ve "bunları söyle" dedi. Ve yine Cebrail: 'la-ilahe illa'llah' de."* Dedi.[105]
>
> "Rasulullah (sas) Varaka ya geldi ve bu olayı anlattı. Varaka ona: "Müjdelerim, müjdelerim ve şehadet ederim ki, sen, Meryem oğlunun müjdelediği zatsın. Sen, Musa'nın karşılaştığı Namusu Ekber'in aynısıyla karşı karşıyasın. Sen, Allah tarafından gönderilmiş bir peygambersin. Bugünden sonra, sana cihad emri verilecek."

[104] Fatiha 1/1-7.
[105] Fatiha 1/1-7.

> "Şayet o günlere yetişirsem, seninle beraber mutlaka cihad ederim." dedi. Varaka vefat edince, Rasulullah (sas): "O Rahibi Cennet'te gördüm, üzerinde ipekten elbiseler vardı. Çünkü Varaka, bana iman etti ve beni tasdik etti." buyurdu." [106]

Görüldüğü gibi, İbn İshak üçüncü bülüme vahyin başlangıcından başlamış, bu konuyu geniş biçimde açıklamış ve sonra Kur'an'ın, hangi ay, hangi gün inmeye başladığı hakkında tam olarak malumat vermiştir. İbn İshak'ın kullandığı bu metodun, meydana gelen her hangi bir olayı açıklayıcı bir metod olduğunu düşünmekteyiz. Dolayısıyla Kur'an'ı tarihî bilgi olmadan anlamak çok zor olacaktır ve hatta bazı ayetleri anlamanın mümkün olmayacağı söylenebilir.[107]

I.6. Hz. Muhammed'in Ulu'l-Azm Peygamberlerden Olduğuna Dair İnen Ayetler ve Ulu'l-Azm Peygamberler İle İlgili Ayet

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ (35)

a) "Ulul-Azm peygamberlerin sabrettiği gibi, sen de sabret" [108]

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ (71)

b) "Nuh (as) şöyle dedi Ey kavmim, eğer benim aranızda duruşum, Allah'ın ayetleriyle ihtar edip öğüt verişim size ağır geliyorsa, bilin ki sizin hilenizden Allah'a tevekkül etmişim. Artık siz ve ortaklarınız toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın.

---

[106] *Siret-i İbn İshak,* s.113; *Hz Muhammed'in Hayatı,* s. 192.
[107] Halis Albayrak, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yayınları, 2009, s. 148.
[108] Ahkaf 46/35.

Sonra yapacağınız iş, size bir musibet olmasın (veya bana yapacağınızı aşikare yapın). Sonra mühlet vermeyerek, istediğiniz şeyi bana yapın."[109]

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ (54) مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ (55)

c) "İşte ben Allah'ı şahit tutuyorum ve siz de şahit olun ki, ben, Allah'tan başka ona koştuğunuz ortakların hiçbirini tanımayanlardan biriyim. Artık hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bir an bile müsaade etmeyin."[110]

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (4)

d) "Gerçekten İbrahim'in ve beraberinde olanların sözlerinde sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar vaktiyle kavimlerine dediler ki: "Biz, sizlerden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan beriyiz. Siz, Allah'ın birliğine iman etmedikçe, sizi (dininizi) tanımıyoruz. Sizinle aramızda ebedi düşmanlık ve kin baş gösterdi." Ancak İbrahim'in, babası için istisna olarak şöyle demiştir: "Elbette senin için mağfiret dileyeceğim, fakat Allah'ın azabından hiçbir şey kaldırmaya senin için gücüm yetmez." Sonra da: "O halde ey müminler, siz şöyle deyin: (Ey Rabbimiz! Ancak sana tevekkül ettik. Sana ibadete koyulduk ve dönüş yalnız sanadır."[111]

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ (56)

[109] Yunus 10/71.
[110] Hud 11/54-55.
[111] Mümtahine 60/ 4.

e) "Şüphesiz ben, Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz putlara ibadet etmekten, men olundum."[112]

a) Yunus, İsa b. Abdullah et-Temimi'den, o da er-Rabi b. Enes'ten, o da Ebu'l-Aliye'den rivayet ettiğine göre: " *Ulul-Azm peygamberlerin sabrettiği gibi, sen de sabret" [113]*ayetinde söz edilen ulu'l-azm peygamberler Nuh, Hud ve İbrahim'dir. Rasulullah (sas)'e, bunların sabrettiği gibi sabretmesi emrolundu. [114]

b) "Ulu'l-azm Üç peygamberdi, Rasulullah (sas) dördüncüleri oldu. Nitekim Nuh (as) şöyle dedi [115] "*Ey kavmim, eğer benim aranızda duruşum, Allah'n ayetleriyle ihtar edip öğüt verişim size ağır geliyorsa, bilin ki sizin hilenizden Allah'a tevekkül etmişim. Artık siz ve ortaklarınız toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Sonra yapacağınız iş, size bir musibet olmasın (veya bana yapacağınızı aşikare yapın). Sonra mühlet vermeyerek, istediğiniz şeyi bana yapın."[116] dedi ve onlardan ayrıldığını açıkladı.*

c) "Hud (as) da: "*Ancak şunu söyleriz ki, ilahlarımıza sövdüğünden, onların bazısı, muhakkak seni bir fenalıkla (cinnet ve hezeyanla) çarpmıştır."* dedikleri zaman Hud onlara: "*işte ben Allah'ı şahit tutuyorum ve siz de şahit olun ki, ben, Allah'tan başka ona koştuğunuz ortakların hiçbirini tanımayanlardan biriyim.Artık hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bir an bile müsaade etmeyin. "*[33] dedi ve onlardan ayrıldığını açıkladı."[117]

d) "İbrahim (as) da:"*Gerçekten İbrahim'in ve beraberinde olanların sözlerinde sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar vaktiyle kavimlerine dediler ki: "Biz, sizlerden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan beriyiz. Siz, Allah'ın birliğine iman etmedikçe, sizi (dininizi) tanımıyoruz. Sizinle aramızda ebedi düşmanlık ve kin baş gösterdi*. "Ancak İbrahim'in, babası için istisna olarak şöyle demiştir: "*Elbette senin için mağfiret dileyeceğim, fakat Allah'ın azabından hiçbir şey kaldırmaya senin için gücüm yetmez.*" Sonra da: "*O halde ey müminler, siz şöyle deyin: (Ey Rabbimiz! Ancak sana tevekkül ettik. Sana ibadete koyulduk ve dönüş yalnız sanadır*."[118] dedi ve onlardan ayrıldığını gösterdi".[119]

e) "Muhammed (sas)'da: "*Şüphesiz ben, Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz putlara ibadet etmekten, men olundum.*"[120]

قُلْ إِنِّي نُـهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ (56)

dedi. Bunu müşriklere karşı okumak üzere Ka' be'nin yanında dikildi ve onlardan ayrıldığını açıkladı."[121]

---

[112] En'am 6/ 56, veya Mu'min 40/66.
[113] Ahkaf 46/35.
[114] *Siret-i İbn İshak,* s.115; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 194.
[115] *Siret-i İbn İshak,* s.115; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 194.
[116] Hud 11/54-55.
[117] *Siret-i İbn İshak,* s.115; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 194.
[118] Mümtahine 60/ 4.
[119] *Siret-i İbn İshak,* s.115; *Hz Muhammed'in Hayatı*, s. 194.
[120] En'am 6/56, veya Mu'min 40/66.
[121] *Siret-i İbn İshak,* s.115; *Hz .Muhammed'in Hayatı*, s. 195.

Yukarıdaki başlık altında, İbn İshak ilk olarak ulu'l-azm peygamberlerin Nuh, Hud ve İbrahim olduğunu belirtir. Sonraki tefsir rivayetlerinde, bu peygamberlerin ulu'l-azm olduklarını ayrı ayrı ayetlerle izah ederek, Rasulullah (sas)'a, bunların sabrettiği gibi sabretmesinin emrolunduğunu tespit eder.

I.7. Vahyin Fetreti ve Duha Suresinin Nazil Olması İle İlgili Ayetler

وَالضُّحَى (1) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى (2) مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى (3) وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى (4) وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى (5) أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى (6) وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى (7) وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى (8) فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ (9) وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ (10) وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ (11)

"O, seni yetim bir halde bulup barındırmadı mı? Seni, şeriat hükümlerini bilmez bir kimse bulup, nübüvvet nimetiyle hidayete erdirmedi mi? Seni bir yoksul bulup zengin kılmadı mı?" Yani yetim haldeyken, fakirken, bilmezken Allah'ın lütfetmesi, bütün bu hallerden onun kurtulması, Allah'ın rahmetiyledir. "Öyleyse, yetime gelince, zulüm etme. Dilenciye de azarlama. " Yani, Allah'ın zayıf kullarına, gaddar, kibirli, cimri, anlayışsız olma. "Ama Rabbinin nimetini söyle, anlat." Allah'tan sana gelen ikramı ve peygamberlik nimetini anlat, söyle ve ona davet et."[122]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Peygamber (sas)'den vahiy bir müddet kesildi. Bu durum, ona güç geldi, üzüldü. Kendi kendine: "Rabbimin bana darılıp terk etmesinden korkarım." dedi. Ardından Cibril "Ve'd-Duha" suresini getirdi. Kuşluk vaktiyle, ona (Hz.Peygamber'e ikram eden Allah'a) yemin olunuyordu ve: " *Rabbin seni terk etmedi, buğz etmedi de"* buyuruluyordu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "*And olsun kuşluk vaktine. Karanlığı çöküp de sükun bulduğu zaman geceye. Rabbin seni terk etmedi ve buğz etmedi de." seni sevdiğinden beri. "Ahiret senin için daha hayırlıdır.* " Yani senin bana döndüğün zaman sahip olacağın hayır, dünyada acele tarafından sahip olacağın hayırdan daha hayırlıdır. "Rabbin sana ileride verecek de hoşnut olacaksın." Dünyada fetih, ahirette sevap gibi. "*O, seni yetim bir halde bulup barındırmadı mı? Seni, şeriat hükümlerini bilmez bir kimse bulup, nübüvvet nimetiyle hidayete erdirmedi mi?Seni bir yoksul*

[122] Duha 93.

bulup zengin kılmadı mı?" Yani yetim haldeyken, fakirken, bilmezken Allah'ın lütfetmesi, bütün bu hallerden onun kurtulması, Allah'ın rahmetiyledir. "Öyleyse, yetime gelince, zulüm etme. Dilenciye de azarlama. " Yani, Allah'ın zayıf kullarına, gaddar, kibirli, cimri, anlayışsız olma. "Ama Rabbinin nimetini söyle, anlat." Allah'tan sana gelen ikramı ve peygamberlik nimetini anlat, söyle ve ona davet et. Allah'ın kendisine ve insanlara peygamberlik in- 'am ettiğini hatırlatıyor.(Duha)"

"Hatice'den Hişam b. Urve'nin babası, ondan Hişam b. Urve, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'e vahyin gelmesi gecikince, Rasulullah'ın canı çok sıkıldı. Hz. Hatice onu böyle sıkıntılı görünce: "Senin bu sabırsızlığını gördüğünden, Rabbin sana darıldı"dedi. Bunun üzerine Allah; "*Rabbin seni, terketmedi vedanlmadı da*."(Ad-duha 3) ayetini inzal buyurdu. "[123]

İbn İshak'ın tefsir rivayetinde Hz. Peygamber'e gelen vahiylerin bir süreliğine kesilmesi üzerine Hz. Peygamberi'in üzüldüğü ve Allh'ın kendisini terk ettiğini düşündüğü, bunun üzerine inen ayette Allah'ın Hz. Peygamber'e ahretteki hayırın kendisi için daha iyi olduğunun bildirildiği nakledilmektedir.

I.8. Rasulullah'ın Cibril'e: "Seni, Bizi Daha Çok Ziyaret Etmekten Alıkoyan Nedir? Niçin Daha Çok Ziyaret Etmiyorsun?" Şeklindeki Sorusu İle İlgili Nazil Olan Ayet

Bu başlık İbn İshak bir önceki başlıkta dile getirilen hususu tamamlamaktadır.

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا (64)

"Biz, senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzdeki ve ardımızdaki (bütün geçmiş ve gelecek şeyler) ve bunların arasındakiler hep O'nundur. Rabbin de (seni) unutmuş değildir."[124]

[123] *Siret-i İbn İshak,* s.115,116; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 195.
[124] Meryem 19/64.

> "İbn Abbas'tan Said b. Zübeyr, ondan Amr b. Zer'in babası, ondan Amr b. Zer, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) Cibril'e: "Seni, bizi daha çok ziyaret etmekten alıkoyan nedir? Niçin daha çok ziyaret etmiyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Allah (cc): *"Biz, senin Rabbinin emri olamadıkça inmeyiz. Önümüzdeki ve ardımızdaki (bütün geçmiş ve gelecek şeyler) ve bunların arasındakiler hep O'nundur. Rabbin de (seni) unutmuş değildir"* [125]ayetini indirdi."[126]

İbn İshak'ın tefsir rivayetinde Hz. Peygamber'in Cibril'e kendisini niçin daha sık ziyaret etmediğini sorması üzerine Cibril'in ona Allah'ın emri olmadan kendisini ziyaret edemeyeceği ve geçmiş ve gelecekte yaratılmış her şeyin O'nun olduğu hakkındaki ayeti indirdiği belirtilmektedir.

I.9. Tebliğe Akrabalardan Başlanması İle İlgili Ayetler

Bu başlıkta Allah'ın Hz. Peygamber'i tebliğ ile görevlendirdiği izah edilmektedir.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ (94)

a) "Şimdi sen, emrolunduğun şeyi anlat ve müşriklerden yüz çevir."[127]

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (214) وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (215)

b) "Önce en yakın akrabalarını (Allah'ın dinine davet ederek, kendilerine Öğüt ver de Cehennem azabı ile) korkut. Sana tabi olan müminlere (merhamet) kanadını indir."

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ (89)

[125] Maryem 19/64.
[126] *Siret-i İbn İshak,* s.116; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 196.
[127] Hicr 15/94.

“Haberiniz olsun, ben (üzerinize bir azap ineceğini bildiren) açık bir korkutucuyum.”[128]

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (214) وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (215)

c) “Önce en yakın akrabalarını (Allah’ın dinine da vet ederek, kendilerine öğüt ver de Cehennem azabı ile) korkut. Sana tabi olan müminlere (merhamet) kanadını indir.”

> a) “İbn İshakftan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah’a düşmanlık Ebu Cehil’de doruk noktasına ulaştı. Bu, onun, Allah’ın Rasulullah’a olan lütuf ve keremini çekememesinden ileri geliyordu. Sonra Allah-u Teala Rasulüne (sas), getirdiği İslam’ı açıklamasını ve insanları Allah’a çağırmasını emretti. Rasulullah, peygamber gönderilişinden itibaren üç sene, açıklama emri gelinceye kadar meseleyi gizledi, açığa vurmadı. Sonra Allah-u Teala şöyle buyurdu:[129] “*Şimdi sen, emrolunduğun şeyi anlat ve müşriklerden yüz çevir”*[130]
>
> b) “Ve yine şöyle buyurur: “*önce en yakın akrabalarını (Allah’ın dinine davet ederek, kendilerine Öğüt ver de Cehennem azabı ile) korkut. Sana tabi olan müminlere (merhamet) kanadını indir”* [131]*,* ve başka bir ayeti kerime de de: “Bir de (Ey Rasulum) de ki:[132] “*Haberiniz olsun, ben (üzerinize bir azap ineceğini bildiren) açık bir korkutucuyum.”* [133]
>
> c) “Ahmed, Yunus’tan, o da İshak’tan, o da ismini kendisinde gizleyip dinlediği Abdullah b. Haris b. Nevfel’den, o da İbn Abbas’tan, o da Ali b. Ebi Talib’den rivayet ettiğine gön “Rasulullah (sas)’e: “*Önce en yakın akrabalarını (Allah’ın dinine da vet ederek, kendilerine öğüt ver de Cehennem azabı ile) korkut. Sana tabi olan müminlere (merhamet) kanadını indir.”* [134] ayeti nazil olunca, Rasulullah (sas): “Anladım ki, ben inzara, kötülüklerine maruz kaldığım kavmimden başlayacaktım. Fakat sustum, onlara bir şey demedim. Bunun üzerine bana Cibril geldi, ‘Ya Muhammed, sen Rabbinin emrettiği şeyleri yapmazsan, Rabbin sana azap eder/ dedi. Rasulullah (sas), Ali’yi çağırıp: “Ya Ali, Allah bana en yakın akrabamı, Allah’ın dinine davet ederek inzar etmemi emretti. Bunun için, şayet ilk önce onları inzada işe başlasam, onlardan hoşlanmadığım şeylerle karşılaşacağımı bildiğimden, bunun üzerine sustum. Cibril geldi ve: *‘Ya Muhammed! Eğer sana emrolunan şeyi yapmazsan, Rabbin sana azap eder.’* dedi. Onun için Ya Ali, bize, koyun etiyle bir yemek yap ve bolca ayran hazırla. Sonra da Abdil-Muttalib oğullarını topla.” dedi. Ali de onun dediklerini yaptı. Abdi’I-Muttalib oğulları yemeğe toplandılar. O gün kırk kişi veya biraz daha azdılar. İçlerinde Muhammed (sas)’in amcaları, Ebu Talib,

[128] Hicr 15/89.
[129] *Siret-i İbn İshak*, s.126; *Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 204.
[130] Hicr 15/94.
[131] Şure 26/214-215.
[132] *Siret-i İbn İshak,* s.126; *Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 204.
[133] Hicr 15/89.
[134] Şure 26/214-215.

Hamza, el-Abbas, pis kafir Ebu Leheb de vardı. Hz. Ali büyük yemek sofrasını onların önüne getirdi. Rasulullah (sas) ondan uzunca kesilmiş bir et parçası aldı ve dişleriyle yardı, böldü, sonra yan dişleriyle çiğnemeye başladı ve: "Bismillah'la yiyin." dedi. Herkes, iyice doyuncaya kadar yedi."

"Sonra Rasulullah (sas), Ali'ye: "Onlara içecek ver Ya Ali!"dedi. Hz, Ali büyük bir kaseyle su getirdi. Hepsi kanıncaya kadar içtiler. Ebu Leheb de orada bulunanlar gibi yiyip içiyordu. Hz. Peygamber (sas), onlarla konuşmak isteyince Ebu Leheb ondan önce söze başlayarak: "Arkadaşınız size sihir yaptı, dağılın." dedi. Böylece yemektekiler dağıldılar. Rasulullah (sas), konuşamadı. Ertesi gün Rasulullah (sas) yine Hz. Ali'ye: "Ya Ali, bize dün hazırladığın yiyecek ve içeceklerin aynısını hazırla. Bu adam, benden önce davranıp cemaata ben konuşmadan o konuştu." dedi. Hz. Ali, Rasulullah (sas)'in dediklerini yaptı. Sonra yine onları yemeğe çağırdı. Yemekte Rasulullah (sas), önceki gün yaptığının aynısını tekrarladı. Doyuncaya kadar yediler. Sonra kendilerine içecek verildi. O kaptan kanıncaya kadar içtiler. Ebu Leheb onlar gibi yiyor, onlar gibi de içiyordu. Sonra Rasulullah (sas): "Ey Abdi'l-Muttalib oğulları! Vallahi ben, benim size getirdiğimden daha iyisini getirmiş hiçbir "Arap genci bilmiyorum. Ben size dünya ve(ahiretinizi kurtaracak) şeyleri getirdim." dedi."[135]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Peygamber'e tebliğ vazifesi geldiğinde önce bunu yapmakatan çekindiği ancak Cibril'in kendisini ziyaret ederek görevini yapmazsa Allh'ın ona azap edeceğini bildirmesi üzerine önce yakın akrabalarından başlayarak bu görevini nasıl yerine getirdiği hususu açıklanmaktadır.

I.10. Hz. Peygamber'in Sıfatıyla İlgili Olarak Yahudi Bilginlerinin ve Ehli Kitabın Sözleri

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا (85)

a) "Ve sana ruhun mahiyetini sorarlar. De ki Ruh Rabbimin emri cümlesindendir. Size az bir ilim verilmiştir."[136]

[135] *Siret-i İbn İshak*, s.126; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s.204
[136] İsra 17/85.

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (27)

b) "Eğer yerdeki ağaçlar birer kalem olup, deniz de mürekkep olsa, o bittikten sonra, yedi deniz (adet ve çokluk kastedilmektedir) daha ona ilave edilse, onlar tükenir, Allah'ın sözleri tükenmez. Allah yegane galip, hakimdir."[137]

> a) "Yunus, A'meş'ten, o da İbrahim'den, o da Abdullah'tan rivayet ettiğine göre: Rasulullah (sas), elinde dayandığı bir hurma dalıyla bir ekin tarlasında yürürken onunla beraberdim. Bir Yahudi cemaatine uğradı. Cemaetten kimileri diğerlerine: "Ona sorun, 'Ruh ne?' deyin" dedi. Kimisi de: "Sormayın' diye itiraz etti. Fakat birkaç Yahudi, Hz. Peygamber'in yanına gelerek: "Bize söyle bakalım ya Muhammed, ruh nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber, bir süre konuşmadan sustu kaldı. Kendisine vahy geliyordu. Peygamber'in arkasındaydım, o'ndan biraz geriye çekildim. Biraz sonra Hz. Peygamber konuştu ve: "*Ve sana ruhun mahiyetini sorarlar. De ki Ruh Rabbimin emri cümlesindendir. Size az bir ilim verilmiştir*."[138] ayetini okudu. Bunun üzerine cemaatin bir kısmı soruyu soranlara: "Size, sormayın demedik mi?" dediler."[139]
>
> b) "Ahmed, Yunus'tan, o da İbn İshak'tan, o da Mekkeli bir adamdan, o da Said b. Cubeyr'den, o da İbn Abbas'tan aktardığına göre: Yahudi bilginleri Hz. Peygambere Medine'de: "Ya Muhammed, 'Size ancak az bir ilim verilmiştir/ sözüyle bizi mi, yoksa kavmini mi kastediyorsun?"diye sorduklarında Rasulullah: "Her ikisini de" buyurdu. Bunun üzerine: "*Sen, sana gelen ayetler arasında 'Bize içinde her şeyin açıklaması bulunan Tevrat verildi."*[140] ayetini okumuyor muydun?" diye sorduklarında Rasulullah: "O, az bir ilme sahiptir; sizde de, ondan (yaparsanız) size kafi gelecek miktar vardır." buyurdu. Böylece Cenab-ı Hak, onların sorusuna Cevap mahiyetinde olmak üzere: "*Eğer yerdeki ağaçlar birer kalem olup deniz de mürekkep olsa, o bittikten sonra, yedi deniz (adet ve çokluk kastedilmektedir) daha ona ilave edilse, onlar tükenir, Allah'ın sözleri tükenmez. Allah yegane galip, hakimdir*. "[141] ayetini indirdi."[142]
>
> "Allah'ın ilmi yanında Tevrat'taki bilgi azdır."

---

[137] Lokman 31/27.
[138] İsra 17/85.
[139] *Siret-i İbn İshak,* s.184; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 267.
[140] "Her şeyin açıklaması bulunan." deyimi, Kur'an'da, bir defa Nahl Sûresi'nde, 89. ayette geçmektedir. O da, Kur'an'la ilgilidir. Tevrat'la ilgisi yoktur. Bu nedenle rivayette vakıaya aykırılık vardır." Bkz. Muhammed Hamidullah,
وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ (89)
Siret-i İbn İshak, s.185; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 269
[141] Lokman 31/27.
[142] *Siret-i İbn İshak,* s.185; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 269.

İbn İshak bu tefsir rivayetlerinde önce Yahudi cemaatinin ruh nedir sorusuna Hz. Peygamber'in inen ayetle verdiği cevabı nakletmekte, sonra ayette belirtilen "size az bir ilim verilmiştir" ifadesini açıklayarak Allah'ın ilmi yanında Tevrat'taki bilginin az olduğunu bildirmektedir.

I.11. Ummu Mektum ve Abese Suresi'nin Nuzülü İle İlgili Durum

عَبَسَ وَتَوَلَّى (1) أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى (2) وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى (3) أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى (4) أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى (5) فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى (6) وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى (7) وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى (8) وَهُوَ يَخْشَى (9)

"(Peygamber) hoşlanmadı ve yüzünü çevirdi. Kendisine o ama geldi diye. Onun halini sana hangi şey bildirdi? Belki o,(senden sormakla cehalet kirinden) temizlenecekti. Yahut öğüt alacaktı da, o öğüt kendisine fayda verecekti. Amma (malı ile Allah'a) ihtiyaç göstermeyene gelince; sen, ona (Utbe'ye) dönüp sözüne kulak veriyorsun. Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni (İbn Ümmi Mektum) ise bırakıp, ona aldırmıyorsun?[143] Bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber'in böyle hareket etmesi mazur görülmedi".[144]

> "Muhammed b. Kays'tan Ebi Ma'şer, ondan da Yunus rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber, yanında Utbe b. Rabia ve gözleri görmeyen İbnü Ümmi Mektum'la otururken, İbnü Ümmi Mektum: "Ya Rasulallah, bana Kur'an öğret." dedi. Rasulullah yüzünü ekşitti ve Utbe'nin İslam'a girmeme endişesiyle yüzünü ondan çevirdi. Rasululah: "Bu gibi amalar ve fakirler nasıl olsa tabi olur." diye düşünüyordu. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, şu ayetleri inzal buyurdu:[145] *"(Peygamber) hoşlanmadı ve yüzünü çevirdi. Kendisine o ama geldi diye. Onun halini sana hangi şey bildirdi? Belki o,(senden sormakla cehalet kirinden) temizlenecekti. Yahut öğüt alacaktı da, o öğüt kendisine fayda verecekti. Amma (malı ile Allah'a) ihtiyaç göstermeyene gelince; sen, ona (Utbe'ye) dönüp sözüne kulak veriyorsun. Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni (İbn*

[143] Abese 80/1-9.
[144] *Siret-i İbn İshak,* s.214; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 300.
[145] *Siret-i İbn İshak,* s.214; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 300.

Ümmi Mektum) ise bırakıp, ona aldırmıyorsun?[146]Bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber'in böyle hareket etmesi mazur görülmedi".[147]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Peygamber'in Kur'an öğrenmek isteyen görme özürlü ve fakir bir kişi olan İbnü Ümmi Mektum'dan hoşnut olmaması üzerine inen ayette Allah'ın onun bu davranışından memnun olmadığını ve mazur görmediğini bildirdiğini nakletmektedir.

I.12. Bir Arabın Hz. Peygamber'e Karşı Uygun Olmayan Davranışı ve Hz. Peygamber'in Ona Lanet Etmesi İle İlgili Nazil Olan Ayet

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ (128) وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (129)

"Bu işte yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder."[148]

"Salim b. Abdullah b. Ömer'den Ya'kub b. Utbe, ondan ibn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Mekke'de Kureyşli bir adam Rasulullah'a gelerek: "Ey Muhammed! Senin sibe'yi (Eleştirmek, kötü söz söylemek, sövmek) yasakladığını öğrendim doğru mu?" diye sordu. Araplar sövmek diyordu. Rasulullah: "Evet" buyurdu. Bu cevabı alan adam döndü ve Rasulullah'a karşı kıçını açtı. Bunun üzerine Rasulullah, ona lanet edip bedduada bulundu. Cenab-ı Hak da, bu olay üzerine şu ayeti indirdi: *"Bu işte yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder*."[149] Bu olaydan sonra adam müslüman oldu. Çok da iyi müslüman oldu."

[146] Abase 80/1-9.
[147] *Siret-i İbn İshak,* s.214; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 300.
[148] Al-i İmran 3/128, 129.
[149] Al-i İmran 3/128, 129.

İbn İshak bu tefsir rivayetinde bu olayın Mekke'de geçtiğini nakleder ancak ayetin nüzul sırasına baktığımızda bu ayetin Uhud savaşından sonra Medine'de indiği Buhari, Taberi[150] ve diğer klasik tefsirciler tarafından da kabul edilmektedir. Dolayısıyla İbn İshak'ın bu konudaki rivayeti, ayetin iniş sırasıyla ilgili diğer görüşlerden farklıdır.

I.13. Hz. Hatice'nin Vefatından Sonra Hz. Peygamber'in Evlilik Hayatı

İbn İshak daha önce de belirttiğimiz üzere, olayları genel olarak tarihin akışı içerisinde anlatır. Ancak her zaman olayları kronolojik olarak vermez. Burada da Hz. Hatice'nin vefatından başlayarak Hz. Peygamber'in evlilik hayatından bahsetmektedir.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا (37)

"(Ey Rasülüm), hem o zamanı hatırla ki, Allah'ın kendisine (İslam dinini) nimet verdiğini, senin de kendisine (kölelikten azadı) ihsanda bulunduğun kimseye (Zeyd'e şöyle) diyordun: Zevceni (Zeyneb'i) nikahında tut,(onu boşama), Allah'tan kork. Nefsindeyse, Allah'ın açığa vuracağı şeyi gizliyordun, insanlardan da (bu hususta) sakınıyordun. Halbuki Allah, kendisinden sakınıp korkmana daha layıktı. Ne zaman ki Zeyd, o kadından ilişiğini kesti, biz onu sana zevce yaptık ki, oğulluklann

[150] TABERİ, Muhammed B.Cerir, *Cami'ul Beyan Fi Te'vil âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah Bin Abdulmuhsin Et-Turki , Daru'l-Hicr Li-Tibaati ve'n-Neşr,Riyad ,Trs, 6/42-49

ilişkilerini kestikleri zevcelerini nikahlamakta müminlere bir günah olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."[151]

> "Eş-Şa'bi'den kölesi Ebu Seleme el-Hemedani, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Zeyd b. Harise hastalandı. Rasulullah (sas) onu ziyarete gitti. Zeyd'in hanımı Zeyneb bint Cahş, Zeyd'in baş ucunda oturuyordu. Zeyneb, bazı işlerini yapmak üzere ayağa kalktı. Rasulullah (sas) onu gördü ve başını önüne indirerek: "Kalpleri ve gözleri ters yüz eden Allah, noksanlıklardan uzaktır." buyurdu. Bunun üzerine Zeyd: "Ya Rasulullah, onu senin için boşayayım mı?" dedi. Rasulullah: "Olmaz" cevabını verdi. Bu olay üzerine Allah Azze ve Celle şu ayeti indirdi:[152] *" (Ey Rasülüm), hem o zamanı hatırla ki, Allah'ın kendisine (İslam dinini) nimet verdiğini, senin de kendisine (kölelikten azadı) ihsanda bulunduğun kimseye (Zeyd'e Şöyle) diyordun: Zevceni (Zeyneb'i) nikahında tut,(onu boşama), Allah'tan kork. Nefsindeyse, Allah'ın açığa vuracağı şeyi gizliyordun, insanlardan da (bu hususta) sakınıyordun. Halbuki Allah, kendisinden sakınıp korkmana daha layıktı. Ne zaman ki Zeyd, o kadından ilişiğini kesti, biz onu sana zevce yaptık ki, oğulluklann ilişkilerini kestikleri zevcelerini nikahlamakta müminlere bir günah olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."* [153]

Siret-i İbn İshak'ta 5. Bölüm Hz. Hatice'nin vefatından başlamakta ve İsra olayı zikredilerek bitirilmektedir. Ancak, Hz. Hatice vefat ettikten sonra İbn İshak birkaç tefsir rivayet zikrederek Medine dönemindeki olaylara da temas etmektedir. Hz. Peygamber'in Zeyneb binti Cahş ile evlenmesi de o rivayetlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

I.14. Kendilerini Resulullah'a Hibe Eden (Bağışlayan) Kadınlar

تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا (51)

[151] Ahzab 33/37.
[152] *Siret-i İbn İshak,* s.244; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s.358.
[153] Ahzab 33/37.

a) "Ey Rasulüm, zevcelerinden istediğini boşayıp istediğini tutarsın, (Ric'i talakla boşayıp) ayırdığını da tutmak istersen, bunda sana bir günah yoktur."[154]

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا (28) وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا (29)

b) "Ey Peygamber! (Senden süs elbiseleri isteyen) hanımlarına de ki: 'Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü arzu ediyorsanız, haydi gelin, size boşanma bedellerini vereyim ve sizi güzel bir şekilde boşayayım. Yok, eğer Allah ile Rasulünü ve ahret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki Allah, içinizden salih amel işleyenlere büyük bir mükafat hazırlamıştır."[155]

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا (52)

"Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir. Allah her şeyi gözetler."[156]

> a) "Eş Şa'bi'den Zekeriyya b. Ebi Zaide, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Birtakım kadınlar da nefislerini Rasulullah' a hibe ettiler. Rasulullah onlardan bazılarıyla cinsi ilişkide bulundu, bazılarıyla bulunmadı, vefat edinceye kadar onlara yaklaşmadı. Ayrıca, Rasulullah'ın vefatından sonra onlarla evlenilmedi. Ümmü Şerik bunlardandır. Cenab-ı Hak şöyle buyurur[157] *"Ey Rasulüm, zevcelerinden istediğini boşayıp istediğini tutarsın, (Ric'i talakla boşayıp) ayırdığını da tutmak istersen, bunda sana bir günah yoktur. "*[158]

---

[154] Ahzab 33/51
[155] Ahzab 33/28, 29.
[156] Ahzab 33/52.
[157] *Siret-i İbn İshak,* s.244-250; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s.363
[158] Ahzab 33/51. *Siret-i İbn İshak,* s.244-250; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s.363 "Sanki müellif bir önceki ayeti delil getirmek istemiştir: Ey Peygamber! Biz sana mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiklerinden elinin altında bulunan kadınları; seninle beraber hicret eden, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarım sana helal kıldık. Ayrıca, diğer müzminlere değil de, sana has olmak üzere, mehirsiz olarak kendini Peygamber e bağışlayan, Peygamber'in de kendisini nikahlamak istediği herhangi bir mü'min kadın da (sana helal

b) "Ahmed, Babasından, o da Cerir b. Abdulhamid'ten, o da Mansur b. Ebi Rezin'den rivayet ettiğine göre: "*Ey Rasulüm, zevcelerinden dilediğini boşarsın, dilediğini tutarsın*."[159] ayeti hakkında şu nakledildi: Rasulullah'in yaklaşmadığı kadınlar arasında Şevde, Ümmü Habibe ve Meymune de vardı. Rasulullah onları bırakmak istedi. Onlar ise "Bizi boşama, kendi halimize bırak. Nefsinden ve malından bize istediğini ayır." dediler. Bunun üzerine Rasulullah, onları kendi hallerine bıraktı. Onlara dilediği şeyi ayırdı. Rasulullah'in (cinsi ilişki için) yanlarına girdiği kadınlar; Aişe, Ümmü Seleme, Zeyneb ve Hafsaidi. Aralarında kendini ve malını eşit surette taksim ederdi."

"Yunus, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre Rasulullah'ı kıskanıyordum. Kendini Rasulullah'a hibe eden bir kadına: "Bir kadının mehirsiz kendini hibe etmesi yakışmaz." dedim. Rasulullah onların bazısından uzaklaşmıştı. Ben de bir umut içindeydim. İşte bu sırada "Ey Rasulüm, zevcelerinden dilediğini boşarsıny dilediğini tutarsın. (Ric'i talakla boşayıp) ayırdığını da tutmak istersen, bunda sana bir günah yoktur. "El-Azhab Suresi, 51.ayeti nazil oldu. Bunun üzerine ümidimi kesmiştim, ve "Öyle inanıyorum ki, Rabbin, arzun konusunda seninle yarışıyor." dedim."

"İbn Abbas'tan İkrime, ondan Semmak b. Harb, ondan Anbese b. El-Ezher, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'in yanında, nefsini ona hibe eden hiçbir kadın yoktu."

c) "Eş-Şa'bi'den Ebu Seleme el-Hemedani, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'e:[160] "*Ey Peygamber! (Senden süs elbiseleri isteyen) hanımlarına de ki: 'Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü arzu ediyorsanız, haydi gelin, size boşanma bedellerini vereyim ve sizi güzel bir şekilde boşayayım. Yok, eğer Allah ile Rasulünü ve ahiretyurdunu istiyorsanız, biliniz ki Allah, içinizden salih amel işleyenlere büyük bir mükafat hazırlamıştır."*[161] ayetini indirdi. Bundan dolayı Allah Rasulullah'ın hanımlarına teşekkür etti. Daha sonra da Allah: "*Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir. Allah her şeyi gözetler.*"[162] ayetini indirdi.[163]

İbn İshak'ın bu tefsir rivayetleri de Hz. Peygamber'in evlilik hayatıyla ilgili olup Medine'de gerçekleşen olayları Hz. Hatice'nin vefatına bağlayarak

---

kıldık.) Mü'minlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında farz kıldığımız şeyleri elbette bilmekteyiz. Bütün bunlar, sana herhangi bir zorluk olmaması içindir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Ahzab, 50.) Müellif bundan sonraki paragrafta rici talakla ilgili rivayeti aktaracak. Kadının kendini hibe etmesi ile rici talak meselesi arasında bir bağlantı yoktur" .
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (50)

[159] Ahzab 33/51.

[160] *Siret-i İbn İshak,* s.204; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 364.

[161] Ahzab 33/28, 29.

[162] Ahzab 33/52.

[163] *Siret-i İbn İshak,* s.250; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 364.

nakletmektedir. Dolayısıyla bu rivayetler de onun tefsirci kişiliğini ve zengin anlatım biçimini ortaya koymaktadır.

I.15. İsra (Mi'raç) Olayı

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ (8)

"Bir de, peygambere bir melek indirilse de görsek ya..' diyorlar. Eğer öyle bir melek indirseydik (yine iman etmemekle, helaklarına dair) iş bitirilmiş olur, sonra tevbeleri için kendilerine bir an göz bile açtınlmazdı."

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) kavmini İslam'a çağırdı, onlarla konuştu, İslam'ı onlara tebliğ etti. Anlatıldığına göre Zem'a "Eğer senin yanında bir melek olsaydı, seninle beraber insanlara konuşur ve seninle görülür." dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak " *Bir de, peygambere bir melek indirilse de görsek ya..' diyorlar. Eğer öyle bir melek indirseydik (yine iman etmemekle, helaklarına dair) iş bitirilmiş olur, sonra tevbeleri için kendilerine bir an göz bile açtınlmazdı."*[164] ayetini inzal buyurdu. Sonra Rasulullah (sas) geceleyin Mescid-i Haram'dan Meşcid-i Aksa ya götürüldü. O, Ilya (Kudüs)'te bulunan Beyti'l-Makdis mescididir. İslam, Mekke'de ve bütün kabilelerde yayılmıştı. Rasulullah'ın bu gece yolculuğu ve onunla ilgili haberlerde bir imtihan ve sınama, Allah'ın kudret ve saltanatına bir delil, iman edip tasdik edenler için bir hidayet ve rahmet, bir açıklama vardır. Şüphesiz bu bir Allah'ın emri olup, onu istediği gibi, istediği şekilde, istediği ayetleri göstermek için gece yürüttü. Rasulullah, Allah'ın dilediği kadar, Allah'ın kudret ve azametini gördü. Ta ki O'nu kendisini tasdik edenlere anlatsın."

Bu tefsir rivayetinde İbn İshak, Hz. Peygamberin mi'racını anlatırken yine kendine özgü üslubuyla, Hz. Hatice'nin vefatı ve mi'raç hadisesi aynı yılda gerçekleşmiş olmasına rağmen Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'nin vefatından sonraki evlilik hayatını geniş bir biçimde anlattıktan sonra mi'raç hadisesini nakleder.

[164] En'am 6/8.

I.16. Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Alametleri

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ (64) وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (65) بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (66)

"Ey cahiller! Siz bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?" Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: "Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun. "Hayır, yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol."[165]

> "Hasan'dan Mübarek b. Fudale, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah, kavminin yalanlaması sebebiyle üzülerek Mekke vadilerine çıktı ve: "Ya Rabbi! Kalbime itminan verecek ve benden bu kederi giderecek yolu göster." diye dua etti. Bunun üzerine Allah (cc): "*Şu ağacın dallarından hangisini istersen, onu çağır* "diye vahyetti. Rasulullah bir dalı çağırdı. Dal yerinden kopup Rasulullah'a geldi. Rasulullah: "Yerine geri dön." buyurdu. Dal, yeri yararacasına eski yerine gitti. Rasulullah buna hamd etti ve ruhu rahatladı."
>
> "Müşrikler: "Ey Muhammedi Baba ve dedelerine sapık mı diyorsun?" diyorlardı. Allah-uTeala da: "De ki: "*Ey cahiller! Siz bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?" Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: "Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun. "Hayır, yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol"*[166]. ayetlerini indirdi."[167]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde kavminin onu yalanlaması üzerine üzülerek çıktığı Mekke vadisinde Allah'ın ona indirdiği ayeti nakletmekte ve ona yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol dediğini bildirmektedir.

---

[165] Zümer 39/64-66.
[166] Zümer 39/64-66.
[167] *Siret-i İbn İshak,* s.213; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 300.

I.17. El-Âsı b. Vail'in Hz. Muhammed Hakkındaki Sözü ve Kevser Suresinin Nuzülü İle İlgili Durum[168]

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (1) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ (2) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (3)

"Şüphesiz biz sana Kevser'i (Cennetteki havzı, pek çok hayırları) verdik –el-Kasım'ı kaybetmene karşılık-. O halde, (buna şükür olarak) namaz kıl ve kurban kes. Doğrusu, sana (evlatsız, nesli kesik deyip) dil uzatandır, hayırsız nesli kesik."[169]

> "Muhammed b. Ali'den Cabir, ondan Ebu Abdullah el-Ca'fi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'in oğlu el-Kasım hayvana binecek, deve üzerinde gidecek yaşa ulaşmıştı. Allah ruhunu kabzedince Amr İbnu l-As "Muhammed oğlundan ebter oldu, yani neslini devam ettirecek oğlu yok." dedi. Bunun üzerine Allah (cc) "*Şüphesiz biz sana Kevser i (Cennetteki havzı, pek çok hayırları) verdik –el-Kasım'ı kaybetmene karşılık-. O halde, (buna şükür olarak) namaz kıl ve kurban kes. Doğrusu, sana (evlatsız, nesli kesik deyip) dil uzatandır, hayırsız nesli kesik*."[170] ayetlerini indirdi."[171]

Siret-i İbn İshak'ta bu rivayet Yunus'tan nakledilmiştir. Bu rivayette Hz. Peygamber'in oğlunun vefatıyla ilgili sözleri Amr İbnu l-As'ın söylediği belirtilmektedir. Ancak İbn İshak bir sonraki tefsirinde bu sözü söyleyen gerçek kişiyi açıklamaktadır.

I.18. Vefat Eden Oğlu Yerine Hz. Peygamber'e Verilenler

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (1) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ (2) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (3)

---

[168] Asıl nüshanın notunda ve daha sonra gelecek olan 417 no'lu paragrafta da el-As b. Vail olarak anılır. Buradaki bu isim nasihin hatası olmalı. Sonraki paragrafta aynı olayı İbn İshak tarafından rivayet edilince Amru b. el-Asi ismi yerine el-Asi b.Vail'in zikretmektedir.
[169] Kevser 108/1-3.
[170] Kevser 108/1-3.
[171] *Siret-i İbn İshak,* s.229; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 315.

“Şüphesiz biz, sana ey Habibim, Kevser’i verdik O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz seni eleştiren nesli kesiktir.”[172]

> “Yezid b. Ruman’dan ibn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: El-As b. Vail es-Sehmi, Rasulullah anıldığı zaman “Bırakın onu, nesli kesik, oğlu olmayan bir adam. Ölse, adı sanı anılmayacak. Rahata ereceksiniz.” dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak “*Şüphesiz biz, sana ey Habibim, Kevser’i verdik O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz seni eleştiren nesli kesiktir.”*[173] Kevser Sûresini indirdi. “Sana Kevser’i verdik”; Dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. “Şüphesiz seni eleştiren nesli kesiktir’’ Yani El-As b. Vail.[174]
>
> a) “Enes b. Malikten Abdullah b. Müslim ez-Zühri, ondan Ca’fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri, ondan İbn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)’e: “Rabbinin sana verdiği kevser nedir?” diye soruldu. O: “Kevser, San’a’dan Şam topraklarındaki Eyle’ye kadar uzanan bir nehir gibidir. Su içilecek bardakları gökteki yıldızların sayısından daha çoktur. Oraya boyunları deve boyunları gibi olan kuşlar gelir.” buyurdu. Ömer b. El-Hattab: “Vallahi, Ya Rasulullah! O, hoş bir şeymiş” deyince Rasulullah (sas): “Onun meyveleri ondan daha hoş.” buyurdu.
>
> b) “Enes b. Malikten Abdullah b. Ebi Nüceyh, ondan İsa b. Abdi’llah et-Temimi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Enes b. Malik, “Şüphesiz biz sana kevseri verdik” ayetinin tefsiri hakkında şöyle dedi: “Kevser, Cennet’te bir nehirdir.” İbnü Ebi Nüceyh dedi ki: ‘Aişe, o (kevser), Cennet’te öyle bir nehirdir ki, insan, parmaklarıyla kulaklarını tıkasa bile, sadece o nehrin sesini duyar.’
>
> c) “Hz. Ali’den Asım b. Cuhdari, ondan Yezid b.Ziyad b. Ebi’l-Ca’d, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Hz, Ali: “O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. ayeti hakkında şöyle dedi “Namazda, sağ eli sol el üstüne koymaktan”
>
> d) “Katar b. Halifemden Yunus rivayet etmiştir: Ata’ya, Kevser soruldu. “O, Cennet’te bir nehirdir.” cevabını verdi. “O halde, Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. “ayeti hakkında da: “Cenab-ı Hak, bu ayetle Kurban Bayramı’nın birinci günü, önce sabah namazını kılmamızı, sonra kurban kesmemizi emretti.” Dedi[175]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Peygamber’in oğlunun vefatıyla ilgili sözleri söyleyen gerçek kişiyi açıklamakta ve Kevser sözünü geniş biçimde tefsir etmektedir.

---

[172] Kevser 108/1-3.
[173] Kevser 108/1-3.
[174] *Siret-i İbn İshak,* s.253; *Hz. Muhammed’in Hayatı,* s. 366.
[175] *Siret-i İbn İshak,* s.254; *Hz. Muhammed’in Hayatı,* s. 367.

II. Müslümanlar İle İlgili Tefsir Rivayetleri

II.1. Hz.Ömer'in Müslüman Oluşuna Sebep Olan Ayetler

طه (1) مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى (2) إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى (3)

"Ta-Ha. Biz sana Kur'an'ı sıkıntı çekmen için indirmedik Ancak onu kalbinde korku olana öğüt olmak üzere indirdik."[176]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Kureyş, Rasulullah (sas)'i arayıp bulması için, o zamanlar müşrik olan Ömer b. el-Hattab'ı gönderdi. Rasulullah (sas), Safa tepesinin aşağısında bir evdeydi. Ömer'in karşısına en-Nuham, yani Naim b. Abdullah b. Esed (Adiyy b. Ka' b oğullarının erkek kardeşi, Ömer'den önce müslüman olmuştu.) çıktı. Ömer, kılıcını kuşanmış bir vaziyetteydi. Naim, Ömer'e: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ömer: "Muhammed'e! Şu Kureyş'i akılsızlıkla itham eden, ilahlarını akılsızlıkla suçlayan, birlik ve beraberliği bozup aykırı davranan adama gidiyorum." diye cevapladı. En-Nuham ona: "Vallahi, ey Ömer! Sen, şiddetli davranıyorsun, ifrat ediyorsun. Adiyy b. Ka'b oğullarının helakini istiyorsun. Muhammed (sas)'i öldürmekle Haşim oğullarından, Zühre oğullarından kurtulacağını mı sanıyorsun?" dedi. Birbirlerine karşı yüksek sesle konuştular. Ömer ona: "Senin dinden çıktığını sanıyorum. Bu doğruysa, işe senden başlarım." cevabını verdi. En-Nuham, onun kararlı olduğunu görünce: "Ben sana bir şey söyleyeyim. Senin ailen ve eniştenin ailesi müslüman oldular. Seni, senin batıl dininini bıraktılar." dedi. Ömer bu sözünü duyunca: "Kim onlar?" diye sordu. "Enişten, amca oğlun ve kız kardeşin" cevabını alan Ömer, hemen kızkardeşinin yanına geldi. Rasulullah (sas), kendisine ashabından ihtiyaç sahipleri geldiği zaman, durumu iyi olanlara bakar ve: "Filanca senin olsun, ona sen bak, yardımcı ol." derdi. Ömer'in amca oğlu ve eniştesi Said b. Zeyd b. Amr İbn Nüfeyl de, işte böyle durumu müsait olan bir kişiydi. Onun için Rasulullah (sas), onun himayesine, Zühre oğullarının müttefiği Sabit b. Ümmi Enmar'ın kölesi Habbab b. El-Eret'i verdi. Cenab-ı Hak, o zaman şu ayetleri inzal buyurmuştu:[177] "*Ta-Ha. Biz sana Kur'an'ı sıkıntı çekmen için indirmedik Ancak onu kalbinde korku olana öğüt olmak üzere indirdik.*"[178]
>
> Rasulullah (sas) bir perşembe akşamı dua ederek: "Ya Rabbi, İslam'ı Ömer b. El-Hattab'la ya da Ebu'l-Hakem b. Hişam'la aziz kıl, kuvvetlendir." dedi. Ömer'in amcası oğlu ve kız kardeşi: "Rasulullah (sas)'in duasının Ömer'e olmasını umarız." dediler. Nitekim, öyle oldu. Ömer kızkardeşinin kapısının önüne vardı. Müslüman olduğu için onu dininden döndürmek istiyordu. O sırada Habbab b. El-Eret, Ömer'in kızkardeşinin evinde ona "Ta-Ha"ve "İzeşaemsü küvviret" sûrelerini öğretiyordu. O zamanlarda müşrikler tedrisata el-Heymene diyorlardı. Ömer içeri girdi. Kızkardeşi onu görünce bir kötülük yapacağını anladı ve hemen "Kur'an Sayfası"nı sakladı. Habbab b. El-Eret, hemen evin bir köşesine gizlendi. Ömer, kız kardeşine: "Bu, evindeki tedrisat (heymene) ne?" diye sordu. Kız kardeşi: "Aramızda konuşulanın dışında başka bir konuşma yok." dedi. Bunun üzerine Ömer onu dövdü, mesele

[176] Ta-ha 20/1-3.
[177] *Siret-i İbn İshak,* s.161; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 224.
[178] Ta-ha 20/1-3.

aydınlanmadıkça gitmeyeceğine de yemin etti. Kızkardeşinin kocası Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl: "Ey Ömer, Hak, ondan başka olsa da sen herkesi, asla kendi isteğin istikamette toplayamazsın." dedi. Bunun üzerine Ömer sinirlenerek, hemen onun üzerine çullandı ve altına aldı. Kız kardeşi, Ömer'le kocası arasına girmeye çalıştı. Ama Ömer, onun elini itti ve başını yaraladı. Kız kardeşi başından gelen kanı görünce: "Ey Ömer, duyuyor musun? Bil ki, ilahlarını terk ettiğim, el-Lat ve el-Uzza'yı inkar ettiğim hakkında sana ulaşan haberlerin hepsi de doğrudur. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Onun şeriki de yoktur. Muhammed onun kulu ve Resulüdür. Yapmak istediğine devam et, ne yapmak istiyorsan yap." dedi. Ömer kız kardeşinin sözlerini duyunca gevşedi ve kız kardeşine: "Söyle, ne okuyordun? Allah adına sana söz veriyorum, onu imha etmeyeceğim. Tekrar sana geri vereceğim. Bu hususta herhangi bir müdahelede bulunmayacağım." dedi. Kız kardeşi onun, sayfayı görme konusundaki hırsını görünce, Rasulullah (sas)'in onun hakkında yaptığı duanın gerçekleşeceğini ümit etti ve: *"Sen pissin. 'Ona ancak temiz olanlar dokunabilir. "* [179]

(79)إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ (77) فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ (78) لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

"Bu hususta sana güvenemiyorum. Cünupluktan kurtul, guslet. Bana bu konuda güvence ver" dedi. Ömer, denileni yaptı. Bunun üzerine kızkardeşi sayfayı ona verdi. Ömer okuma yazma bildiği için hemen okumaya başladı, ilk ayet olan "Ta-Ha" yi okumaya başladı 15.ve 16 ayetler olan "*Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkesin peşinde koştuğu şeyin karşılığım bulsun diye nerdeyse onu (kendimden) gizleyeceğim. Ona inanmayan ve nefsinin arzulanna uyan kimseler sakın seni ondan (kiyamete inanmaktan) alıkoymasın; sonra mahvolursun!"* a[180]yetine kadar". [181]

طه (1) مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى (2) إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى (3) تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى (4) الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى (5) لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى (6) وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى (7) اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى (8) وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى (9) إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى (10) فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى (11) إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى(12)وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى (13) إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (14) إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى (15) فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى (16)

"Daha sonra Tekvir sûresi'nin ilk ayetinden okumaya başladı: *"Güneş katlanıp dürüldüğünde"... "Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır. "*[182] ayetine geldi".

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ (1) وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ (2) وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ (3) وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ (4) وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ (5) وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ (6) وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (7) وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ (8) بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ (9) وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ (10) وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ (11) وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ (12) وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ (13) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ (14)

"Bu ayeti okuduktan sonra Ömer, müslüman oldu. Kız kardeşine ve eniştesine: "Nasıl Müslüman olunur?" diye sordu. Onlar da: "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet edeceksin. Putlardan arınacak, eİ-Lat ve el-Uzza'yı inkar edeceksin." cevabını verdiler. Ömer, denilenleri yaptı. Evin içinde bir köşeye gizlenmiş olan Habbab b. El-Eret ortaya çıktı ve tekbir getirdi ve: "Ey Ömer, Cenab-ı Hakk'ın izzet ve şerefini müjdelerim. Çünkü Rasulullah (sas) senin hakkında

[179] Vakıa 56/77-79.
[180] Ta-ha 20/1-16.
[181] *Siret-i İbn İshak,* s.163; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 246.
[182] Tekvir 81/1-14.

> Allah'a, seninle İslam'ı aziz kılması için duada bulundu." dedi. Ömer, kendini Rasulullah (sas)'in bulunduğu eve götürmelerini istedi. Habbab b. El-Eret: "Ben sana yerini tarif edeyim." dedi ve ona Safa Tepesi'nin eteğindeki evde olduğunu söyledi. Ömer, Rasulullah (sas)'i bulmak arzusuyla geldi. Rasulullah (sas)'e, Ömer'in öldürmek için kendisini aradığı haberi ulaşmış, fakat müslüman olduğu haberi ulaşmamıştı. Ömer, eve varınca, kapıyı açmalarını istedi. Rasulullah (sas)'in ashabı, Ömer'i kılıç kuşanmış vaziyette görünce ondan korktular. Rasulullah, ashabının korktuğunu sezince: "Kapıyı açın. Eğer Cenab-ı Hak, Ömer'e iyilik dilerse İslam'a uyar, peygamberi tasdik eder. Başka şey dilerse, onun katli bize zor olmaz." dedi. Hemen, Rasulullah'm işaretiyle bir kısım ashap kapıya koştu. Ömer'in sesini duyunca, Rasullullah da kapıya çıktı. Üzerinde cübbesi yoktu. Ömer'in gömleği ve cübbesini sıkıca tuttu ve ona: "Ey Ömer! Niye geldin? Allah'ın el-Velid b. El-Muğire hakkında indirdiği gibi, senin hakkında da rezil ve rüsvay edici şiddette ayetler indirdiğini görmeyeyim." dedi. Sonra: "Ömer'e hidayet ver Allah'ım!" diye ekledi. Buna Ömer güldü ve: "Ey Allah'ın peygamberi! Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve rasulüdür." dedi. Bunun üzerine Müslümanlar hep birlikte tekbir getirdiler. Bunu, evin dışındakiler de duydular. O zaman Müslümanlar kırk erkek ve on bir kadındı."[183]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Ömer'in Kur'an'ı okunurken duyduğunda kalbinde oluşan hisleri ve bunun tesiriyle nasıl Müslüman olup iman ettiğini geniş bir biçimde ele almaktadır.

II.2. Mekke'de Kur'an'ı Açıktan Okuyan İlk Kimse

الرَّحْمَنُ (1) عَلَّمَ الْقُرْآنَ (2)

"Rahmân Kur'an'ı öğretti."[184]

> "Yunus, Muhammed b. İshak'tan, o da Yahya b. Urve b. Az-Zubeyr b. El-Avvam'dan, o da babasından rivayet ettiğine göre: Rasulullah (sas)'den sonra, Mekke'de Kuranı açıktan okuyan ilk kimse Abdullah b. Mes'ud'dur. Bir gün ashap toplanıp; " Vallahi, Kureyş Kur'an'ın açıktan okunuşunu hiç duymadı. Onlara birisi duyursun, kim duyuracak?" dediler. Abdullah b. Mes'ud: "Ben" diye öne atıldı. Ashap: "Sana kötülük etmelerinden korkarız, Aşireti olan bir adam olsun isteriz. Aşireti, Kureyş ona eziyet etmek isterse engel olur/ dediklerinde o: "Bırakın. Allah beni koruyacaktır." karşılığını verdi. Abdullah gitti, kuşluk vakti makama vardı.

[183] *Siret-i İbn İshak,* s.163; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 246.
[184] Rahman 55/1, 2.

> Kureyşliler de toplantı yerlerindeydi. Abdullah b. Mes'ud yüksek sesle: "*Bismilahirmhinanirrahim, "er-Rahman allemel-Kur'an"*[185] diye okumaya başladı. Onlara doğru yüzünü döndü ve bu sureyi okudu. Kureyşliler düşündüler, düşündüler ve: "Ümmü Abd oğlu ne diyor?" demeye başladılar.. Bazıları: "O, Muhammed'in getirdiği bazı ayetleri okuyor." deyince, ayağa kalkıp yüzüne vurmaya başladılar. O ise okumaya devam ediyordu. Okuyabildiği kadar okudu, sonra yüzünde yara bere iziyle arkadaşlarının yanına döndü. Arkadaşları: "Bu durumundan korkuyorduk." dediler. Bunun üzerine o: "Allah düşmanları hiçbir zaman, bana, o andakinden daha zayıf ve hakir gelmedi. Eğer isterseniz, yarın onlara aynısını yapmak üzere gideyim." karşılığını verdi. Arkadaşları da: "Yeter, onlara istemedikleri şeyi duyurdun," dediler."[186]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Mekke'de Kur'an'ı açıktan okuyan ilk kimsenin Abdullah b. Mes'ud olduğunu nakleder.

II.3. Hz. Ebu Bekir'in Azat Ettiği Köleler ve Mükafatları İle İlgili Ayetler

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى (5) وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى (6) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى (7) وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى (8) وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى (9) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى (10) وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى (11) إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى (12) وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى (13) فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى (14) لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى (15) الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى (16) وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى (17) الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى (18) وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى (19) إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى (20) وَلَسَوْفَ يَرْضَى (21)

"Onun için kim (elinde bulunandan) verir, Allah'a karıt gelmekten sakınır ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) tasdik ederse, biz onu en kolay olana kolayca iletiriz."[187]

> "Ahmed, Yunus'tan, o da İbn İshak'tan, o da İbn Abdullah'tan, o da Ebi Atikken, o da Amir b. Abdullah b. Ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre: Ebu Bekir, Mekke'deki o zayıf Müslüman köleleri azat etmeye başlayınca, babası Ebu Ku-hafe ona: "Oğlum, şayet köle azat edeceksen güçlü, kuvvetli, yiğit kimseleri azat et ki, seni savunsunlar, seninle beraber bulunsunlar." deyince Ebu Bekir: "Babacığım, ben ihtiyaç sahiplerini azat etmeyi isterim." cevabını verdi. Bunun üzerine şu ayetlerin:

[185] Rahman 55/1, 2.
[186] *Siret-i İbn İshak,* s.166; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 250.
[187] Leyl 92/5-12.

> *"Onun için kim (elinde bulunandan) verir, Allah'a karşı gelmekten sakınır ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) tasdik ederse, biz onu en kolay olana kolayca iletiriz."*[188] ayeti ile surenin sonuna kadarki ayetlerin Ebu Bekir (r.a) hakkında nazil olduğu rivayet edilir."[189]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Leyl 92/5-12 ayetlerinin Hz. Ebu Bekir'in Müslüman köleleri azat ederken babasının tavsiyesine verdiği güzel cevap üzerine Allah'ın ondan razı olduğunu bildirmek için indirildiğini nakleder.

II.4. Kureyş'in Zayıf Müslümanları Fitneye Düşürmelerine Karşı İndirilen Ayetler

وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (57)

"Biz onları, emniyetli, tarafımızdan rızık olmak üzere kendisine her çeşit meyve taşınır haremde yerleştirmedik mi? Fakat onların pek çoğu bunların Allah'tan geldiğini bilmezler."[190]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah: "Ey Kureyş cemaati! Bana tabi olun, emrime itaat edin. Çünkü o, hidayettir, Hak Din'dir. Sizi aziz kılacak ve insanlara karşı sizleri koruyacaktır. Size mallar ve nesiller kazandıracaktır." buyurmuştu. Kureyş: "Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız" dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "*Biz onları, emniyetli, tarafımızdan rızık olmak üzere kendisine her çeşit meyve taşınır haremde yerleştirmedik mi? Fakat onların pek çoğu bunların Allah'tan geldiğini bilmezler.* "[191]ayetini indirdi"[192].

[188] Leyl 92/5-12.
[189] *Siret-i İbn İshak,* s.172; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 256.
[190] Kasas 28/57.
[191] Kasas 28/57.
[192] *Siret-i İbn İshak,* s.190; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 274.

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Kasas 28/57 ayetlerinin indiriliş sebebi olarak Kureyş cemaatinin yurtlarından atılma endişesiyle Hz. Peygamber'e tabi olmaktan korkmalarını işaret etmektedir.

II.5. Abdullah b. Abbas'ın "Siz Böbürleniyorsunuz" Ayetini Tefsiri

وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ (61)

"Siz böbürleniyorsunuz."[193]

> "Dahhak b. Müzahim'den, Hekim b. Ed-Deylem, ondan Kays b. Er-Rabi', ondan da Yunus rivayet etmişlerdir: Abdullah b. Abbas "*Siz böbürleniyorsunuz*"[194] ayetinin tefsirinde şunları söylemiştir: "Onlar, Rasulullah (sas)'e, o namaz kıldığı bir sırada, sanki develer içinde, kuyruğunu kaldırarak yürüyen develer gibi, kibirli bir vaziyette, başlan havada, göğüsleri önde gelirlerdi."

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Abdullah b. Abbas'ın tefsir rivayetini naklederek müşriklerin Hz. Peygamber namaz kıldığı bir sırada, kibirli bir vaziyette, dolaştıklarını açıklamaktadır.

II.6. Habeşistan'a Hicret Eden Sahabiler İle İlgili Nazil Olan Ayetler

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (55)

[193] Necm 53/61.
[194] Necm 53/61.

a) "Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına dair vaadde bulunmuştur."[195]

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (37) وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (38) وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ (39) وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (40) وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ (41) إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (42)

b) "O, büyük günahlardan (şirk,) ve fuhuşlardan (zina) sakınanlar, kızdıkları zaman bağışlayanlar (Müşriklerden intikam almayanlar) ve Rablerinin davetine icabet edenler, namaz kılanlar ve işlerini, aralarında şura ile çözümleyenler (Medine'de olup başlarında herhangi bir yönetici bulunmayanlar. Rasulullah (sas) Mekke'de, onlar Medine'deydiler ve işlerinde müşavere ederlerdi) ki kendilerine zulüm ve haksızlık yapıldığı zaman, onlar onun intikamını alırlar (İntikam alan müslamanlar kastediliyor) Bir kötülüğün cezası, aynıyla bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve ıslah ederse, onun mükafatı Allah'adır (affedenler kastediliyor). Yeryüzünde haksız yere, zulümden sonra bir de intikam alanlar için (Müslüman kimselere zulmeden müşrikler için) elim bir azap vardır."[196]

> a) "Ebu'l-Aliye'den er-Rebi' b. Enes, ondan İsa b. Ab-dullah et-Temimi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: "*Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına dair vaadde bulunmuştur."* [197] ayeti hakkında şu nakledilmiştir:"
>
> "Rasulullah (sas), kendisine vahiy geldikten sonra, Mekke'de on yıl kaldı. Korku içinde Rasulullah (sas) ve Ashabı, gizli açık insanları Allah'ın dinine davet ettiler. Sonra kendilerine, Medine'ye hicret emri verildi. Orada da endişelerinden dolayı, sabah akşam silahlı bir halde bulunuyorlardı. Bir gün ashaptan biri: "*Ya Rasulallah! Silahlarımızı bırakıp güven içinde yaşayacağımız günler gelmeyecek mi?"* diye

[195] Nur 24/55.
[196] Şura 42/37-42.
[197] Nur 24/55.

sordu. Rasulullah: *"Sizden biri insan topluluğu arasında hiç demir aleti (silah) olmadan yaşayacak, kalbine korku gelmeyecek günlere az kaldı."* buyurdu. Bunun üzerine Allah, Rasulullah'a şu ayeti inzal buyurdu: *"Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaadde bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir."* [198] buyuruyor. Yani her kim Allah'ı inkar ederse" demiyor, "bu nimeti inkar ederse" diyor. işte ashap, Rasulullah vefat edene kadar böyleydi. Ebu Bekir, Ömer, Osman zamanında da böylediler. Sonra durumlar değişti; bu nimete nankörlük ettiler. Allah (cc) de onlara, kendilerinden uzaklaştırdığı korkuyu tekrar verdi."

b) "Zeyd b. Eslem'den Hişam b. Said, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'in ashabı üç gruptu; bir grup, Medine'de; iki grup da Mekke'de... Mekke'deki bir grup on yıl eza gördü; fakat kendileri müşrikleri affettiler. Bir grup da, eza gördükleri için zalimlerden intikamlarını aldılar. Cenab-ı Hak, hepsi hakkında şu ayeti inzal buyurdu:"[199] "*O, büyük günahlardan (şirk,) ve fuhuşlardan (zina) sakınanlar, kızdıkları zaman bağışlayanlar (Müşriklerden intikam almayanlar)ve Rablerinin davetine icabet edenler, namaz kılanlar ve işlerini, aralarında şura ile çözümleyenler (Medine'de olup başlarında herhangi bir yönetici bulunmayanlar. Rasulullah (sas) Mekke'de, onlar Medine'deydiler ve işlerinde müşavere ederlerdi) ki kendilerine zulüm ve haksızlık yapıldığı zaman, onlar onun intikamını alırlar (İntikam alan müslamanlar kastediliyor) Bir kötülüğün cezası, aynıyla bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve ıslah ederse, onun mükafatı Allah'adır (affedenler kastediliyor). Yeryüzünde haksız yere, zulümden sonra bir de intikam alanlar için (Müslüman kimselere zulmeden müşrikler için) elim bir azap vardır. "*[200]

İbn İshak bu tefsir rivayetlerinde Mekke'den Medine'ye ve oradan Habeşistan'a göç etmek zorunda kalan Müslümanlarla ilgili bilgi vermektedir.

II.7. Habeşistan'a İlk Hicret ve Hz. Cafer'in Sözü İle İlgili Ayet

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا (16) فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا (17) قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا (18) قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا (19)

[198] Nur 24/55.
[199] *Siret-i İbn İshak*, s.154; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 236, 237.
[200] Şura 42/37-42.

“Ey Muhammed Kitapta (Kur'an'da) Meryem'i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, "Senden, Rahmân'a sığınırım. Eğer Allah'tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)" dedi. Cebrail, "Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim" dedi.”

> “Ebu Bekir b. Abdur-Rakman b. El-Haris b. Hişam’dan ez-Zühri, ondan İbn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sas)’in hanımı Ümmü Seleme, şöyle anlatmıştır: Mekke bize dar geldiği ve Rasulullah’ın ashabına eziyet edilip fitneye maruz kaldıkları, Rasulullah da, bu fitne ve eziyeti önleyemediği zaman ki Rasulullah, kavminden bir grubun ve amcasının himayesinde olduğu için ashabının başına gelen o iğrenç eziyetler ona yapılmıyordu- Hz. Peygamber onlara: “*Habeş ülkesinde, himayesindeki hiç kimsenin zulme maruz kalmadığı bir kral var. Allah size bir ferahlık ve içinde bulunduğunuz bu durumdan bir çıkış yolu gösterinceye kadar bu ülkeye gidin.*” buyurdu. Bunun üzerine, gruplar halinde oraya gittik. Orada toplandık. Hayırlı bir evden, hayırlı bir komşuya misafir olduk. Müslüman olarak emniyet içinde olduk. Dini inançlarımızdan ötürü zulmedilme endişesinden kurtulduk. Kureyş, bizim bir yurt edindiğimizi, huzur bulduğumuzu görünce, Habeş kralına adam gönderip bizi ülkesinden çıkarmasını, kendilerine teslim etmesini istemeyi kararlaştırdılar. Amr b. El-As ve Abdullah b. Ebi Rabiayı, yanlarında Habeş kralına ve Patriklere (Din adamları) hediyelerle Habeşistan’a gönderdiler. İkisine: “Onlar hakkında konuşmadan önce, her Patrik’e hediyesini verin. Ondan sonra Habeş kralına hediyelerini verin. Habeşliler, kaçaklarla konuşmadan, onların size teslimini sağlamanız gerekiyor.” dediler. İki elçi Habeşistan’a gelince kralın Patriklerinden her birine hediyesini verip onunla konuştular. Onlara: “Biz bu kralla, bizim şu ahmaklar hakkında konuşmaya geldik. Onlar kendi dinlerinden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler. Onların kavmi, bizi, kralın onları kendilerine teslim etmesini istemek için gönderdi. Biz kralla konuştuğumuz zaman bu hususta siz de bize yardımcı olun. Krala, onları teslim etmesi gerektiğini anlatın.” dediler. Onlar da kabul ettiler. Elçiler en-Necaşi’ye hediyelerini götürdüler. Ona Mekke’den götürülen en iyi hediye, edme’ydi. Ona hediyelerini verip: “Ey kral, bizden bazı serseriler, kavimlerinin dininden ayrıldılar. Senin dinine de girmediler. Bizim bilmediğimiz bir din ortaya attılar. Şimdi de, senin ülkene sığındılar. Onların aileleri, babaları, amcaları ve kavimleri, bizi sana, onları kendilerine vermeni istemek için gönderdiler. Onları, kendilerinden olanlar, elbette başkalarından daha iyi bilir. Kusurlarını da başkalarından daha iyi görürler.” dediler. Kralın etrafındakiler de, onların dediklerini tasdik ederek: ‘Ey kral, gelenleri verirsen iyi olur. Çünkü onlar, kendi adamlarını daha iyi bilirler. Hem onlar senin dinine girmediler ki, onları kollayasın.” diye eklediler. En-Necaşi, buna çok kızdı ve: “Hayır, vallahi, onları çağırıp konuşmadıkça ve durumlarını görmedikçe teslim etmem. Onlar ülkeme sığınmış, başkasını değil de, benim komşuluğumu tercih etmiş insanlar. Eğer onlar, dediğiniz gibiyseler, teslim ede rim. Yok dediğiniz gibi değillerse, onları savunur, aralarına gir mem. En güzel şekilde onları gözetirim.” dedi.

"En-Necaşi, muhacirleri çağırmak üzere adam gönderdi. Amr b. el-As'la Abdullah b. Ebi Rabbia nın en-Necaşi'nin onları dinlemesinden daha (zorlarına) giden bir şey yoktu. En-Necaşi'nin onları çağırmak için gönderdiği adamı gelince, muhacirler toplanıp: "Ne diyeceğiz? Vallahi, dinimizle ilgili olarak bizim bildiğimiz, Peygamberimizin bize getirdiği şeyleri söyleyeceğiz. Ne olursa olsun." dediler. Kralın yanına girdikleri zaman en-Necaşi ile Cafer b. Ebi Talib konuştu. En-Necaşi kendisine: "Sizin bu dininiz nedir?Kavminizin dininden ayrıldınız. Yahudiliğe de, Hristiyanlığa da girmediniz. Nasıl bir dindir, bu?" diye sordu. Cafer, şöyle cevap verdi. "Ey kral, biz müşrik bir kavimdik, putlara tapardık. Ölmüş et yer, komşuya kötülük eder, haramları helal sayar, birbirimizin ve başkalarının kanını dökerdik. Helal, haram bilmezdik. Allah, bize içimizden bir peygamber gönderdi. Onun vefasını, doğruluğunu ve güvenilirliğini biliyoruz. O, bizi bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibadet etmeye, akraba ile ilgi kurmaya, komşuya iyilik etmeye, namaz kılıp oruç tutmaya, Allah'tan başkasına ibadet etmemeye çağırdı." dedi. En-Necaşi: "Yanında, onun getirdiğinden bir şey var mı?" diye sordu ve piskoposlarını çağırdı. Onlara emretti. Onlarda etrafına mushafları açtılar. Cafer: "Evet, var." diye cevapladı. En-Necaşi: "Getir, o getirdiğin şeyi bana oku." dedi. Bunun üzerine Ca fer, Meryem Sûresiniokumaya başladı.[201] En-Necaşi ağladı, gözlerinden akan yaşlar sakalını ıslattı. Piskoposlar da ağladılar, gözlerinden dökülen yaşlar mushaflarını ıslattı. Sonra en-Necaşi: "Şüphesiz bu söz, Musa nın getirdiği kandilden fışkırıyor, (müslümanlara hitab ederek) Hak yolunuza devam edin. (Kureyş elçilerine hitap ederek) Hayır vallahi, ne onları size teslim ederim, ne de onlara bir kötülük düşünürüm." dedi. Amr b. El-As ile Abdullah b. Ebi Rabia en-Necaşi'nin yanından çıktılar. O ikisinden en muttaki olanı Abdullah b. Ebi Rabia idi. Amr b. El-As ona: "Vallahi yarın, onların kökünü kazdıracak bir şey söyleyeceğim. Krala, onların, taptıkları tanrı İsa b. Meryem'e bir insan dediklerini söyleyeceğim." dedi. Abdullah b. Rabia ona: "Yapma, çünkü onlar, bize dini bakımdan muhalefet etseler de, onlarla akrabalık bağımız var." diyerek onu yumuşatmaya çalıştı. Amr b. El-As: "Vallahi, yapacağım." diye ısrar etti. Ertesi gün Amr b. El-As, kralın yanına girip: "Ey kral, onlar îsa hakkında ağır bir söz söylüyorlar, onlara adam gönderip sor." dedi. En-Necaşi onlara bir adam gönderdi. Muhacirler bir kısmı diğerlerine: "Eğer size iorarsa, îsa hakkında, ona ne diyeceksiniz?" diye sordular. Onlar da: "Vallahi, onun hakkında Allah ne dedi, Peygamberimiz ne söylememizi emrettiyse onu deriz." cevabını verdiler. En-Necaşi'nin yanına girdiler. En-Necaşi'nin yanında din adamları da vardı. Kral: "İsa b. Meryem hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Cafer: "O, Allah'ın kulu, rasulü, kelimesi ve ruhudur. Onu dünyadan ve erkekten vazgeçerek Allah'a bağlanmış bakire Meryem'e ilka eylemiştir." cevabını verdi. Bunun üzerine Necaşi, elini yere uzatıp yerden bir saman çöpü aldı ve: "İsa b. Meryem, dediğinden bu ince çöp kadar bile farklı değildir." dedi. En-Necaşi bu sözleri söyleyince, etrafındaki din adamları homurdandı. Bunun üzerine en-Necaşi: "Siz homurdansanız da, (müslümanlara dönerek) vallahi gidin, siz ülkemde emniyettesiniz, size dokunulmayacaktır. Size ilişen zarar görür, size ilişen zarar görür, size ilişen zarar görür. Sizden birine kötülük yapmak istemem. Vallahi Allah bana krallığımı verdiği zaman rüşvet almadı ki ben sizi korumak için rüşvet alayım. İnsanlar bana itaat etmedi ki, ben insanlara itaat edeyim. Elçilere hediyelerini geri verin, bizim onlara ihtiyacımız yok. Onları ülkemden çıkarın." dedi. Elçiler, kötü bir şekilde çıkarıldılar. Getirdikleri hediyeler kendilerine verildi. Böylece biz, hayırlı bir komşuyla hayırlı bir yurtta kalmış olduk. Çok geçmeden en-Necaşi'nin karşısına, krallık iddiasıyla bir Habeş'li çıktı. Vallahi, biz o galip gelir de, en-Necaşi'nin bildiği gibi hakkımızı bilmeyen, tanımayan bir kral gelir korkusuyla o andan daha üzüntülü ânlar yaşamadık. Onun için en-Necaşi'nin kazanması için Allah'a dua etmeye başladık.

[201] Meryam 19/

> Muhacir Müslümanlar birbirlerine: "Birisi gitsin, çarpışmada hazır bulunsun da, kim üstün gelecek baksın görsün" elediler. En gençleri Zübeyr: "Ben gideyim" diyr atıldı. Ona bir tulum şişirdiler. O, tulumu göğsüne koydu. NiTdr onun üzerinde yüzdü. Nil'in öbür tarafına, insanların toplandığı tarafa çıktı. O kargaşada hazır bulundu. Allah, en-Necaşi'ye karşı çıkanları hezimete uğrattı ve öldürdü. En-Necaşi muhalifini yendi, Zübeyr yanımıza geldi ve ridasıyla bize işaret ederek: "Sevinin, Allah en-Necaşi'yi galip getirdi." dedi. Vallahi, en-Necaşi'nin galibiyetine sevindiğimiz kadar başka hiçbir şeye sevinmedik. Sonra bir müddet daha Habeşistan'da kaldık. Daha sonra da, bizden bazısı Mekke'ye geri döndü, bazısı da orada kaldı."[202]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Habeşistan'a hicret eden ilk Müslümanların karşılaştığı sıkıntıları dile getirmekte ve Kur'an ayetlerini dinledikten sonra Necaşi'nin hak dinini kabul etmesi ve müşrikler tarafından kendisine sunulan hediyeleri geri vermesini anlatmaktadır.

II.8. Sahabilerin Kendi Aralarındaki "En Güzel İmanı Olan Kimdir" Sorusuna Abdullah'ın Cevap Olarak Söylediği Ayetler

الم (1) ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (2) الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (3) وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ (4) أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (5)

"Elif-Lam-Mim. Bu, o kitaptır ki, kendisinde hiç şüphe yoktur ve daha önceki kitaplarda, Allah'ın inzal edeceğini vaad buyurduğu kamil kitaptır. Ahirette zarar verecek şeylerden korunanlar (takva sahipleri) için delildir, yol göstericidir. O kimseler ki, gayba inanırlar, beş vakit namazı gereği üzere kılarlar, onlara verdiğimiz rızıklardan harcarlar, yedirirler. O kimseler ki, sana gönderilene ve senden önceki peygamberlere gönderilene iman ederler, ahirete ise şüphesizyakinen inanırlar. İşte

[202] *Siret-i İbn İshak,* s.196; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 280.

böyle kimseler, Rablerinden olan hidayet ve doğru yol üzerindedirler ve bunlar azaptan kurtulup sevaba erenlerdir.”[203]

> “Abdür-Rahman b. Yezid’den İmare b. Umeyr, ondan el-A’meş, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Peygamberin ashabının faziletini müzakere ediyorlardı. Abdullah: “Rasulullah’ı görüp de, Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına inanan kimsenin, Rasulullah’ı görmeden inanandan daha çok fazileti yoktur.” dedi ve: *“ Elif-Lam-Mim. Bu, o kitaptır ki, kendisinde hiç şüphe yoktur ve daha önceki kitaplarda, Allah’ın inzal edeceğini vaad buyurduğu kamil kitaptır. Ahirette zarar verecek şeylerden korunanlar (takva sahipleri) için delildir, yol göstericidir. O kimseler ki, gayba inanırlar, beş vakit namazı gereği üzere kılarlar, onlara verdiğimiz rızıklardan harcarlar, yedirirler. O kimseler ki, sana gönderilene ve senden önceki peygamberlere gönderilene iman ederler, ahirete ise şüphesizyakinen inanırlar. İşte böyle kimseler, Rablerinden olan hidayet ve doğru yol üzerindedirler ve bunlar azaptan kurtulup sevaba erenlerdir”*[204]. ayetlerini okudu.”[205]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde peygamberi görmeden Allah’a iman edenlerin faziletlerinin üstünlüğü dile getirilmektedir.

II.9. Bir Arabın Müslüman Olup Sonra Hemen Öldüğü İle İlgili Nazil Olan Ayet

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ (82)

“Az amel işledi, çok ecre nail oldu. Vallahi bu adam “iman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.”[206]

> “Cerir b. Abdullah’tan Zazan, ondan Yahya b. Ebi Hayya el-Kelbi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Cerir b. Abdullah, devesine binerek Rasulullah’la birlikte yola çıktı. Sahraya vardıkları zaman, onlara doğru koşturarak gelen bir atlı gördüler. Rasulullah “Bu sizi istiyor.” buyurdu. Atlı yaklaşınca, Rasulullah ona “Nerden geldin?” diye

[203] Bakara 2/1-5.
[204] Bakara 2/1-5.
[205] *Siret-i İbn İshak,* s.263; *Hz. Muhammed’in Hayatı,* s. 377.
[206] En’am 6/82.

sordu. Adam "Malımdan, ailemden, çoluk çocuğumdan.." cevabını verdi. Bu kez Rasulullah "Kimi istiyorsun?" diye sorunca adam "Rasulullah'ı" karşılığını verdi. Rasulullah "Onu buldun." buyurdu. Adam da "Ya Rasulullah! Bana İslam'ı öğret." dedi. Rasulullah "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet eder misin?" buyurdu. Adam "Kabul ettim" dedi. Rasulullah ondan sonra sırasıyla "Farz namazları kılar mısın? Farz olan zekatı verir misin? Ka'be'yi hacceder misin? Ramazan orucunu tutar mısın?" sorularını sordukça adam da her soruya ayrı ayrı "Kabul ettim" cevabını verdi. Rasulullah (sas) "İşte İslam budur." buyurdu. Adam, Rasulullah (sas)'le birlikte yürümeye başladı. Yürürken devesinin ayağı, köstebek yuvasına girdi ve hayvan tökezleyip yere kapandı. Adam da başı üstüne düştü. Hemen Rasulullah "Kardeşinize bakın." buyurdu. Huzeyfe ve Ammar adamın yanına gelerek doğrulttular ve "Ya Rasulallah! Adam ölmüş" dediler. Rasulullah biraz yüzünü çevirdi, sonra yüzünü döndürerek "Yüz çevirdiğim zaman beni görmediniz mi? Ben iki melek gördüm ki, onun ağzına, Cennet meyvelerinden dolduruyorlardı." buyurdu. Bundan, o adamın aç iken öldüğü anlaşıldı. Daha sonra Rasulullah (sas) "*Az amel işledi, çok ecre nail oldu. Vallahi bu adam "iman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.* "[207]ayetinde zikredilen kimselerdendir. Kardeşinizi taşıyın." buyurdu. Taşıdılar. Su kenarına vardıklarında Rasulullah "Onu yıkayın, kefenleyin, tabuta koyun." buyurdu. Dedikleri tek tek yapıldı. Rasulullah, sonra, onun cenaze namazını kıldı. Daha sonra da, kabrin kenarına oturarak "Ona lahd (kabrin kıble tarafından oyulan yarık) yapın. Çünkü lahd bize ait bir haslettir. Şak (ikiye ayırma) ise bizden başkalarına ait bir şeydir." buyurdu."[208]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde kendine özgü metoduyla konuyu tafsilatlandırarak Cerir b. Abdullah'ın İslamiyet'e girişinden başlayarak ondan nakledilen rivayetleri ele almaktadır. Yukarıda verdiğimiz örnek de Cerir b. Abdullah'tan nakledilen rivayetler arasındadır.

III. Necaşi ve Arkadaşları İle İlgili Tefsir Rivayetleri

III.1. Müslüman Olan Nasranilerden Gönderilen Temsilcilerin Durumunu Anlatan Ayetler

[207] En'am 6/82.
[208] *Siret-i İbn İshak,* s.272; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 387.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ (52) وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ (53) أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (54) وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ (55)

"Bu Kur'andan önce kendilerine kitap verdiklerimiz var ya, işte onlar ona da inanırlar. Kur'an kendilerine okunduğu zaman, "Ona inandık, şüphesiz o Rabbimizden gelen gerçektir. Şüphesiz biz ondan önce de Müslümandık. "derler. işte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükafatları kendilerine iki kez verilecektir. Boş sözü işittikleri vakit ondan yüz çevirirler ve,bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Selam olsun size (bizden size zarar gelmez). Biz cahilleri istemeyiz."[209]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Habeş'te haberi duyulunca Mekke'ye, Hz. Peygamber'e yirmi veya o civarda Hristiyan geldi. Mescide gidip yanına oturdular. Rasulullah'la konuşup sorular sordular. Bir kısım Kureyşli de, Ka' be'nin etrafındaki sohbet yerlerindeydiler. Hristiyanlar, Rasulullah'a soracaklarını sorup bitirdikten sonra, Rasulullah onları Allah'a davet etti, kendilerine Kur'an okudu. Onlar Kur'an'ı dinleyince, gözleri yaşla doldu taştı. Sonra davetine icabet edip iman ettiler, kendisini tasdik ettiler. Kitaplarında, Rasulullah'la ilgili yazılı sıfatları onda buldular. Onun yanından kalktıkları sırada, karşılarına Kureyşli birkaç gençle Ebu Cehil çıktı. Müslüman olan Hristiyanlar'a: "Allah sizin gibi topluluğun belasını versin. Sizi, dininizin mensupları, o adam hakkında bilgi toplamanız için gönderdiler. Siz ise, onun yanında oturup sohbet etmekle kalmadınız, gittiniz dininizden ayrıldınız. Size söylediklerini tasdik ettiniz. Sizden daha ahmak bir heyet bilmiyoruz." dedi. Onlar da: "Selam size. Biz sizi bilmez değiliz. Bizim işimiz bize, sizinki size. Hayrı terk edecek değiliz." dediler. O Hristiyan kafilenin Necranlı olduğu söylenir. En iyi Allah bilir. Şu ayetlerin onlar hakkında indiği söylenir: "*Bu Kur'andan önce kendilerine kitap verdiklerimiz var ya, işte onlar ona da inanırlar. Kur'an kendilerine okunduğu zaman, "Ona inandık, şüphesiz o Rabbimizden gelen gerçektir. Şüphesiz biz ondan önce de Müslümandık. "derler. işte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükafatları kendilerine iki kez verilecektir. Boş sözü işittikleri vakit ondan yüz çevirirler ve, bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Selam olsun size (bizden size zarar gelmez). Biz cahilleri istemeyiz, "*derler."[210]

[209] Kasas 28/52-55.
[210] Kasas 28/52-55, *Siret-i İbn İshak,* s.200; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 285.

İbn İshak'ın bu tefsir rivayetinde bazı Habeşistanlı Hıristiyanların Hz. Peygamber'e gelip İslamiyet hakkında bilgi aldıktan sonra iman ederek Müslüman oldukları ve Ebu Cehl'in sözlerine aldırmadıkları anlatılmaktadır.

III.2. Necaşi ve Arkadaşları Hakkında Nazil Olan Ayet

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ (82)

a) "Peygamber'e İndirileni (Kur'anı) dinledikleri zaman hakkı tanımalarından dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. "Ey Rabbimiz! İnandık. Artık bizi şahitlerle (Muhammed'in ümmeti) ile beraber yaz."[211]

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (83)

b) Peygamber'e indirileni (Kur'an'ı) dinledikleri zaman hakkı tanımalarından dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. "Ey Rabbimiz! İnandık. Artık bizi şahitlerle (Muhammed'in ümmeti) ile beraber yaz" derler.[212]

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا (63)

"Rahmanın o kulları ki, onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler, cahiller kendilerine (hoşlanmadıkları bir) laf attıkları zaman 'Selam.' derler (sözün doğrusunu söylerler) ve onlarla çatışmazlar."[213]

> a) "İsmail b. Abdi'r-Rahman'dan Esbat b. Nasr el-Hemedani, ondan da Yunus rivayet etmiştir: En-Necaşi, Hz. Peygamber'e sorular sorup cevaplarını kendine getirmek üzere on iki adam gönderdi. Hz. Peygamber, onlara, Kur'an okuyunca

[211] Maide 5/82.
[212] Maide 5/83.
[213] Furkan 25/63.

ağladılar. İçlerinde yedi tane rahip, beş tane keşiş yahut beş rahip, yedi keşiş vardı. Şu ayet de onlar hakkında nazil oldu: *"Peygamber'e İndirileni (Kuranı) dinledikleri zaman hakkı tanımalarından dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. "Ey Rabbimiz! İnandık. Artık bizi şahitlerle (Muhammed'in ümmeti) ile beraber yaz."* [214]

b) "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: İbn İshak, ez-Zühri'ye "Andolsun ki, Yahudilerle müşrikleri, müminlere düşmanlık bakımından, insanların en şiddetlileri bulacaksın, sevgi bakımından müminlere en yakın olanlarını da: 'Biz Hristiyanız." diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi şu: Çünkü onların içinde bilgin keşişler ve dünyayı terk eden rahipler vardır. Hakikaten onlar, hakk hususunda büyüklenmez ve kibretmezler. Peygambere indirileni dinledikleri zaman hakkı anladıklarından ötürü gözlerinin yaşla dolup boşaldığını görürsün. Onlar şöyle derler: *'Ey Rabbimiz! iman ettik, şimdi bizi şehadet getirenlerle yaz"*[215]. ayetleri ile,[216] "*Rahmanın o kulları ki, onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler, cahiller kendilerine (hoşlanmadıkları bir) laf attıkları zaman 'Selam.' derler (sözün doğrusunu söylerler) ve onlarla çatışmazlar*."[217] ayetini sorunca o, alimlerden devamlı olarak bu ayetlerin en-Necaşi ve arkadaşları hakkında indiğini duyduğunu söyledi."

İbn İshak'ın tefsir rivayetinde bu ayetlerin iniş sebebi olarak Necaşi ve arkadaşlarının iman ederek Müslüman oluşları gösterilir.

IV. Ebu Talib İle İlgili Tefsir Rivayetleri

IV.1. Ebu Talib'in Vefatı ve Bu Hususta Gelen Rivayetler

وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ (6) مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ (7) أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ (8)

a) "Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an

[214] Maide 5/82.
[215] Maide 5/82-83.
[216] *Siret-i İbn İshak,* s.200; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 285.
[217] Furkan 25/63.

aramızdan Muhammed'e mi indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Belki, bunlar Kur'anın hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar."[218]

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (56)

b) "(Ey Rasülüm), doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin. (Onu İslam'a sokamazsın, ancak tebliği yaparsın). Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir ve hidayete kavuşacak olanları, o, daha iyi bilir".[219]

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (113)

"Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, - yakınları da olsalar - Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır ne de mü'minlere."[220]

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (56)

"(Ey Rasülüm), doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin. (Onu İslam'a sokamazsın, ancak tebliği yaparsın). Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir ve hidayete kavuşacak olanları, o, daha iyi bilir".

> a) "İbn İshak'tan Yunus, ondan Ahmed rivayet etmiştir: Ebu Cehil, Rebi'a nın oğulları Utbe ve Şebe, el-Âsi b. Said, Said b. El-Asi, el-Asi b. Vail ve Ümeyye b. Halef: "Ey Kureyş halkı, Müslümanlar artıyor, çoğalıyor. Şüphesiz Ebu Talib, sözü dinlenen, şerefli, yaşlı bir kimse. Hem de, sizin dininizden. O, bugün ağır hasta, ölmek üzere. Ona gidin, lehinde veya aleyhinde yeğeni hakkındaki hükmü o versin. Eğer siz Ömer b. El-Hattab ve Hamza b Abdi'l-Muttalib ile baş başa kalırsanız (ki onlar dininizden ayrılmış durumdalar) sizinle kavminiz arasında savaş çıkar." dediler. Bunun üzerine Ebu Talib'e giderek, ona: "Sen bizim büyüğümüzsün, efendimizsin, hakkımızda adaletle hükmet. Yeğeninle beraber şu aptalların yaptığını gördün. Biliyorsun, ilahlarımızı terk ettiler, dinimizi eleştirdiler. Muhammed

[218] Sad 38/6-8.
[219] Kasas 28/56.
[220] Tevbe 9/113

aramızda tefrika çıkardı, ilahlarımızı inkar etti. Atalarımıza dil uzattı. Yeğenine bir adam gönder de getir. Aramızda hakem ol." diye rica ettiler."[221]

"Ebu Talib, Rasulullah'a haber gönderdi, Rasulullah geldi. Ebu Talib söze şöyle girdi: "Şunlar senin kavmin, kavminin ileri gelenleri, şereflileri sana ortaklık ve anlaşma öneriyorlar; onlara haksızlık etme." Rasulullah: "Söyleyin, sizi dinliyorum." dedi. Ebu Cehil b Hişam: "Bizi eleştirmeyi bırak, bizi de, tanrılarımızı da hiçbir şekilde tenkit etme, biz de seni Rabbinle başbaşa bırakalım." deyince Rasulullah Ebu Cehil'in teklifini karşı teklifle cevapladı: "Size istediğinizi yaparsam, siz de bana bir kelimeyi söyler misiniz?O kelimede sizin için hayır vardır. Onunla Araplar'a hükmedersiniz, onunla Acemler size boyun eğer." Ebu Cehil alaylı bir şekilde: "Peki hay hay, sana bir kelime değil, on kelime söyleriz." cevabını verdi. Bunun üzerine Rasulullah: "Bir ve şeriki olmayan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, deyin öyleyse." dedi. Rasulullah'ın bu teklifinden hoşnut olmadılar. Ayrılmaya (...meylettiler.) Kureyşliler: "*Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an aramızdan Muhammed'e mi indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Belki, bunlar Kur'anın hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar."* Onlar Ebu Talibe, Ömer'le karşılaştıranlarından ve Ömer'den duydukları şeyler üzerine gitmişlerdi."[222]

b) "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) onların hakkı yalanladıklarını görünce: "Ben kavmimi doğru olana çağırdım." dedi. Amcası da: "Evet doğruya çağırdın." diye tekrarladı. Amcasının bu sözü üzerine Rasulullah şaşırdı ve umutlandı. Onu şu sözlerle tekrar islam'a davet etti: "Ey amca! Senin benim üzerimde iyiliğin var. Bugün sana nasıl karşılık vereceğimi bilmiyorum. Ancak senin tek bir cümleyi söylemeni istiyorum. Eğer onu söylersen, benim senin lehine Rabbimin yanında şefaat etmem mümkün olur. 'Lailahe ille'llahü vahdehu laşerike leh Ortağı olmayan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.' de ki ölürken şeref ve izzetle ölesin. Ahirette de bu kelimeyle yüksek şerefe nail olasın." Amcası ona: "Vallahi ey yeğenim! Kureyş'in ölüm korkusundan söylediğime inanarak ölümümden sonra seni ve amcalarını ayıplayacaklarını bilmeseydim, söylediğini elbette söyler ve onu, yanında ikrar ederdim. Arzunu yerine getirir, nasihatini tutardım" dedi. Sonra Ebu Talib, Abdu l-Muttalib oğullarını çağırdı ve onlara şöyle hitap etti: "Şurası kesin ki, siz Muhammed'in sözünü dinlediğiniz sürece ve onun davasına tabi olduğunuz müddetçe, daima hayırda olacaksınız. Onun için ona tabi olun ve onu tasdik edin ki doğruyu bulaşınız." Bunun üzerine Rasulullah (sas): "Onlara nasihat edip kendini unutuyor musunuz?" diye sorunca amcası ona: "Evet, bu cümleyi benden, sağlığımda isteseydin, sana tabi olur, dediğini söylerdim. Fakat şimdi ölürken, korkuyla söylemiş olma ithamından çekmiyorum. Kureyş ölüm korkusuyla kabul ettiğime, sağlığımda reddettiğime inanacak. Onun için yapamam." dedi. Bunun üzerine Allahu Teala şu ayeti gönderdi: *"(Ey Rasülüm), doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin. (Onu İslam'a sokamazsın, ancak tebliği yaparsın). Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir ve hidayete kavuşacak olanları, o, daha iyi bilir:"*[223]

c) "Yunus, Yahya b. Ebi Enise'den, o da ez-Zühri'den, o da Sa'd b. El-Müseyyeb'ten, o da babasından aktardığına göre: Ebu Talib'in ölüm zamanı gelince, Rasulullah (sas) geldi. Ebu Talib'in yanında Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebi Ümeyye

[221] *Siret-i İbn İshak,* s.201; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 285.
[222] Sad 38/6-8, *Siret-i İbn İshak,* s.221; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 306.
[223] Kasas 28/56 , *Siret-i İbn İshak,* s.221; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 307.

de vardı. Rasulullah (sas) Ebu Talib'e: "Ey amcacığım, 'Lailahe illallah' de; bununla Allah katında sana şehadet edeyim." buyurdu. Ebu Cehil: "Vallahi, ey Ebu Talib, Abdul-Muttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" dedi. Rasulullah (sas) ona teklifini yapmaya ve o sözünü tekrarlamaya devam etti, fakat Ebu Talib, ona son söz olarak Abdu'l-Muttalib'in dini üzere gittiğini söyledi. Lailahe illallah' demekten çekindi. Rasulullah ona: "Şayet bana yasak edilmezse, elbette senin için istiğfar ederim." deyince, Allah Teala bunun üzerine: "Müşriklerin, Cehennemlik oldukları (küfür üzere öldükleri) müminlere belli olduktan sonra bunlar akraba bile olsalar artık onlar için, ne Peygamberin, ne de mümin olanların mağfiret dilemeleri yoktur." [224] ayetini inzal buyurdu."

Ebu Talib hakkında da: *"(Ey Rasülüm), doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin (Onu islam'a sokamazsın, ancak tebliğ yaparsın). Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir ve hidayete kavuşacak olanları o daha iyi bilir'*[225]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Ebu Talib'in müşrik olarak ölmesi üzerine inen ayeti naklederken Tevbe suresini işaret etmektedir.Ancak bu surenin iniş tarihi ile Ebu Talib'in ölüm tarihi arasında uzun bir süre vardır. Bazı tefsirciler ile İbn İshak'ın bu bakış açısı arasında ihtilaf vardır.[226]

IV.2. Ebu Talib'in, Bir Taraftan Muhammed'e Eza Edilmesini İstememesi, Bir Taraftan Onun Getirdiğine (İslam'a) Tabi Olmayı Kabul Etmemesi ile İlgili Ayet

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (26)

"Onlar hem (insanları) Peygamberden vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar."[227]

---

[224] Tevbe 9/113.
[225] Kasas 28/56.
[226] Taberi, *Cami'ul Beyan Fi Te'vil âyi'l-Kur'an*, XI, 40-53, thk. Abdullah Bin Abdulmuhsin Et-Turki, Daru'l-Hicr Li-Tibaati ve'n-Neşr, trs.
Muhammad Hamidullah, http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#9:113 (09.07.2013).
[227] En'am 6/26.

> "İbn Abbas'tan dinleyen birinden Habib b. Ebi Sabit, ondan Kays b. Er-Rebi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: İbn Abbas, *"Onlar hem (insanları) Peygamberden vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar."* [228]ayetinin tefsiri konusunda: "Bu ayet, Ebu Talib hakkında nazil oldu. O, bir taraftan Muhammed (sas)'a eza edilmesini istemiyor, bir taraftan da, onun getirdiğine (İslam'a) tabi olmaktan yan çiziyordu." dedi."[229]

Aşağdaki tefsir rivayetinde En'am 6/26, Ebu Talib hakkında nazil olduğunğ tespit rtmektedir. Ebu Talibîb, bir taraftan Muhammed (sas)'a eza edilmesini istemediğinin, bir taraftan da, onun getirdiğine (İslam'a) tabi olmaktan yan çiztiğinin de açıklamartadır.

V. Müşriklerle İlgili Tefsir Rivayetleri

V.1. Ebu Leheb ve Eşi Hakkında İnen Sure

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ (1) مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ (2) سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ (3) وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (4) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ (5)

"Elleri kurusun Ebu Leheb'in Zaten kurudu, mahvoldu o. Ne malı fayda verdi ona, ne kazandığı. O, bir alevli ateşe girecek. Karısı da odun hamalı olarak. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde"[230]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas), peygamberlik görevine devam ediyordu. Benu Haşim ve Benu'l-Muttalib onu teslim etmekten çekinerek yanlarına aldılar -ki aslında onlar da Rasulullah (sas)'le farklı görüşteydiler ve kavimleri gibi düşünüyorlardı-ve bunu kendilerine zül kabul ettiler. Bunun üzerine Kureyşliler bir araya gelip aralarında Benu Haşim'e ve Benu'l-Muttalib'e karşı yazılı bir anlaşma yaptılar. Buna göre; ne onlara kız verecekler, ne de kız alacaklardı. Ayrıca onlara bir şey satmayacaklar ve onlardan bir şey satın almayacaklardı. Bunları, bir kağıda yazdılar. Sayfayı (Mansur ibn) İkrime b. Amir b. Haşim b. Abdi Menaf b. Abdi 'd-dar yazdı. Onu Ka'be'ye astılar. Sonra müslümanlara düşmanlık etmeye başladılar. Onları bağladılar, eziyet ettiler. Müslümanların hüzünleri arttı, azapları çoğaldı; çok sarsıldılar. Allah düşmanı Ebu

[228] En'am 6/26.
[229] *Siret-i İbn İshak,* s.222; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 308.
[230] Mesed 111/1-5.

> Leheb de, Kureyş'e yardımcı olmak üzere onlara katıldı. Ebu Leheb, Kureyşliler'e: "El-Lat ve el-Uzza yardım etti, ey Kureyşliler!" dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, Mesed(Tebbet) suresiniindirdi:[231] *"Elleri kurusun Ebu Leheb'in Zaten kurudu, mahvoldu o. Ne malı fayda verdi ona, ne kazandığı. O, bir alevli ateşe girecek. Karısı da odun hamalı olarak. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde"* [232]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Ebu Leheb ve karısının imana gelmedikleri hakkında inen ayeti nakletmektedir.

V.2. El-Velid b. Mugire'nin Kur'an-ı Kerim'i Anlatırken Hayrete Düşmesi İle İlgili Ayetler

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا (11) وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا (12) وَبَنِينَ شُهُودًا (13) وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا (14) ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ (15) كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا (16) سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا (17) إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ (18) فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ (19) ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ (20) ثُمَّ نَظَرَ (21) ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ (22) ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ (23) فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ (24) إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ (25) سَأُصْلِيهِ سَقَرَ (26)

a) "(Mal ve evlatsız olarak) tek başına yarattığım o kafiri (el-Velid b. İbni-Mugira yi) bana bırak." ayetinden başlayıp "Ben de muhakkak onu (el-Velid b. El-Mugira'yı) Cehenneme sokacağım."[233]

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ (91) فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (92)

b) "Onlar, o kimselerdir ki, kitaplarını kısım kısım yapmışlardı (bir kısmına inanıyor, diğer bir kısmına inanmıyorlardı). Rabbin hakkı için, biz onların hepsine muhakkak suretle soracağız."[234]

---

[231] *Siret-i İbn İshak,* s.138; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 217.
[232] Mesed 111/1-5.
[233] Muddessir 74/11-26.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ (5)

c) "Onlar şöyle dedi: Kalplerimiz örtüler içindedir."[235]

عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ (13)

d) "Zorbayı, bütün bunlarla beraber soysuz olan yardakçıyı"[236]

a) "İbn Abbas'tan İkrime ya da Said b. Cübeyr, ondan Muhammed b. Ebi Muhammed, ondan İbn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: El-Velid b. Muğire'nin yanında Kureyşli birkaç kişi toplandı. İçlerinde en yaşlısı el-Velid'di. Hac mevsimiydi. El-Velid, onlara: "Ey Kureyş, Hac mevsimi geldi. Yakında buraya Arap toplulukları gelecek. Şu Muhammed ve arkadaşlarının davasını dinleyecekler. Bu meselede tek bir görüşe varın. Birbirinizi yalanlayarak ve reddederek ayrılığa düşmeyin." dedi. Onu dinleyen Kureyşliler: "Ey Abdü Şems'in babası! Gel. Söyle bize, bir görüş ortaya koy, onu yapalım." karşılığını verince el-Velid: "Siz söyleyin, ben dinleyeyim." dedi. Bunun üzerine oradakiler: "Bizce, o kahindir." görüşünü ileri sürdüler. El-Velid de: "Kahin değil. Ben kahinleri gördüm. Onun söyledikleri, kahinin belirsiz ve seçili sözü değildir." dedi. Kureyşliler bu kez de: "O, mecnundur." dediler. Bu iddiaya karşılık el-Velid: "O, mecnun değil. Biz mecnun gördük. Mecnunu biliriz. Onun şek ve şüphesi, vesvesesi yok." itirazında bulundu. Kureyşliler, onun şair olduğunu söylediklerinde de el-Velid yine karşı çıktı: "O, şair değlidir. Çünkü biz; receziyle, hezeciyle, karizıyla (kesik şiir), makbuzuyla (ölü şiir), mabsutuyia (geniş şiir) her türlü şiiri biliriz. Bu nedenle onun söylediklerinin şiir olduğunu iddia edemeyiz." Bu kez Kureyşliler: "O, sihirbazdır, deriz" dediler. Yine el-Velid: "O, sihirbaz değildir. Çünkü biz, sihirbazları ve sihirlerini gördük. Onun söyledikleri, sihirbazın üfurmesi ve düğümü değil" cevabını verdi. Bunun üzerine orada bulunanlar: "Peki, ne diyeceğiz, ey Ebu Abdu Şems?" diye ona sordular. O da: "Vallahi, onun sözünde bir tatlılık var. Onun kökü izzet, dalı meyvedir. Bu gibi dediğiniz sözleri, ancak esassız, temelsiz şeyler bilirim. Doğruya en yakın söz Sihirbazdır, sihirbaz deyin. Kişiyle babasının arasını, kişiyle kardeşinin arasını, kişiyle hanımının arasını, kişiyle ailesinin arasını açan sihirbaz." dedi. Bu cevap üzerine dağıldılar. Sonra, hac mevsiminde kendilerine uğrayan hacıları, Hz. Peygamber'den sakındırıyorlar ve onun durumunu anlatıyorlardı. Bunun üzerine Allahu Teala, el-Velid b. El-Muğire hakkında: *"(Mal ve evlatsız olarak) tek başına yarattığım o kafiri (el-Velid b. İbni-Mugira yi) bana bırak." ayetinden başlayıp "Ben de muhakkak onu (el-Velid b. El-Mugira'yı) Cehenneme sokacağım."* ayetine kadar [237]devam eden ayetleri inzal buyurdu."[238]

b) "Allah-u Teala, onunla beraber Rasulullah ve onun Allah'tan getirdiği şeyleri gruplandıranlar hakkında da: "*Onlar, o kimselerdir ki, kitaplarını kısım kısım*

---

[234] Hicr 15/91, 92.
[235] Fussilet 41/5.
[236] Kalem 68/13.
[237] Muddassir 74/11-26.
[238] *Siret-i İbn İshak* s.132; *Hz. Muhammed'in Hayat,* s. 211.

yapmışlardı (bir kısmına inanıyor, diğere bir kısmına inanmıyorlardı..). Rabbin hakkı için, biz onların hepsine muhakkak suretle soracağız."[239] ayetlerini indirdi."[240]

"Ayette adı geçen kimseler, karşılaştıkları insanlara Rasulullah (sas) hakkında ileri geri söz söyleyen kimselerdi. O sene Araplar hac mevsiminde Rasulullah (sas)'in davasından haberdar olarak memleketlerine döndüler. Böylece, onun adı, bütün Arap ülkelerine yayıldı."

c) "Muhammed b. Kays'tan Ebu Ma'şer, ondan da Yunus rivayet etmiştir; *"Onlar şöyle dedi: Kalplerimiz örtüler içindedir"*[241] ayeti hakkında şu rivayet edilmiştir: Kureyşliler, Rasulullah (sas)'e: "Şüphesiz senin söylediğin haktır. Vallahi, bizim kalplerimiz ondan örtülüdür, yani onu anlamıyoruz. Kulaklarımızda bir ağırlık var, onu duymuyoruz. Bizimle senin aranda bir perde var, söylediklerini anlamıyoruz." dediler."[242]

d)"Er-Rebi' b. Enes'ten İsa b. Abdullah et-Temimi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: El-Velid b. El-Muğira hakkında: *"Zorbayı, bütün bunlarla beraber soysuz olan yardakçıyı"* [243]ayeti nazil oldu. O, hem zorba, hem kötü huylu kimseydi**."**

İbn İshak bu tefsir rivayetinde El-Velid b. Mugire'nin hac mevsiminde Kabe'de toplanan insanlara Hz. Peygamber'in sözlerinin sihir olduğunun telkin edilmesini tavsiye etmesi üzerine Allah'ın onu lanetleyen ayetinin indiği nakledilmektedir.

V.3. Hz. Muhammed Necm Suresini Okurken Şeytanın Müşriklere Yapmış Olduğu Fısıltı İle İlgili Ayetler

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى (19)

"El-Lat ve el-Uzzayı gördünüz mü?"[244]

[239] Hicr 15/91-92.
[240] *Siret-i İbn İshak,* s.132; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 211.
[241] Fussilet 41/5.
[242] *Siret-i İbn İshak,* s.133; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 211.
[243] Kalem 68/13.
[244] Necm 53/19.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (52)

"Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah şeytanın vesvesesini giderir, Sonra Allah âyetlerini sağlamlaştırır Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."[245]

> "İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Habeşistan'a hicret edenler, Mekkeliler'in müslüman olup secde ettikleri kendilerine bildirilinceye kadar orada kaldılar. Mekkelilerin secde ettiklerine dair olay şöyle gerçekleşti: Kur'an'ın 53'üncü sûresi olan en-Necm sûresi Rasulullah (sas)'e nazil olduğu zaman, Rasulullah onu sesli olarak okudu. Müslüman ve müşrik herkes onu dinledi; "*El-Lat ve el-Uzzayı gördünüz mü?*"[246] ayetinin sonuna geldiği zaman -müminler tasdik ederek- onu dinlediler. Bir kısım insan da Şeytan'ın seci'ini (kafiyeli nesir söz) duyunca onlar da ortama uyarak: "Vallahi biz, elbette bizi Allah'a yaklaştırmaları için onlara tapacağız." dediler. Şeytan bu iki ayeti her müşriğe öğretti, bunu dilleriyle söylediler. Bu, Rasulullah (sas)'in ağırına gitti. Kendisine Cebrail (sas) geldi. Rasulullah, ona, bu iki ayetten dolayı, insanların yaptığı hareketten üzüntüsünü dile getirdi. Cebrail (sas) o iki ayetten teberri etti ve: "Sen insanlara benim sana Allah'tan getirmediğim ayetleri okudun. Sana söylenmeyeni söyledin." dedi. Rasulullah (sas) buna çok üzüldü ve korktu. Bunun üzerine Allah (cc), Rasulullah'ı, teselli etmek üzere şu ayeti inzal buyurdu: "*Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah şeytanın vesvesesini giderir, Sonra Allah âyetlerini sağlamlaştırır Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. "*[247]

İbn İshak'ın tefsir rivayetlerinde yer alan bu iki ayetle ilgili tefsiri ele alırken Necm suresinin Mekke'de ilk indirilen surelerden olduğunu, Hac suresinin ise

[245] Hac 22/52.
[246] Necm 53/19.
[247] Hac 22/52. Necm Suresi Mekke'de nazil olan ilk surelerdendir. Hacc suresi ise Medine'de nazil olan son surelerdendir. İki sure arasında sebeb-müsebbeb bağıntısı uzaktır. Bu konuda bazı tefsirciler İbn İshak'ın rivayet ettiği tefsirden farklı bakışa sahiptirler. Olay hakkında bkz. http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#53:19 (10.07.2013).

Medine'de nüzul olan son surelerden olduğunu dikkate almamız gerekir. Her iki sure arasında sebeb-müsebbeb bağıntısı uzaktır.[248]

V.4. Rabia'nın, Abdu'd-Dar Esed 'in, El-Haccac'ın Oğulları Ya Da Bunların Bir Kısmının-Toplanıp Hz. Peygamber'e Eziyet Vermesi İle İlgili Ayetler

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا (91) أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا (92) أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا (93) وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا (94) قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا (95) قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا (96)

"Dediler ki: "Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça, yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça, yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe, yahut altından bir evin olmadıkça, ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz." De ki: "Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak resul olarak gönderilen bir beşerim." İnsanlara hidayet (Kur'an) geldikten sonra onların iman etmelerine ancak, "Allah bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi?" demeleri engel olmuştur. De ki: "Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine), yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik." De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter. Çünkü O kullarından hakkıyla haberdardır, onları hakkıyla görendir."

> "Ahmed, Yunus'tan, o da İbn İshak'tan, o da Mekke ehlinden çok eski birinden,o da İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre: Bir gün, güneş battıktan sonra, Ka' be'nin arkasında, Rabia' nın oğulları Utbe ve Şeybe, Ebu Süfyan b. Harb, Abdu'd-dar oğullarının erkek kardeşi en-Nadr b. El-Haris, Esed oğullarının erkek kardeşi Ebu'l-Buhteri, el-Esved b. El-Muğire, Ebu Cehil b. Hişam, Abdullah b. Ebi Ümeyye, Ümeyye b. Ha-lef, el-As b. Vail, el-Hacac'ın oğullan Nebih es-Sehmi ve Mü-nebbih es-Sehmi -ya da bunların bir kısmı-toplanıp birbirlerine: "Muhammed'e adam gönderin, onunla konuşun, çokça tartışın, münazara edin." dediler. Rasulullah (sas)'e: "Kavminin önde gelen adamları, seninle konuşmak için toplandılar, gel" diye haber gönderdiler. Hz. Peygamber, çabucak geldi. Rasulullah (sas), onlarda bir değişiklik olduğunu, İslamiyet'i kabul ettiklerini zannediyordu. Onların doğru yolu bulmalarını çok istiyordu. Bu düşüncelerle geldi, yanlarına oturdu. Ona: "Ey Muhammed! Biz sana kusurlarını hatırlatalım diye adam gönderip çağırttık. Biz senin gibi kavmine fitne sokmuş başka hiçbir Arap bilmiyoruz. Atalarımıza sövdün, dinimizi ayıpladın, bizi cahillikle itham ettin, tanrılarımıza küfrettin, birlik ve

[248] Muhammed Hamidullah, http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#53:19 (11.07.2013).

beraberliğimizi bozdun, dağıttın. Ortada kötü bir şey varsa, aramıza onu sen soktun. Eğer bu davayı, mal elde etmek kaygısıyla ortaya attınsa, sana mal verelim, en zenginimiz ol. Şeref ve mevki istiyorsan, seni başımıza başkan yapalım. Kral olmak istiyorsan, kral yapalım. Sana gelen bu şeyi bir cin getiriyorsa ve onun sana galip geldiğine inanıyorsan -ki çoğu kere böyle olur- seni iyileştirmek, sağlığına kavuşturmak, tedavi ettirmek için bütün malımızı sarf ederiz, gayret ederiz." dediler. Bunun üzerine Rasulullah: "Ne diyorsunuz bilmiyorum? Ben size getirdiğim şeyi, sizden mâl almak, mevki ve makam kazanmak, size kral olmak için getirmedim. Allah beni size peygamber gönderdi. Bana bir kitap indirdi. Bana, size korkutucu, müjdeleyici olmamı emretti. Rabbimin elçilik görevini size tebliğ ettim, nasihat etim. Şayet getirdiklerimi kabul ederseniz, dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Eğer reddederseniz, ben Allah'ın emrine sabrederim, aramızda Allah hükmeder." buyurdu. Onlar: "Ya Muhammed Eğer sana teklif ettiğimiz şeyleri kabul etmezsen, biliyorsun, bizim kadar memleketleri dar, suyu az, sıkıntı içinde yaşayan millet yok. Seni gönderen Rabbinden bizim için iste de, ülkemizi daraltan şu dağları gidersin, ülkemizi bize genişletsin, Şam ve Irak nehirleri gibi bize nehirler akıtsın, geçmiş atalarımızı diriltsin de -ki dirilttiği kimseler arasında Kusayy b. Kilab da bulunsun, çünkü o sözüne güvenilir bir kimsedir- onlara, senin söylediklerin doğru mudur, yanlış mıdır soralım. Senden istediklerimizi yaparsan ve onlar seni tasdik ederlerse, biz de seni tasdik eder, Allah katındaki dereceni öğrenir, dediğin gibi seni peygamber gönderdiğini anlarız." dediler. Rasulullah da onlara: "Ben bununla gönderilmedim. Size, Allah'tan gönderildiğim şeyi getirdim. Elçi gönderildiğim şeyleri tebliğ ettim. Eğer onları kabul ederseniz, dünya ve ahirette mesut olursunuz. Şayet reddederseniz, Allah'ın emrine sabrederim. Aramızda o hüküm verir." dedi."

"Rasulullah (sas)'in bu sözleri üzerine onlar: "Bunları bize yapmazsan, kendin için al. Rabbinden, seninle beraber bir melek göndermesini iste de, söylediğin şeylerde seni tasdik etsin, bizi reddetsin. Ondan, sana bahçeler, hazineler ve seni, istediğin şeylere muhtaç etmeyecek altından, gümüşten saraylar versin. Artık çarşı pazara çıkmak, bizim aradığımız gibi yiyecek aramaz, maişet derdine düşmezsin. iddia ettiğin gibi bir peygambersen Araplar senin Rabbin katındaki fazilet ve keremini, dereceni bu suretle anlar." dediler. Rasulullah: "Yapamam, bunları Allah'tan isteyemem. Ben size bununla gönderilmedim. Allah beni, bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdi. Eğer size getirdiklerimi kabul ederseniz, bu, sizin dünya ve ahiret saadetiniz olacaktır, şayet reddederseniz, ben Allah'ın emrine sabrederim, Allah aramızda hükmeder." buyurdu. Bu kez onlar: *"Öyleyse, Rabbinin dilerse yapabileceğini iddia ettiğin gibi semayı üzerimize düşür bakalım. Bunu yapmadıkça sana asla inanmayacağız."* [249]dediler. Hz.Peygamber (sas): "O, ona aittir. Dilerse Rabbiniz yapar." deyince onlar: "Ey Muhammadi Rabbin, bizim seninle oturup sana bu soruları soracağımızı, bu isteklerde bulunacağımızı, sana gelineceğini, sıraladığımız şeyleri sana bildirmeyi, getirdiğin şeyleri kabul etmediğimiz zaman bize ne yapacağını sana haber vermeyi nerden bilsin. Yemame'deki er-Rahman denilen şu adamın sana bir şeyler öğrettiğini öğrendik. Vallahi, biz asla o er-Rahman'a inanmayız. Biz sebebini sana bildirdik, ey Muhammed! Vallahi, seni bırakmayız. Ya biz seni yok ederiz, ya da sen bizi." dediler. Onların sözcüleri: "Biz meleklere tapıyoruz, onlar Allah'ın kızlarıdır. Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe sana asla inanmayız." diye ilave etti."

"Onlar böyle konuşunca, Hz. Peygamber, oradan ayrıldı. Onunla beraber Abdullah b. Ebi Ümeyye b. El-Muğira b. Adullah b. Ömer b. MaHzum da kalktı. Abdullah, Hz. Peygamber'in hâlâsı Atike binti Abdi'l-Muttalib oğluydu. Hz. Peygamber'e:

[249] İsra 17/91-96.

"Kavmin sana teklifini yaptı, fakat sen kabul etmedin. Sonra, Allah katındaki dereceni bilmek için bazı şeyler istediler, yapmadın. Sonra da kendilerini korkutup durduğun bazı azapların çabuk tarafından gerçekleşmesini istediler. Vallahi sana asla inanmayacağım. Ta ki, göğe bir merdivenle çıkıp beraberinde söylediğin gibi olduğuna şehadet edecek dört melekle gelinceye kadar seni bekleyeceğim. Vallahi, böyle yaparsan seni tasdik edeceğimden şüphe etme." dedi."

"Abdullah, bunları söyledikten sonra Rasulullah'tan ayrıldı. Rasulullah da, kavmi davet ettiği zaman umutlandığı şeyi elde edememenin ve onların kendisinden uzaklaştıklarını görmenin üzüntüsü içinde evine döndü."

"Hz. Peygamber yanlarından ayrıldığında Ebu Cehil: "Ey Kureyş Cemaati, görüyorsunuz. Muhammed dinimizi tenkitten, atalarımızı eleştiriden, akıllarımızı idraksizlikle suçlamaktan ve ilahlarımızı kötülemekten vazgeçmedi. Şimdi ben Allah'a söz veriyorum: Yarın o namaz kılarken secdeye vardığında ağır bir taşla başını ezeceğim. O zaman ister beni destekleyin, ister engel olun.[Ondan sonra Abdü Menaf oğullan istediğini yapsın." dedi. Yakındakiler: "Vallahi hiçbir şekilde seni desteklemeyiz, ne yaparsan yap." karşılığını verdiler. Sabah olunca Ebu Cehil, dediği gibi bir taş aldı. Sonra Rasulullah'ı beklemek üzere oturdu. Her zaman-ki gibi Rasulullah geldi. Rasulullah Mekke'deyken kıbleleri Şam'a doğruydu. Namaz kıldığı zaman Hacer-i Esved ve Rükn-i Yemani arasında namaz kılar, Kabeyi kendisiyle Şam arasına alırdı. Rasulullah namaz kılmaya başladı. Kureyşliler gelmişler, meclislerine oturmuşlar, Ebu Cehil ne yapacak diye bekliyorlardı. Rasulullah, secdeye vardığı zaman Ebu Cehil, taşı yüklendi, ona doğru yöneldi, yaklaştı ve korkarak, bozularak ve rengi değişmiş bir vaziyette geri döndü. Elleri taşı tutmaz olmuş ve taşı elinden bırakmıştı. Hemen bir grup Kureyşli ayağa kalkarak: "Ne oldu ey Ebu'l Ha-kem?" diye sordu. Ebu Cehil: "Dün size söylediğimi yapmak için ona doğru gittim. Kendine yaklaştığımda, önüme bir aygır çıktı. Vallahi, ondaki başı, boyun kökünü ve dişleri, başka hiçbir aygırda görmedim. Beni yemek istiyordu." dedi."

V.5. En-Nadr b. Harisan Hakkında Nazil Olan Ayetler

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (15)

"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, o: 'Onlar evvelkilerin masalları."[250]

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (13

"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, o: 'Onlar evvelkilerin masalları"[251]

"Ahmed, Yunus'tan, o da İbn İshak'tan, o da Mekke'li birinden, o da Said b. Cubeyr'den, o da İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göres Allah-u Teala, en-Nadr

[250] Kalem 68/15.
[251] Mutaffifin 83/13.

hakkında sekiz ayet indirdi: "*Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, o: 'Onlar evvelkilerin masalları. Dedi*"[252]

"Kur'an'da el-Esatir / mitolojik hikayeler kelimesinin her zikredilişinde [253] bunu en-Nadr'ın söylediği için en-Nadr kastediliyor."

"Müşrikler, en-Nadr ve beraberinde Ukbe b. Ebi Muayt'ı, Medineli Yahudi alimlerine gönderdiler ve onlara: "Gidin Yahudi alimlere, Muhammedi sorun, vasıflarını söyleyin, sözlerini aktarın. Çünkü onlar, ilk Ehl-i kitap. Onlar, bizim bilmediğimiz peygamberler tarihini biliyorlar" dediler. Bunun üzerine en-Nadr ve Ukbe yola çıktılar, Medine'ye geldiler. Yahudi bilginlerine, Hz. Peygamberi sordular; durumunu anlattılar, bazı sözlerini aktardılar. Onlara: "Siz Tevrat ehlisiniz, size, bizim şu arkadaşımızdan haber veresiniz diye geldik." dediler. Yahudi bilginleri onlara: "Ona, size söyleyeceğimiz üç şeyi sorun, eğer onlardan size haber verirse o, gerçekten Allah'tan gönderilmiş bir peygamberdir, eğer haber veremezse, o, yalan söyleyen bir kimsedir. Onun hakkında görüşünüzde haklısınızdır. Ona, ta ilk devirlerdeki Mağaraya giren gençleri (Ashabu l-Kehf) sorun, onların meselesi nedir? Çünkü onların tuhaf bir hikayesi var. Ona, çok çok dolaşan, ta yeryüzünün doğusuna batısına varanı (Zul-Karneyn) sorun, onun iç yüzü nedir? Ona, Ruhun mahiyetini sorun, nedir o? Eğer bunları size haber verirse, o, bir peygamberdir. Ona uyun. Eğer haber veremezse, yalan söyleyen bir kimsedir. O zaman ona elinizden geleni yapın." dediler. En-Nadr ve Ukbe, dönüp Mekke'ye Kureyşliler'in yanına geldiler. "Ey Kureyş cemaati, biz size, Muhammed'in ne olduğunu anlamanıza yardım edecek bazı şeylerle geldik. Yahudi bilginleri ona bazı şeyleri sormamızı söylediler." dediler. Sonra Rasulullah (sas)'e geldiler. "Ya Muhammed, bize haber ver" deyip ona, Yahudi bilginlerinin söyledikleri soruları sordular. Rasulullah da: Sorduklarınıza yarın cevap veririm." dedi. Resulullah istisna (İnşaallah) demedi. Onlar da ayrıldılar. Rasulullah, on beş gece bekledi, fakat Allah o konularda herhangi bir vahiy indirmedi, Cebrail gelmedi. Mekkeliler bunu dillerine doladılar. "Muhammed bize yarın diye vaadetti, bugün on beşinci gün, henüz kendisine sorduğumuz sorulara hiçbir cevap vermedi." dediler. Rasulullah buna üzüldü, Allah'tan vahiy bekledi. Mekkeliler'in konuştukları şeyler ona ağır geldi. Sonra Cebrail (as) kendisine Ashabu l-Kehf suresini getirdi." Sure, Allah'ın, Hz. Peygamber'in hüznünden dolayı bitkinliğini,[254]Sordukları[255]Zu l-Karneynle[256] ilgili bilgileri içeriyordu. Cenab-ı Hak, Ruh hakkındaysa şöyle buyuruyordu: *"Ve sana ruhun mahiyetini sorarlar. De ki: Ruh, Rahhimin emri cümlesindendir, size onun hakkında ancak biraz ilim vermiştir." [257]*. "İbn İshak'tan Yunus ve Ahmed rivayet etmiştin Hz.Peygamber, sûreyi okumaya başladı: "*Kuluna o kitabı indiren Allah'a hamdolsun."[258]* ayetini okudu. Onun peygamberliğiyle ilgili olarak sordukları soruya cevap mahiyetinde, ey Muhammed, sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygambersin, demek isteniyordu. Kendisinde hiçbir (tezat ve) eğrilik bulunmayan dosdoğru Kitab'ı İndirdi."(El-Kehf Sûresi, 1-2).Yani dengeli ve içinde ihtilaf bulunmayanı indirdi. "(İnsanları) kendi tarafından çetin bir azap ile ikaz etmek için.

[252] Kalem 68/15 , Muteffifin 83/13 , *Siret-i İbn İshak,* s.140; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 266.
[253] Hamidullah bu kelimenin Kur'an'da dokuz yerde geçtiğini belirtmektedir. Bkz. S,182.
[254] Kehf 18/24
[255] Kehf 18/9-15
[256] Kehf 18/ 83 ve sonrası
[257] İsra 17/85
[258] Kehf 18/ 1

“ Dünyada acele tarafından ceza ve ahirette de azap, seni peygamber gönderen Rabbin tarafındandır.”[259]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde En-Nadr b. Harisan’ın müşrikler tarafından Yahudi bilginlerine gönderilmelerini ve Hz. Peygamber’i sınamak amacıyla sorular öğrenmelerini anlatır. Rivayette nakledildiğine göre Hz. Peygamber Yahudi bilginlerinin sorularına yarın cevap vereceğini söylerken İnşallah demediği için Allah ona on beş gün boyunca vahiy indirmez. Mekkelilerin bunu dillerine dolamaları üzerine Hz. Peygamber üzülür. Sonra Cibril ona Ashabu l-Kehf suresini getirir. Surede Hz. Peygamberin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğu bildirilmektedir.

V.6. Kureyş’in Hz. Muhammed’i Dinlememede Israr Etmesi İle İlgili Ayet

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ (26)

a)”Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken şiir söylemek, el çırpmak, ıslık çalmak suretiyle gürültü yapın, olabilir ki galip olursunuz.”*[260]*

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ (94)

b)”Emrolunduğunu açıktan açığa bildir, müşriklerden de yüz çevir”*[261]*

حم (1) تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (2) كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (3)

[259] *Siret-i İbn İshak,* s.133; *Hz. Muhammed’in Hayatı,* s. 267,268.
[260] Fussilet 41/26
[261] Hicr 15/94

c)"Bismillahirrahmanirrahim. Ha-Mim. (Kuran) Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir. (Bu,) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır."[262]

فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ (38)

"Eğer onlar büyüklük taslarlarsa, bilsinler ki Rabbinin yanında bulunanlar (melekler), gece gündüz hiç usanmadan onu tespih ederler."[263]

a)"İbn İshak'tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) onlara, hak ve doğru bildikleri şeyi getirdiğinde doğruluğunu; ve ona gayb ile ilgili soru sorup onlara bununla ilgili cevap verince peygamberliğinin konumunu anladılar. Ancak, onlar salt aralarındaki kıskançlıktan dolayı ona tabi olmaktan ve onu tasdik etmekten çekindiler. Allah'a karşı kibirlendiler ve açıkça emrini terk ettiler. İçinde bulundukları küfre iyice daldılar. Onlardan biri diğerlerine: "*Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şiir söylemek, el çırpmak, ıslık çalmak suretiyle gürültü yapın, olabilir ki galip olursunuz."* [264] dedi. Yani "onu oyuncak yapın, eğlence edinin. Şayet böyle yapmaz da, ona uyarsanız, insaf gösterirseniz, o size galip gelir." diye ekledi. Bundan sonra artık Hz. Peygamber, namazda Kur'an'ı sesli okuyunca, hemen dağılıverirler, onu dinlemekten kaçınırlardı. Onlardan biri, Rasulullah'ı namazda Kur'an okurkendinlemek isterse, diğerleri görmeden (onlardan korktuğundan) gizlice dinlerdi. Eğer onların dinlediğini fark ettiklerini görürse, onların eziyetinden korkarak kaçar, dinlemezdi. Rasulullah sesini alçaltıp kısarsa, kendisini dinleyen kimse, diğerlerinin, onun okuyuşundan bir şey duymadıklarını zanneder, dinlemek için gayret gösterirdi."[265]

b)"Yunus, İsa b. Abdullah et-Temimi'den, o da bir adamdan, o da Mücahid'ten rivayet ettiğine göre: Mücahid, *"Emrolunduğunu açıktan açığa bildir, müşriklerden de yüz çevir"*[266] ayeti hakkında şunları söyledi: Bu ayet, Rasulullah'a Mekke'de Kur'an ı açıktan okuması emretmiştir."[267]

c)"Ahmed, Yunus'tan, o da İbn İshak'tan, o da Beni Haşim'ın kölesi Yezid b. Ziyad'dan, o da Muhammed b. Ka'b'dan rivayet etmiştir: Utbe ibn Rabia, ağırbaşlı, önde gelen bir kişiydi. Utbe, bir gün Kureyş meclisinde oturmuş - o sırada Resulullah tek başına mescitte oturuyordu- şöyle dedi: "Ey Kureyş cemaati! Ben kalkıp şu adama gideyim, onunla bazı şeyler konuşayım. Belki de o, bazılarını kabul eder. Hangi şeyi isterse onu veririz, bize çatmaz." dedi. Utbe'nin bu girişimi, Hamza b. Abdil-Muttalib'in müslüman olduğu, Rasulullah'ın ashabının artıp çoğaldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. "Peki, ey Ebu l-Velid, kalk git. Onunla konuş" dediler. Utbe kalktı, Rasulullah'in yanına oturdu. "Yeğenim! Şüphesiz aile içinde, sen bizden

[262] Fussilet 41/1-3
[263] Fussilet 41/38
[264] Fussilet 41/26
[265] *Siret-i İbn İshak,* s.185; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 270
[266] Hicr 15/94
[267] *Siret-i İbn İshak,* s.187; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 271.

daha güçlü, nesepçe daha şereflisin. Kavmine büyük bir şey getirdin, onların topluluğunu dağıttın, akıllarını idraksizlikle suçladın, tanrılarını, dinlerini eleştirdin, geçmiş atalarına kafir dedin. Beni dinle, sana bir takım şeyler teklif edeceğim. Tekliflerim üzerinde düşünür, belki onlardan bazısını kabul edersin." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sas): "Söyle, ey Ebu'l-Velid, söyle" buyurdu. Ebu'l-Velid: "Ey yeğenim, eğer şu getirdiğin şeyle mal istiyorsan, sana mal veririz, en zenginimiz olursun. Şeref istiyorsan, seni başımızda en şerefli kılarız. Krallık dilersen, seni kral yaparız. Bu sana gelen bir cin, peri ise ve kendinden uzaklaştıramıyorsan tedavi çareleri araırız, bu hususta, seni iyileştirmek için bütün malımızı, varlığımızı harcarız. Çünkü çoğu zaman, insana cin galip gelir de, tedavi olmadıkça ondan çıkmaz. Belki de, onun getirdiği şiir, içini coşturuyordu!. Vallahi, siz, Abdul-Muttalib oğullan, başkalarının yapamadığı şekilde şiir söyleyebiliyorsunuz" dedi. Utbe konuşmasını bitirince, Rasulullah: "Konuşman bitti mi, ey Ebu'l-Velid?" buyurdu. Ebu'l- Velid: "Evet" dedi. Rasulullah (sas): "Beni dinle" buyurunca Ebu' l-Velid: "Dinlerim" dedi. Rasulullah (sas): "*Bismillahirrahmanirrahim. Ha-Mim. (Kuran) Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir. (Bu,) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır."*[268] ayetlerini okudu".

Utbe bu ayetleri duyunca, elini arkasına koyarak dinledi. Rasulullah secde ayetine "[269]geldiğinde hemen secde etti ve Ebu l-Velid'e dönerek: "Ey Ebu l-Velid, dinlediğini dinledin. Sana bu kadarı yeter." buyurdu. Utbe kalktı, arkadaşlarının yanına gitti. Onlar, Allah'a yemin ederek, birbirlerine: "Ebu l-Velid gittiğinden başka yüzle geldi." dediler. Ebu l-Velid yanlarına oturunca: "Ne var, ne yok Ey Ebu l-Velid?" diye sordular. Ebu'l-Velid: "Vallahi, ben benzerini şimdiye kadar hiç duymadığım sözler işittim. Ne şiir, ne sihir, ne de kehanet. Ey Kureyş cemaati, bana itaat edin, benimle beraber hareket edin, bu adamı serbest bırakın. Ona ilişmeyin, ondan uzaklaşın. Vallahi, ondan duyduğum söz, bir mesaj taşıyor. Şayet onu Arap milleti alır, kabul ederse, onunla, siz dışındakilerin hakkından gelirsiniz. Onlar Araplar'dan üstün olsa da. Onun mülkü sizin mülkünüz, onun şerefi sizin şerefinizdir. Onunla insanların en mesudu olursunuz." dedi. Bunun üzerine: "Vallahi, ey Ebu'l- Velid, o, diliyle seni de büyülemiş." dediler. Ebu'l-Velid de: "O, sizin görüşünüz . Öyleyse, bildiğinizi yapın." cevabını verdi."[270]

İbn İshak bu tefsier rivayetinde arapların Hz. Peygamber Kur'an'ı okurken ona nasıl oyuncak yaptıklarını ve böyle yaptıklarında , kendilerine büyük bir kazanç olarak düşündüklerini anlatır.

V.7. Kur'an'da Yer Alan Melun Ağacı'nın Anlamı ve Bu Ayetin Ebu Cehil Hakkında İndiği İle İlgili Açıklama

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ (48)

[268] Fussilet 41/1-3
[269] Fussilet 41/38
[270] *Siret-i İbn İshak* s.133; *Hz. Muhammed'in Hayat*, s. 272.

a)“Eğer yüz çevirirlerse (bilesin ki), biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir. Gerçekten biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımızda ona sevinir; ama elleriyle yaptıkları işler yüzünden onlara bir kötülük dokunursa o zaman da insan pek nankördür. **“**[271]

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِۜ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِۜ وَنُخَوِّفُهُمْۙ فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَاناً كَبِيراً (٦٠)

b)“Hani sana, "Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'an'da lanetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı.”[272]

> a)”El-Mugire b. Şube’den Zeyd b. Eşlem, ondan Hişam b. Said, ondan da Yunus rivayet etmiştir: El-Muğire b. Şube Rasulullah’ı tanıdığı ilk gün Mekke’nin bazı sokaklarında Ebu Ce-hil b. Hişam’la gidiyordu. Birdenbire Rasulullah’la karşılaştılar. Rasulullah, Ebu Cehil’e: “Ey Ebu’l-Hakem, Allah’a ve Rasulu ne gel!Seni Allah’a çağırıyorum.” buyurdu. Ebu Cehil: “Ey Muhammed! Sen artık bizim tanrılarımızı eleştirmekten vazgeçtin mi? Getirdiklerini tebliğ ettiğine şahadet etmemizi istemez misin? Biz, şahadet ederiz ki, sen vazifeni tebliğ ettin. Vallahi, senin söylediklerinin hak olduğunu bilsem de sana tabi olmam.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber döndü gitti. Sonra Ebu Cehil, El-Muğire b. Şube’ye dönerek: “Vallahi, ben onun söylediklerinin hak olduğunu elbette biliyorum. Fakat Kusayy oğulları: ‘Hicahet (Kabe örtüsünü değiştirme) bizde olsun.’ dediler. ‘Peki.’ dedik. ‘Nedve (Cahiliyye’de Kureyş’in Mekke’de kurduğu danışma meclisi) bizde olsun.’ dediler. ‘Peki.’ dedik. ‘Liva (Sancaktarlık) bizde olsun.’ dediler. Peki.’ dedik. ‘Sikaye (Hacılara su verme işi) bizde olsun.’ dediler. ‘Peki.’ dedik. Onlar açları doyurdu, biz de doyurduk. Nihayet atlılarımız yarışır oldu. ‘Peygamber bizden.’ dediler. Hayır, vallahi yapamam.”
>
> b) İbn Abbas’tan İkrime, ondan İbad b. Hanif, ondan Hâkim b. Hakim, ondan İbn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: İbn Abbas, Kur’an’da olan ‘melun ağacı’ ayetini okudu ve: “*Melun kelimesinin anlamı; mezmum, kınanmış demektir”* dedi ve bu ayetin Ebu Cehil b. Hişam hakkında indiğini söyledi.”[273]

Bu tefsir rivayetinde Ebu Cehil Hz. Peygamber’in hak olduğunu biliyordu ancak kalbindeki imrenme hastalığı ona hak doğru yola uyumasına engel olduğunu ve üzerine de (İsra 17/60) ayeti indiğini açıklamaktadır.

---

[271] Şura 42/48
[272] İsra 17/60
[273] İsra 17/60 , *Siret-i İbn İshak,* s.126; *Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 204.

V.8. Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e Yaptığı Eziyetler İle İlgili Ayetler

عَبْدًا إِذَا صَلَّى (10) أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى (11) أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى (12) أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى (13) أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى (14) كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ (15) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ (16) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ (17) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ (18)

a)"Namaz kıldığı zaman bir kulu engelleyeni (Ebu Cehil) gördün mü? O engellemek istediği (Muhammed) ya hidayet üzereyse. Ya da takvayı emrediyorsa. Gördün mü? Ya yalanlıyor ve doğrudan yüz çeviriryorsa? Allahın gerçekten gördüğünü bilmiyor mu? (Ebu Cehil, o hareketlerinden vazgeçsin) Celalim hakkı için, eğer vazgeçmezse onu alnından yakalayacağız. Yalancı, suçlu alnından. Öyleyse meclisini çağırsın. Biz zebanileri çağıracağız".[274]

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ (64) وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (65) بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (66)

"De ki: Bunca delillerden sonra Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi bana emrediyorsunuz ey cahilleri. Gerçekten sana ve senden öncekilere şöyle vahy olundu: Eğer Allah'a eş koşarsan, muhakkak amelin boşa gider ve elbette hüsrana uğrayanlardan olursun. Bilakis Allah'a ibadet et ve şükr edenlerden ol ."[275]

> a)"Er-Rebi' b. Enes el-Bekri'den İsa b. Abdullah el-Yemeni, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) namaz kılıyordu. Secdeye vardığı sırada Ebu Cehil geldi ve boynuna bastı. Bunun üzerine Allah (cc): "*Namaz kıldığı zaman bir kulu engelleyeni (Ebu Cehil) gördün mü? O engellemek istediği (Muhammed) ya hidayet üzereyse. Ya da takvayaı emrediyorsa. Gördün mü? Ya yalanlıyor ve doğrudan yüz çeviriryorsa? Allahın gerçekten gördüğünü bilmiyor mu? (Ebu Cehil, o hareketlerinden vazgeçsin) Celalim hakkı için, eğer vazgeçmezse onu alnından yakalayacağız. Yalancı, suçlu*

[274] Alak 96/9-18
[275] Zümer 39/64-66

alnından. Öyleyse meclisini çağırsın. Biz zebanileri çağıracağız ."[276] ayetleri nazil oldu".

"Dedi ki *"Onlar on dokuz tane Cehennem bekçisidir*." Rasulullah buyurdu ki: *"Vallahi, hareketine devam etseydi, onu zebaniler yakalayacaktı. Fakat vazgeçti, hareketini tekrarlamadı."*[277]

b)"Hasan'dan Mübarek b. Fedale, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Rasulullah (sas)'in kavminin cahilleri bütün gece: "Ey Muhammed! Atalarını inkar ediyor, işlerini beğenmiyorsun. Şöyle yapıyor, böyle yapıyorsun*."* dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu ayetleri inzal buyurdu:[278] "*De ki: Bunca delillerden sonra Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi bana emrediyorsunuz ey cahilleri. Gerçekten sana ve senden öncekilere şöyle vahy olundu: Eğer Allah'a eş koşarsan, muhakkak amelin boşa gider ve elbette hüsrana uğrayanlardan olursun. Bilakis Allah'a ibadet et ve şükr edenlerden ol ."*[279]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Ebu Cehil'in Hz. Peygambere yaptığı eziyetler sebebiyle inen ayetleri nakletmektedir.

V.9. Enes b. Şerik Hakkında Nazil Olan Ayet

عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ (13)

"günaha dadanmış, kaba saba"[280]

Zekeriyya b. Ebi Zaide'den Yunus rivayet etmiştir: Eş-Şa'bi'ye: "ez-Zenim"in (El-Kalem Suresi, 13. (ez-Zenim: kaba, saba, asalak, karaktersiz, soysuz tiplere denilir). ne olduğu soruldu. Eş-Şa bi: "Kötülükte soysuzluğu olup bu şekilde maruf kimse demektir. O da el-Ahnas b Şerik es-Sekafi'dir. Ayet onun hakkında nazil oldu." Cevabını verdi.[281]

Siret-i İbn İshak'ta Kalem 68/13 Zenim sözünü hem tefsir ediyor hem de Enes b. Şerik hakkında indiğini tespit etmektedir.

V.10. Rasulullah'la Alay Edenler

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ (95)

[276] Alak 96/9-18
[277] *Siret-i İbn İshak*, s.213; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 299.
[278] *Siret-i İbn İshak,* s.213; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 300.
[279] Zümer 39/64-66
[280] Kalem 68/13
[281] *Siret-i İbn İshak,* s.217; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 303.

a)”Muhakkak ki biz, (seninle alay eden) o müstehzilere karşı kafiyiz, (onları helak ederiz).”[282]

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ (109) وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (110) وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ (111)

b)”Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah’a and içtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah Katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız? Yine O’na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çevirириz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler.”[283]

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ (31)

“Bir Kur’an ki, eğer onunla dağlar yürütülse veya onunla arz parçalama veya onunla ölüler konuşturulsa, yine o kafirler, ona iman etmezler”[284]

> a)”İbn İshak’tan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah (sas), Allah’ın emrini, sırf Allah rızası için yerine getirmeye çalıştı. Kavmine nasihat etti. Onlardan düşmanlık ve eza gördü, alaylarına maruz kaldı. Yezid b. Ruman’ın Urve’den yahut ondan başka alimlerden rivayet ettiğine göre, Rasulullah’la alay edenler beş kişiydi: El-Esved b. Abdi Yegus b. Vehb, el-Esved İbnu l-Muttalib b.Esed, el-Velid b. El-

[282] Hicr 15/95
[283] Enam 6/110,111
[284] Ra’d 13/31

Mugira, el-As b. Vail, el-Haris İbnü't-Talatıla el-Huzai. Bunlar Rasulullah'la alay ederler ve göz, kaş hareketleriyle onu alaya alırlardı. Rasulullah'a Cibril (as) gelerek onu Ka'be'ye götürdü. Onlar da Ka' be'yi tavaf ediyorlardı. Kendisine el-Esved b. Abdi Yegus uğradı. Cibril onun karnına işaret etti, karnı şişip öldü, El-Esved b. El-Muttalib geldi, Cibril yüzüne yeşil bir yaprak attı, kör oldu. El-Velid b. El-Muğira geldi, önceden var olan ayağının topuğundaki yaraya işaret etti, yara onu çökertti ve öldürdü. El-As b. Vail uğradı. Onun da ayağının altına işaret etti. El-As merkebe binip Taife gitti. Merkep onu, diken dolu bir yere çöktürdü. İbn Vail'in ayağının altından bir diken battı ve onu öldürdü. El-Haris b. El-Talatıla gelince de Cibril onun başına işaret etti. Onun kafası yaradan dolayı irin topladı ve bu irin toplanmasıyla öldü. Allah onlar hakkında *"Muhakkak ki biz, (seninle alay eden) o müsteHzilere karşı kafiyiz, (onları helak ederiz).*" [285]ayetini indirdi."[286]

b)"Muhammed b.Ka'b'dan Ebu Ma'şer, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Kureyşliler, Rasulullah (sas)'a: "Ya Muhammed, bize, Musa'nın bir asası olup onu taşa vurduğunu, taştan on iki pınar fışkırdığını, İsa' nın ölüleri dirilttiğini, Semud'un bir devesi olduğunu söylüyorsun. Sen de bazı mucizeler göster de seni tasdik edelim." dediler. Rasulullah: "Hangi mucizeyi göstermemi istersiniz?" diye sordu. "Safayı bize altın yap." cevabını verdiler. Rasulullah: "Yaparsam, beni tasdik eder misiniz?" buyurdu. Onlar da: "Evet. Vallahi eğer yaparsan hepimiz sana tabi oluruz" dediler. Bunun üzerine Rasulullah dua etmeye başladı. Cebrail (as) gelerek ona: "Ne istiyorsun? İstersen Safa altın olur. Fakat ben bir mucize getiririm de, o za-man inanmazlarsa, mutlaka azap ederim. Dilersen, onları bırakayım da tevbe edenler tevbe etsin." dedi. Rasulullah (sas) bunu duyunca: "Onları bırak, ta ki tevbe edenleri tevbe etsin." buyurdu. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu ayeti indirdi: "*Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah Katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız? Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çevirириz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler.*"[287]

c)"Er-Rebi' b. Enes el-Bekri'den İsa b. Abdi'llah et-Temimi, ondan da Yunus rivayet etmiştir: İnsanlar Rasulullah (sas)'e: "Salih ve diğer peygamberlerin gösterdiği gibi, sen de bize bir ayet göstersene" deyince Rasulullah: "Şayet isterseniz, Allah'a dua ederim, o da onu size indirir, ama mucize geldikten sonra isyan ederseniz, helak olursunuz. Cenab-ı Hak, azab indirir" Bunun üzerine: "İstemiyoruz" dediler."

d)"Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den Ebu Ma'şer el-Medini, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Kureyşliler, Rasulullah (sas)'e: "Ya Muhammed! Biz suyu az, dar bir vadide yaşıyoruz. Kur'an'ın bereketiyle, şu dağları yürüt, bizim için yerden bir pınar fışkırt ki, ondan su içelim. Atalarımızı mezarlarından dirilt de, onlarla konuşalım ve gördüklerini soralım." dediler. Bunun üzeri ne Allah-u Teala: "*Bir Kur'an ki, eğer onunla dağlaryürütülse veya onunla arz parçalama veya onunla ölüler konuşturulsa, yine o kafirler, ona iman etmezler"*[288]ayetini indirdi. Bu, "Ey

[285] Hicr 15/95
[286]*Siret-i İbn İshak* s.254; *Hz. Muhammed'in Hayat*, s. 368.
[287] Enam 6/110,111 , *Siret-i İbn İshak* s.225; *Hz. Muhammed'in Hayat*, s. 369.
[288] Ra'd 13/31

> Muhammedi Eğer bir Kur'an ile şu istenilenleri yapmış olsaydım sana indirilen Kur'an ile yapardım." anlamındadır."[289]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Hz. Peygamber ile alay edenlerin dünyadaki hayatlarında nasıl helak olduklarını naklettikten sonra Allah'ın indirdiği ayetleriyle, iman sahibi olmayanlara ne türlü mucizeler gösterilse de onların iman etmeyeceklerini, bu soruları soranların asıl niyetlerini bildiğini bildirdiğini ifade eder.

VI. İbadetlerle İlgili Tefsir Rivayetleri

VI.1. Namazda Kur'an-ı Kerim'i Ne Aşırı Ne De Gizli Okumayıp İkisi Ortasında Bir Yolda Okumak İle İlgili Nazil Olan Ayetler

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا (110)

"Namazda sesini yükseltme" senden ayrılır, giderler. "Namazda sesini çok da kısma" çünkü diğerleri farkına varmadan onu dinlemek isteyenler duyamaz. Olur ki bazı duyduklarından çekinir de faydalanır. "Bu ikisinin ortası bir yol izle"[290]

> "İbn Abbas'tan Herime, ondan Davud b. El-Hüseyn, ondan İbn İshak, ondan Yunus, ondan da Ahmed rivayet etmiştir: Rasulullah namazda Kur'an' ı yüksek sesle okuduğunda, dinlemek istemedikleri için oradan ayrılırlardı. Birisi, Rasulullah namazda Kur'an okurken onu dinlemek isterse, diğerlerine fark ettirmeden -onlardan korktuğu için- gizlice dinlerdi. Kendisinin dinlediğini bildiklerini anlarsa, eziyederinden çekinerek oradan gider, dinlemezdi. Rasulullah sesini alçaltıp kısarsa, kendisini dinleyen kimse, diğerlerinin, onun okuyuşundan bir şey duymadıklarını zanneder, dinlemek için gayret gösterirdi. Bunun üzerine Allah-u Teala şu ayeti indirdi: "*Namazda sesini yükseltme" senden ayrılır, giderler. "Namazda sesini çok da kısma" çünkü diğerleri farkına varmadan onu dinlemek isteyenler duyamaz. Olur*

[289] *Siret-i İbn İshak,* s.256; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 370.
[290] İsra 17/110

ki bazı duyduklarından çekinir de faydalanır. "Bu ikisinin ortası bir yol izle"[291] Yunus, Hişam b. Urve'den, o da babasından» o da Hz. Alşe'den rivayet ettiğine göre: "Namazda sesini ne fazla yükselt, ne de fazla alçalt" ayeti, dua hakkında nazil oldu."[292]

Yukardaki tefsir rivayetinde Allah(c.c.) Hz. Peygambere'e Namazda sesini yükseltme" senden ayrılır, giderler. "Namazda sesini çok da kısma" çünkü diğerleri farkına varmadan onu dinlemek isteyenler duyamaz. Olur ki bazı duyduklarından çekinir de faydalanır. "Bu ikisinin ortası bir yol izle"ayetine iki yorum vermektedi 1) namazda 2) dua ederken sesini çok ükseltmeyip ve çok da kısmayıp bu ikisinin ortası bir yol izlemesinin açıklar.

VI.2. Namazın ve Orucun Üç Merhalede Nazil Olduğu ile İlgili Ayetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (183) أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (184)

a)"Ey müminler, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de oruç farz kılındı. Umulur ki, oruç sayesinde fenalıklardan korunasınız. O, size farz kılınan oruç, sayılı günlerdir. O günlerde sizden kim hasta, yahut seferde olur da iftar ederse, tutamadığı günler sayısınca sıhhat bulduğu ve rahat ettiği başka günlerde oruç tutar. ‹‹293

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (185)

b)"Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için fenalığa karşı koruyucu bir elbise ve siz de onlar için koruyucu bir elbise gibisiniz. Allah,

[291] İsra 17/110
[292] *Siret-i İbn İshak* s.186; *Hz. Muhammed'in Hayat*, s. 270.
[293] Bakara 2/183,184

nefislerinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için, üzerinize rahmeti ile ihsan edip günahınızı affetti. Şim di hanımlarınıza gecelerde mübaşerette bulunun ve Allah'ın sizler için mubah takdir ettiği üremeyi isteyin. Ve gece ile gündüzü ayıran fecrin beyaz ipliği, gecenin siyah ipliğinden sizce seçilinceye kadar yiyin, için. Sonra ertesi geceye kadar orucu tam tutun. Siz ibadet için mescitlere kapanıp itikaf halindeyken, geceleri de hanımlarınıza yaklaşmayın. Bu hükümler, Allah'ın yasak sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın, İşte Allah ayetleri böylece insanlara açıklar ki, sakınıp korunsunlar. ''[294]

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (187)

"Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için fenalığa karşı koruyucu bir elbise ve siz de onlar için koruyucu bir elbise gibisiniz. Allah, nefislerinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için, üzerinize rahmeti ile ihsan edip günahınızı affetti. Şim di hanımlarınıza gecelerde mübaşerette bulunun ve Allah'ın sizler için mubah takdir ettiği üremeyi isteyin. Ve gece ile gündüzü ayıran fecrin beyaz ipliği, gecenin siyah ipliğinden sizce seçilinceye kadar yiyin, için. Sonra ertesi geceye kadar orucu tam tutun. Siz ibadet için mescitlere kapanıp itikaf halindeyken, geceleri de hanımlarınıza yaklaşmayın. Bu hükümler, Allah'ın yasak sınırlarıdır.

[294] Bakara 2/185

Sakın onlara yaklaşmayın, İşte Allah ayetleri böylece insanlara açıklar ki, sakınıp korunsunlar. ‘‘[295]

a)Abdu’r-Rahman b. Ebi Leyla’dan Amr b. Mürre, ondan Abdu’r-Rahman b. Abdullah b. Utbe, ondan da Yunus rivayet etmiştir: Muaz b. Cebel şöyle dedi: “Namaz üç, oruç da üç hal geçirdi. Namazın geçirdiği haller şöyledir: Rasullulah (sas) Medine’ye geldi. On yedi ay Beytü’l-Makdis’e doğru namaz kıldı. Sonra Cenab-ı Hak, onun kıblesini Ka’be’ye çevirdi. Bu birinci haldir. Müslümanlar namaza çağrılmaları için adeta çan sesiyle çağrılacaklardı. Bir gün Abdu’llah b. Zeyd el-Ensari gelerek:”Ya Rasulallah! Sana uyumadığımı söylesem, tasdik edersin inşaallah.” dedi ve sözlerine şöyle devam etti: “Ben, uyku ile uyanıklık hali arasındayken, üzerinde yeşil elbiseleri bulunan bir adam gördüm. Kıbleye doğru yönelerek iki defa Allahü Ekber”Allahü Ekber\ iki defa ‘Eşhedü enla ilahe illellah’, iki defa ‘Eşhedü enna Muhammeden Rasulullati, iki defa ‘Hayye alessalah’, iki defa ‘Hayye ale’l-felah’,iki defa ‘Allahü Ekber’, ve bir defa ‘La-ilahe illellah’ dedi. Sonra bir müddet ara verdikten sonra ayağa kalktı ve ilk dediklerini tekrar etti. Yalnız, ‘Hayye ale’l-felah’ten sonra ‘Kadkameti’s-salah, Allahü Ekber, Allahü Ekber, La-ilahe illellah’ dedi. Ezan ve ikamet ikişer ikişerdi” dedi. Rasulullah (sas): “Onu Bilal’e öğret.” buyurdu. Ve Bilal’e emretti. Bilal de o şekilde ezan okudu. O sırada Ömer b. El-Hattab geldi ve: “Ya Rasulullah! El-Ensari’ye gösterilenin aynısını ben de gördüm. Fakat o, sana benden önce geldi.” dedi. İşte bu da namazın ikinci halidir. Bir kimse namaz kılan bir toplumun yanına geldiği zaman, onlara “Kaç rekat namaz kıldınız?” diye sorardı. Onlar da, ona kaçta olduklarını bir, iki diye işaret ederlerdi. Yeni gelenler kılmadıkları rekatları kılarlar, daha sonra diğerlerine katılırlardı. Bir gün Muaz, Rasulullah (sas)’i, namazının bir kısmını kılmış buldu. Biraz bekledi, namaza yetişti ve namazını kıldı. Rasulullah (sas) namazını bitirince, Muaz ayağa kalktı, kaçırdığı rekatları tamamladı. Rasulullah (sas): “Muaz sizin bir eksiğinizi kapattı, öyle yapın.” buyurdu. Bu da namazın üçüncü halidir.”

“Oruca gelince; Rasulullah (sas) Medine’ye geldiği zaman Aşure günü ve her ay üç gün oruç tuttu. Sonra Allah (cc) Ramazan orucunu farz kılan şu ayetleri inzal buyurdu *“Ey müminler, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de oruç farz kılındı. Umulur ki, oruç sayesinde fenalıklardan korunasınız. O, size farz kılınan oruç, sayılı günlerdir. O günlerde sizden kim hasta, yahut seferde olur da iftar ederse, tutamadığı günler sayısınca sıhhat bulduğu ve rahat ettiği başka günlerde oruç tutar*. ‘‘[296]

b)”Bundan sonra dileyen oruç tuttu, dileyen de tutmayıp bir yoksul doyurdu. Sonra Allah (cc), sağlam ve seferde olmayana orucu farz kıldı. Oruç tutamayan ihtiyar için bir fakiri doyurmak hükmüyse baki kaldı. Allah şu ayeti indirdi. “*Sizden her kim Ramazan ayında hazır bulunursa o ayı oruç tutsun.*” [297]

“Müslümanlar, uyumadan yiyip içiyorlar ve cinsel ilişkide bulunuyorlar, uyudukları zamansa bunları terk ediyorlardı. Ensardan bir adam, ona sarma deniliyordu, arazisinde çalışırken, iftar vakti olunca uyudu, sabaha kadar uyanamadı. Fakat orucunu tuttu ve çok zorluk çekti ..(. Yazma nüshada Siliklik var).)Rasulullah (sas): “Seni yorulmuş görüyoum.” dedi. Adam da durumu anlattı Bir adam

[295] Bakara 2/187
[296] Bakara 2/183,184
[297] Bakara 2/185

kendisine kadınlarla ilişkide bulunmayı ,...(Yazma nüshada Siliklik var.)Bunun üzerine Cenab-ı Hak "*Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için fenalığa karşı koruyucu bir elbise ve siz de onlar için koruyucu bir elbise gibisiniz. Allah, nefislerinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için, üzerinize rahmeti ile ihsan edip günahınızı affetti. Şim di hanımlarınıza gecelerde mübaşerette bulunun ve Allah'ın sizler için mubah takdir ettiği üremeyi isteyin. Ve gece ile gündüzü ayıran fecrin beyaz ipliği, gecenin siyah ipliğinden sizce seçilinceye kadar yiyin, için. Sonra ertesi geceye kadar orucu tam tutun. Siz ibadet için mescitlere kapanıp itikaf halindeyken, geceleri de hanımlarınıza yaklaşmayın. Bu hükümler, Allah'ın yasak sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın, İşte Allah ayetleri böylece insanlara açıklar ki, sakınıp korunsunlar.* "[298] ayetini inzal buyurdu."[299]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde namazın üç merhalede farz oluşunu orucun da üç merhalede farz oluşuyla ilişkilendirerek her iki konuyu da birlikte ele almaktadır.

[298] Bakara 2/187
[299] *Siret-i İbn İshak,* s.278; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 393,394.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDİNE DÖNEMİ İLE İLGİLİ TEFSİR RİVAYETLERİ

Bu bölümde İbn İshak Siret'inde Medine dönemindeki hayata temas etmemekte, yalnızca savaşlar konusunda bilgi vermektedir.

I. Müşrikler İle İlgili Tefsir Rivayetleri

I.1. İblis'in Müslümanlara Karşı Kafirlere İstidrac Etmesi ile İlgili Nazil Olan Ayetler

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ (48)

"O zamanlar Şeytan, Mekkeli müşriklere, yaptıklarını güzel gösteriyordu. Şöyle diyordu: 'Bu gün hiçbir insan topluluğu sizi yenemez. Ben de kesinlikle size yardımcıyım."[300]

> "İbn İshak'tan Muhammedi b. Seleme, ondan en Nüfeyli, ondan Ebu Şu'ayb el-Harrani, ondan Ebu Ali Muhammed b. Ahmed b. El-Hasen es-Savvaf, ondan el-Hafız Ebu Nuaym, ondan da eş-Şeyh el-İmam el-Hafız Ebi Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatib el-Bağdadi, Şam'da hicri 454 yılının Ramazan ayında rivayet etmiştir: Allah-u Teala şöyle buyuruyor: "*O zamanlar Şeytan, Mekkeli müşriklere, yaptıklarını güzel gösteriyordu. Şöyle diyordu: 'Bu gün hiçbir insan topluluğu sizi yenemez. Ben de kesinlikle size yardımcıyım.*"[301] Bu ayette, Şeytan'ın Mekkeli müşriklere, Şüreka b. Caşam şekline bürünerek gösterdiği istidraç hatırlatılmaktadır. Kendileri ile Bekr b. Abdu-Menat b. Kinane oğulları arasındaki savaş ki kendileri ile onun arasında meydana gelmişti, bunu hatırlattığında."[302]
>
> "Allah (cc), Peygamber (sas)'e şöyle buyuruyor: "*İki orduyu karlı karaya görünce*" [303](Şeytan, Allah'ın peygamberine ve müminlere yardım ettiği meleklerden oluşan orduyu görünce) bir yandan arkasını dönüp kaçıyor, bir yandan da bağırıyordu: 'Ben,

[300] Ebfal 8/48
[301] Enfal 8/48
[302] *Siret-i İbn İshak,* s.285; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 400.
[303] Enfal 8/48

kesinlikle sizlerden uzağım. Ben, sizlerin göremeyeceğinizi (melek ordularını) görüyorum.' diyordu.[304] Şeytan'ın bu sözü gerçekten doğruydu. Mekkeliler'in göremediklerini gördü ve şöyle dedi: "Ben, gerçekten Allah'tan korkarım. Allah'ın azabı çok şiddetlidir? [305]Şeytan, Mekkeliler'i savaş meydanına kadar getirdi, ama sonra da yarı yolda bıraktı. Mekkeli müşrikler, onu her yerde, Süraka şeklinde gördükleri için yadırgamıyorlardı. Nihayet Bedir günü geldiği ve iki ordu karşılaştığı zaman, el-Haris b. Hişam ve Umeyr b. Vehb el-Cumhi, Şeytan' in geri dönüp kaçtığını fark etti. Biri bu duruma şaştı. "Nereye? Ey Süraka!" dedi. Allah düşmanı şeytan kaybolup gitmişti."

İbn İshak'ın tefsir rivayetinde iblisin her zaman olduğu gibi Hz. Peygamber döneminde de iman edenlerle müşrikleri karşı karşıya getirip aradan çekildiği nakledilmektedir.

I.2. Kureyş'in Uhud Gazvesinde Hz. Peygamber'e Karşı Savaşmak İçin Müşrikleri Teşvik Etmesi ve Bu Konuda Nazil Olan Ayetler

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ (36)

*"*Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcayan kafirler, yakında yine onu harcayacaklardır. Sonra da (gayretlerine erişemeyeceklerinden) bu onlara pişmanlık ve yürek acısı olacak, sonunda mağlup olacaklardır. Küfürlerinde sebat edenler! toplanıp Cehenneme götürüleceklerdir."[306]

"Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah ez-Zühri, Muhammed b. Yahya b. Hıbban, Asım b. Ömer b. Katade, el-Hasin b. Abdi'r-Rahman b. Amr b. Sa'd b. Muaz ve diğer bazı alimlerden Muhammed b. İshak'tan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nufeyli, ondan Abdullah b. Hasan el-Harrani rivayet etmiştir: Uhud savaşı şöyle oldu: Kureyş, Bedir'de ve Kureyş kafirlerinden Ashab-ı Kalib yenilgiye uğrayınca, -yenilgiye uğrayan -orduları Mekke'ye geri döndü. Babalan, oğullan ve kardeşleri Bedir'de ölmüş Kureyşli erkeklerle beraber Abdu'llah b. Ebi Rabia, İkrime b. Ebi Cehil, Safvan b. Ümeyye, Ebu Süfyan ve kervanda malı olanlar konuştular ve: "Ey Kureyş! Şüphesiz Muhammed size zulmetti, adamlarınızı ve en hayırlı kimselerinizi öldürdü. Bu malı ondan kurtarma hususunda, onunla harp etmede bize yardım ediniz. Herhalde ondan öcümüzü alırız." dediler. Söylendiğine göre, onların içinde bazı ilim erbabı da vardı. Allah şu ayeti inzal buyurdu: *'Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcayan kafirler, yakında yine onu harcayacaklardır. Sonra da*

[304] Enfal 8/48
[305] Aynı sure aynı ayet
[306] Enfal 8/36

(gayretlerine erişemeyeceklerinden) bu onlara pişmanlık ve yürek acısı olacak, sonunda mağlup olacaklardır. Küfürlerinde sebat edenler! toplanıp Cehenneme götürüleceklerdir." [307]

"Kureyşliler, Ebu Süfyan ve o kervan sahipleri böyle karar alınca, Ehabişiyle ve onlara itaat eden Kinane oğullarmdan bazı kabilelerle ve Ehl-i Tihame'yle birlikte, Rasulullah (sas)'le harp etmeye kesin karar verdi. Bunlar arasında Ebu lzze Amr b. Abdullah el-Cumhi de vardı. Rasulullah bu şahsa iyilik etmiş, kendisine karşı çıkmamak üzere söz almıştı. Kureyş, Uhud'a gitmeye karar verince, Safvan b. Ümeyye: "Ey Ebu Izze. Şüphesiz sen şair bir kişisin, dilinle bize yardım et. Bizimle sen de çık." dedi. O da: "Muhammed bana iyilik etti, ona karşı Uhud'a gelmek istemem." cevabını verdi. Bu defa Safvan: "Peki. Bize canınla yardım et. Şayet geri dönersen, sana yardım etmeyi vadediyorum. Şayet ölürsen kızlarını kızlarım kabul edeceğim. Kendi kızlarıma verdiğimi onlara da veririm." dedi. Ebu Izze, Kinane oğullarını davet etmek üzere yola çıktı ve şöyle bir şiir söyedi:

Ey yavuz Abdi Menaf oğulları

Siz dehşetli vurucu savaş çocuklarısınız.

Siz hamilersiniz, babanız da hamidir.

Beni bu seneden sonra size yardım edecek saymayın

Beni teslim etmeyin, teslim doğru olmaz.

"Sonra Cübeyr b. Mut'ım b. Adiyy b. Nevfel b. Abdi Menaf'in kölesi Vahşi'yi savaşa davet etti: Vahşi uzaktaki şeyleri kısa mızrağıyla vurur, isabet ettirmediği çok az olurdu. Vahşi'ye: "İnsanlarla sen de git, eğer Muhammed'in amcası Hamza'yı, amcam Ta'ime b. Adiyy e mukabil öldürürsen özgürsün." dedi. Ta ime, Bedir harbinde öldürülenlerdendi. Kureyş, Ehabişiyle ve onlara tabi olan Kinaneli ve Tihameliler'le birlikte çıktı. İnsanların kaçmaması için kadınlarını da götürdüler. Ordu komutanı Ebu Süfyan da hanımı Hind İbnetu Utbe b. Rabia'yı götürdü. Safvan ibnü Ümeyye b. Halef, Berze ibnetü Mes'ud b. Amr b. Ömer es-Sakafiyye'yi –ki bu kadın Abdullah b. Safvan' in annesidir- götürdü. Amr b. El-As da, Rayta bintü Münebbih İbnül-Haccac'ı -ki bu kadın, Abdullah b. Amr'ın annesidir- götürdü."

"Hind bintü Utbe, Vahşi'ye her uğrayışında, yahut Vahşi'nin kendisine her ziyaretinde: "Ey Ebu Deseme, kurtar, kurtul." derdi. Vahşi'nin künyesi Ebu Deseme idi. Geldiler, Medine'ye yakın bir vadi kenarı üzerinde bulunan, kanalın çorak iç kısmında konakladılar. Rasulullah, onların konakladığı yeri duyunca, Müslümanlara: "Şüphesiz ki, ben, kılıcımın uzunlamasına kestiğini ve ucunda da bir gedik gördüm. Ben ellerimi muhkem bir zırhın içine sokuyordum. Bunu Medine'yle yorumladım. Eğer siz uygun görürseniz, Medine'de kalın. Onları konakladıkları yerde bırakın. Eğer onlar orada kalırlarsa kötü bir yerde kalmış olurlar. Eğer Medine'ye girerlerse onlarla orada savaşırız." dedi. Kureyşliler, konakladıkları yere çarşamba günü gelmişlerdi. Geldikleri gün ve perşembe, cuma günleri orada kaldılar. Rasulullah da, Cuma namazını kıldıktan sonra gitti, Uhud'dan bir köşeyi tuttu. Hicri üçüncü yılın Şevval ayının ortasında Cumartesi günü karşılaştılar. Rasulullah'la birlikte olan Abdullah b. Übeyy b. Selul'ün görüşü de Medine'den çıkmamaktı. Uhud'da, Cenab-ı Hakk'ın şehadet şerbeti içirdiği bazı kimseler ve Bedir'e gidemeyenlerse, Rasulullah'a gelerek: "Ya Rasulullah! Biz düşmana karşı savaşmak istiyoruz. Onun

[307] Enfal 8/36

için karşılarına çıkalım. Bizim yerimizde kaldığımızı görmesinler." Dediler. Abdullah b. Übeyy b. Selul ise: "Ya Rasulullah! Medine'de kal. Eğer onlar, bulundukları yerde kalırlarsa, kötü yerde kalmış olarlar. Eğer geri dönerlerse, geldikleri gibi, eli boş, zarara uğramış kimseler olarak geri dönerler. Eğer Medine'ye girerlerse, onlara karşı erkekler savaşır; çocuklar, kadınlar da üstlerinden taş atarlar." dedi. Fakat insanlar, içinde Allah'a kavuşma arzusu olanlar, Rasulullah'ı boş bırakmadılar, gittiler geldiler."

"Nihayet Rasulullah (sas) evine girdi ve harp için giyindi. Bu, Cuma günü, Cuma namazından sonra oldu. O gün, ensardan en-Neccar oğullarından Malik b. Amr öldü. Rasulullah onun cenaze namazını kıldırdı, ondan sonra çıktı. İnsanlar Uhud'a gitme kararı alınmasından pişman olup: "Rasulullah'a istemeye istemeye karar aldırdık." diye düşündüler. Rasulullah'a gidip: "Ya Rasulallah! Seni, bu kararı almaya zorladık. Sen otur, gitme. Bu bizim için uygun değil. Allah sana rahmetiyle muamele etsin." dediler. Rasulullah (sas): "Hiçbir peygambere, zırhını giydikten sonra, savaşmadıkça onu çıkarması yakışmaz." buyurdu. Rasulullah ashabından bin kişilik bir orduyla Medine'den çıktı. Medine'yle Uhud arasındaki eş-Şavt'a geldiği zaman, üç kişiyle birlikte Abdu'llah ibnü Übeyy b. Selul, Hz. Peygamber'in ordusundan ayrıldı ve: " O, beni dinlemedi, onların lafına baktı, vallahi, ey insanlar, burada kendimizi neye öldüreceğimizi bilmiyoruz." dedi. Sonra kavminden, münafık ve şüpheci olan bir bölük insanla birlikte geri döndü. Seleme oğullarından Abdu'llah b. Amr b. Heram da onlara uydu. O da şöyle dedi: "Ey kavmim! Size Allah'ı zikrederek söylüyorum, düşmanınız geldiği zaman, peygamberinizi ve kavminizi rezil edeceksiniz." Onlar da: "Sizin savaşacağınızı bilseydik sizi bırakmazdık, fakat biz, bir savaş çıkacağına inanmıyoruz." dediler. Onu ikna etmenin güç olduğunu görünce de terk edip ayrıldılar. O: "Allah sizin belanızı versin, ey Allah düşmanları! Alah size muhtaç değildir." dedi. Rasulullah (sas) gitti, nihayet Harise oğulları topraklarına girdi. O sırada bir kısrak kuyruğunu oynattı ve bir kılıcın kabzasında bulunan mıha vurdu, onu kınından çıkardı. Bunun üzerine Rasulullah (sas) -Rasulullah hayra yorumlamayı severdi-: kılıç sahibine "Kılıcını kokla. Çünkü ben inanıyorum ki, bugün kılıçlar sıyrılacak." buyurdu."

Bedir Savaşı'nda, başlarında Ebû Cehil olmak üzere on Kureyş zengini bizzat harbe katılmanın yanında her gün birer deve keserek savaşçılara ikram ediyorlardı, buna rağmen yenildiler. Uhud Savaşı'nda intikam almak istediler; Ebû Süfyân, taşradan gelip Mekke civarına yerleşen gariban takımından (ehâbîş) 2000 kişi kiralayarak savaşa sürdü, ancak bu savaşta da istedikleri sonuca ulaşamadılar; çünkü bu savaşta, kendilerine ulaşan bilginin aksine Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer ölmemişlerdi. Arkadan Hendek Savaşı oldu, bu savaşta da Medine'yi günlerce kuşatma altında tuttular, fakat sonuç alamadan bırakıp gittiler. Müslümanların bütün istedikleri Allah'ın gösterdiği yolda yürümek, O'nun rızâsına uygun bir hayat düzeni kurmaktı. Müşrikler ise bunu onlara çok görüyor, yollarını kesmek istiyor, bu

maksatla büyük harcamalar yapıyor, mal ve canlarından oluyorlardı. Bütün bu fedakârlık ve harcamaların sonu hüsran oldu, yenildiler ve acı çektiler. Sonunda iyi ile kötü, pis ile temiz, doğru yolda olanla yanlış yolda olan birbirinden ayrıldı, herkes hür iradesi ile seçtiği yolda yürüdü. Bu yolun sonu iyiler için Allah rızâsı ve cennet, kötüler için ise Allah'ın gazabı ve cehennem oldu, bu her zaman da böyle olacaktır.

II. Müslümanlar İle İlgili Tefsir Rivayetleri

II.1. Müslümanlara Öğüt Nasihat Ve Onlara Harb Yollarını Öğretme Hakkında Nazil Olan Ayetler

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ (57) وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ (58) وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ (59) وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ (60) وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (61) وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ (62) وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (63) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (64) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ (65)

"Eğer onları savaşta yakalarsan, bunlar(a vereceğin ceza) ile arkalarındakileri de dağıt ki ibret alsınlar. (Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik etmesinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozduğunu aynı şekilde onlara bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez. İnkar edenler, asla yakayı kurtardıklarını zannetmesinler. Çünkü onlar (sizi) aciz bırakamazlar. Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda

her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir. Size zulmedilmez. Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü o hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Eğer seni aldatmak isterlerse bilmiş ol ki sana yetecek Allah'tır. O, seni bizzat kendi yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen ve onların kalplerini uzlaştırandır.Şayet yeryüzündeki şeyleri tümüyle harcasaydın sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onların arasını uzlaştırdı. Şüphesiz o mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Ey Peygamber! Sana ve sana tabi olan mü'minlere Allah yeter.)Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkar edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir." [308]

> "Sonra Allah-u Teala, küfür ehlini ve onların ölüm esnasında karşılaştıkları şeyleri anlatır, niteliklerini vasfeder, onlardan Rasulullah'ı haberdar eder ve şu ayetle son verir: "*Onun için, o ahidlerini bozanları harpte yakalarsan kendilerine yapacağın ağır muamele ile arkalarındakini dağıt. Olur ki düşünürler de ibret alıp bozmaktan sakınırlar.*"[309]Yani onları arkalarından cezalandır, umulur ki aklederler. "Siz de düşmanlara karşı gücünüzün yettiği kadar her türlü kuvvet ve cihad için, bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah düımanını, kendi düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, onun sevabı eksiksiz size ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız. [310]Yani, sizin dünya ve ahiretteki ecriniz zayi olmaz. Cenab-ı Hak sonra şöyle buyurdu: "*Eğer düşmanlar barışa yanaşırlarsa, sen de ona yanaş.* [311]yani eğer seni barışa, yani İslama çağırırlarsa, onlarla barış yap. 'Allah'a tevekkül et.[312] Şüphesiz Allah sana kafidir. "*Şüphesiz o, her şeyi işitici ve her şeyi bilicidir. Eğer sana hile yapmak isterlerse, muhakkak Allah sana kafidir*." [313]O, hile yapanlara engel olur. "*O, seni (güçsüzken) yardımıyla te'yid edendir*. "[314] yani güçsüz, zayıf iken. *"Ve Müminlerle"(de teyid edendir,). Ve kalplerinin arasını sevgiyle birleştirdi.* "[315]Seni onlara gönderdiği şeyle hidayet üzere kıldı. "*Sen yeryüzünde ne varsa hepsini harcasaydın, yine onların kalplerini birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını sevgi ile birleştirdi."* [316]Onları üzerinde topladığı diniyle. "*Şüphesiz O, her*

[308] Enfal 8/57-65
[309] Enfal 8/57
[310] Enfal 8/60
[311] Enfal 8/61
[312] Aynı sure aynı ayet
[313] Enal 8/61,62
[314] Aynı sure aynı ayet
[315] Enfal 8/62,63
[316] Enfal 8/63

şeye galiptir, hükmünde hikmet sahibidir.''[317]Ve yine Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "*Ey Peygamber! Allah sana ve müminlerden senin izinde bulunanlara yeter''*[318]*Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. İçinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa, onlar iki yüz kişiye üstünlük sağlar. Eğer sizden yüz kişi olursa, kafirlerden bin kişiye üstünlük sağlar. Çünkü onlar, gerçeği ve neticeyi anlayamayan bir kavimdirler''* [319]Yani müşrikler azimle; hak, hayrı ve şerri bilerek savaşmazlar.[320]

İbn İshak bu tefsir rivayetinde Allah'ın her zaman iman edenlerin yanında olduğunu, şeytanın ise insan oğluna her zaman düşman olduğunu ve onları birbirlerinin kanını dökmeye teşvik ettiğini nakletmektedir.

II.2. Esirler ve Ganimetler Hakkında Nazil Olan Ayetler

الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (66) مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (67) لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (68) فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (69) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (70) وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (71) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (72) وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ (73) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ (74) وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (75)

"Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye) den dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz

[317] Aynı sure aynı ayet
[318] Enfal 8/64
[319] Enfal 8/65
[320] *Siret-i İbn İshak,* s.285-288; *Hz. Muhammed'in Hayatı,* s. 400-403.

olarak yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere söyle: Eğer Allah kalplerinizde (iman, ihlas, iyi niyet gibi) bir hayır (olduğunu) bilirse sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Eğer sana hainlik etmek isterlerse (bil ki) onlar daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı (sana) imkan vermişti. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin velileridir. İman edip hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar, onların velayetleri size ait değildir. Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavme karşı olmadıkça, yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir. İnkar edenler de birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunların gereğini yapmazsanız yeryüzünde bir karışıklık ve büyük bir bozulma olur. İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır. Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." [321]

> "Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali'den İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nüfeyli, ondan da Abdul-lah b. El-Hasen el-Harrani rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) buyurdular: "Bana korkuyla (yani düşmanların benden korkması) yardım olundu, yeryüzü bana mescid ve temiz kılındı. Bana cevamiu'l-kelim (az sözlü, çok manalı konuşma yeteneği) verildi. Benden önce hiçbir peygambere helal kılınmayan ganimet malları bana helal kılındı. Şefaat verildi. Beş şey ki, onlar benden önce hiçbir peygambere verilmedi**"**

[321] Enfal 8/68-75

"(Senden önce) hiçbir peygamber için, yeryüzünde ağır basmadıkça (düşmanına, onu yeryüzünden sürmedikçe) esirleri bulunmak vaki olmamıştır. Siz geçici dünya malını (yani insanları yakalamakla fidye malı) istiyorsunuz. Halbuki Allah ahireti kazanmanızı diliyor. (Yani dini yaymak için onların katlini ve bu suretle ahiretin kazanılmasını)"[322] "*Eğer Allah'tan bir yazı (kader) geçmiş olmasaydı, aldığınız (esirlerden ve ganimetlerden dolayı) mutlaka büyük bir azaba uğratılırdınız*.'' [323]Şayet yasaklandıktan sonra azap edileceği hükmü olmasaydı, onları nehyetmiş olsaydı, yaptığınız şeylerden dolayı sizi cezalandırırdı. Sonra ganimet ve fidyeyi müminlere Rahman ve Rahim'den bir rahmet ve nimet olarak helal kıldı. Cenab-ı Hak buyurdu: *"Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve hoş olarak yiyin ve Allah'tan korkun. Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. Ey Peygamber! Ellerinizdeki esirlere şöyle de: 'Eğer Allah'ın ezeli ilminde, kalplerinizde bir iman varsa, Allah size, sizden alınan fidyeden daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar, Allah Gafurdur, Rahimdir."* [324]Abbas b. Abdi'l-Muttalib bu ayet hakkında şöyle derdi: "Vallahi benim hakkımda indi. Şöyle ki; Peygamber (sas)'e Müslüman olduğumu söyledim ve benden aldığı 20 okkayı geri vermesini istedim. Dediğimi yapmaktan çekindi. Cenab-ı Hak onların yerine bana, hepsi de tacir, malımı çalıştıran yirmi kimse nasip etti. Hem de, rahmet ve mağfiretini de nasip etti."

"Sonra Allah, Müslümanları birbirleriyle dostça ilişki kurmaya teşvik etti. Muhacirler ve Ensara dini konularda kendi dışındakilerle değil birbirlerine velayet hakkı verdi. Kafirlerin birbirlerinin dostu olduklarını belirtti ve şöyle buyurdu: "*Eğer siz emredildiğiniz gibi yardımlaşmazsanız, yeryüzünde bir fitne (İslam'ın zayıflığı) ve büyük bir fesat (küfrün hakimiyeti) olur. "*[325]Yani mümine akrabası da olsa- kafir dost olamaz; ancak mü'min dost olabilir. Mü'mine mü'min değil de kafirin dost olmasıyla yeryüzünde fesat çıkar, fitne olur, hak ve batıl konusunda şüphe doğar. Sonra Cenab-ı Hak, mirası Muhacirlerle Ensarın birbirlerine velayetinden sonra Müslüman olan akrabaya geri verdi. Aralarındaki akrabalıktan dolayı Müslüman akrabaya mirası geri verdi. Allah şöyle buyurur:[326] "*O kimseler ki, sonradan iman getirdiler ve hicret edip sizinle beraber mücahede yaptılar, bunlar da sizdendir. Akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar, Allah'ın hükmüne göre, (mirasta) birbirine daha yakındır. Şüphesiz, Allah her şeyi bilendir. "*[327]

İbn İshak yukardaki tefsir rivsyetinde mümine akrabası da olsa- kafir dost olamaz; ancak mü'min dost olabilir. Mü'mine mü'min değil de kafirin dost olmasıyla yeryüzünde fesat çıkar, fitne olur, hak ve batıl konusunda şüphe doğacsğını açıklavaktadır.

II.3. Bir Kaç Gencin Müslüman Olmalarına Rağmen Bedir Savaşında Müslümanlara Karşı Savaş Edip Öldükleri İle İlgili Nazil Olan Ayet

[322] Enfal 8/67
[323] Enfal 8/68
[324] Enfal 8/69,70
[325] Enfal 8/ 73
[326] *Siret-i İbn İshak,* s.288; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 403.
[327] Enfal 8/75

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (97)

"(Mekke'den hicret vacip olduğu zaman oradan hicret etmeyerek küfür diyarında kalıp) nefislerine zulmettikleri halde, meleklerin, camlarını aldığı kimselere (azarlama kastı ile) meleklekler şöyle derler: 'Ne işte idiniz?' Onlar: '-Biz Mekke'de zayıf kimselerdendik, hicret etmekten acizdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya!'derler. İşte onların yeri Cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir. "[328]

> "Kureyşle beraber Bedir günü katledilen gençler hakkında, naklediğine göre şu Kur'an ayeti nazil oldu: *"(Mekke'den hicret vacip olduğu zaman oradan hicret etmeyerek küfür diyarında kalıp) nefislerine zulmettikleri halde, meleklerin, camlarını aldığı kimselere (azarlama kastı ile) meleklekler şöyle derler: 'Ne işte idiniz?' Onlar: '-Biz Mekke'de zayıf kimselerdendik, hicret etmekten acizdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya!'derler. İşte onların yeri Cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir.* "[329]
>
> "Çünkü onlar Müslüman olmuşlardı. Sonra Rasulullah (sas), Medine'ye (hicret ederken) onlar gitmedi. Babaları ve aileleri, onları Mekke'de hapsetti ve onları aldattılar. Onlar da aldanıp kavimleriyle birlikte Bedir'e gitti ve hepsi de öldü. işte adı geçen gençler şunlardır: Esed b. Abdi'l-Uzza b. Kusayy oğularmdan el-Haris b. Zem'a b. El-Esved b. El-Muttalib b. Esed, MaHzum oğullarından Ebu Kays b. El-Fakih b. El-Muğire ve Kays b. El-Velid b. El-Mugire, Cumh oğullarından Ali b. Ümeyye b. Halef, Sehm oğullarından el-As b. Münebbih b. El-Haccac."

İbn İshak bu tefsir rivayetinde "Kendilerine yazık etmekte iken" ölen kimseler, Mekke'den Medine'ye göç etme imkânları bulunduğu halde bunu yapmayan, Mekke müşrikleri arasında yaşamaya devam eden, bu sebeple ya tekrar küfre dönen veya dinlerini tehlikeye atan Bedir savaşında öldürülen gençlerin isimlerini sayarak cehennem ehlisi olduklarını belirtmektedir.

[328] Nisa 4/97
[329] Nisa 4/97

II.4. Müsle Suretiyle Öç Almaktan Nehy Hakkında Nazil Olan Ayet[330]

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ (126)

"(Ey müminler düşmandan intikam almak için) eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız, ancak size yapılan azab ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileri gitmeyin) Sabrederseniz (cezayı terk ederseniz) and olsun ki bu, tahammül edenler için daha hayırlıdır."[331]

> a)Muhammed b. Ca'fer b, ez-Zübeyr'den İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nüfeyli, ondan da Ab-Dullah b. El-Hasen el-Harrani rivayet etmiştir: Rasulullah (sas) savaş alanındaki manzarayı görünce: "Safıyye'nin mahzun olmayacağını bilseydim ya da benden sonra sünnet olması endişesi taşımasaydım, onu gömmez, öyle bırakır ta ki onu, yırtıcı hayvanlar ve kuşların yesin. Şayet beni Allah başka bir sefer zafer nasip ederse onlardan otuz adama müsle (kulak, burun kesme cezası) uygulayacağım." buyurdu. Müslümanlar, Rasulluh (sas)'in üzüntüsünü ve amcasına yapılanlara kinini görünce: "Vallahi, Allah bizi onlara üstün kılarsa, onlara, hiçbir Arap'ın hiçbir Arap'a yapmadığı müsle cezası uygulayacağız." dediler.
>
> b)Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den Büreyde b. Süfvan İbnü Ferve el-Eslemi, ondan İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nüfeyli, ondan da Abdullah b. El-Hasen el-Harrani rivayet etmiştir Güvenilir bir kişi İbn Abbas'tan rivayet etti ki; Allah (cc), Rasulullah'in ve ashabının söyledikleri sözler ile ilgili olarak, şu ayeti inzal buyurdu: *"(Ey müminler düşmandan intikam almak için) eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız, ancak size yapılan azab ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileri gitmeyin) Sabrederseniz (cezayı terk ederseniz) and olsun ki bu, tahammül edenler için daha hayırlıdır."* [332]Bunun üzerine Rasulullah (sas) af yolunu tercih etti ve sabretti. Müsleyi de yasakladı.
>
> c) Semüra b. Cündeb'den el-Hasen, ondan Hamid et-Tavil, ondan İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nüfeyli, ondan da Abdullah b. El-Hasen el-Harrani rivayet etmiştin "Rasulullah, aramızda bir yerde durdu ve oradan bize sadaka vermeyi emr etti ve müsleyi (müsle harpte ölenlere çirkin şeyler yapmaktır; gözünü çıkarmak kulağını burnunu kesmek gibi) yasakladı."

İbn İshak yukardaki Tefsir rivayetinde Hz.Peygamber'in ve sahabiler'in arkadaşlarına müşrikler tarafından müsle edildiğini görünce "Vallahi, Allah bizi onlara üstün kılarsa, onlara, hiçbir Arap'ın hiçbir Arap'a yapmadığı müsle cezası uygulayacağız." söyledikleri sözler ile ilgili olarak, şu ayeti(Nahl 16/126)inzal buyurduğunu tespit etmektedir.

---

[330] Prof.Dr. AHMET NEDİM SERİNSU hocanın bu konuda Kur'an ve Bağlam kitabının,"nüzul sebebinin taaddütü" başlığı altında s.98-100 da çok ilginç ve önemli noktaları izah etmektedir.

[331] Nahl 16/126

[332] Nahl 16/126

III. Münafıklar İle İlgili Tefsir Rivayetleri

III.1. Yahudilerin Halifi Olan Ubade b. Samit'in Onlardan Vazgeçmesi ve İbn Ubeyy Hakkında Nazil Olan Ayetler

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (12) قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ (13)

"Ey Rasulüm, o kafir olan Yahudilere de ki: "Siz mağlup olacaksınız ve toplanıp Cehenneme sürüleceksiniz. O Cehennem ne kötü bir yerdir. (Bedir savaşında) karşılaşan iki birlik hakkında, size muhakkak bir alamet olmuştur. Bir birlik (ki müminler), Allah yolunda çarpışıyordu, diğeri de kafirdi. Müminler kafirlere göre kendilerini iki misli görüyorlardı. Allah, dilediğine yardımı ile zafer verir. Şüphesiz bunda anlayış sahibi olanlar için kesin bir ibret vardır. "[333]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (51) فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَى مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ (52) وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ (53) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (54) إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ (55)

"Ey inananlar! Yahudi ve hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdırlar. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğruya iletmez. İşte kalplerinde bir hastalık (nifak)

[333] Ali-Aimran 3/12,13

bulunanların, "Başımıza bir felaketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasında koşup durduklarını görürsün. Ama Allah yakın bir fetih veya katından bir emir getirir ve onlar içlerinde gizledikleri şeye (nifaka) pişman olurlar. (O zaman) iman edenler derler ki: "Sizinle beraber olduklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin edenler şunlar mı?" Bunların çabaları boşa çıkmıştır. Böylece ziyan edenler olmuşlardır. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resûlüdür ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren mü'minlerdir. Kim Allah'ı, onun peygamberini ve inananları dost edinirse bilsin ki şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alaya alıp oyuncak edinenleri ve öteki kafirleri dost edinmeyin. Eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının. "[334]

> "Rasulullah (sas) es-Sevik gazvesiden dönünce, Zi'l-Hicce ve el-Muharrem aylarında (iki ay olmak üzere) yahut ona yakın bir zaman Medine'de kaldıktan sonra, Gatafan oğullarıyla savaşmak üzere Necid'e yürüdü. Bu gazve kendine has özelliği olan bir gazvedir. Safer ayının tamamı yahut ona yakın bir zaman, Necid'de kaldı. Sonra herhangi bir savaş yapmadan Medine'ye geri döndü."
>
> "Daha sonra Rasulullah (sas) Kaynuka oğulları üzerine yürüdü. Onları Kaynuka oğulları çarşısında topladı ve: "Ey Yahudiler! Kureyş'in başına gelen felaketten korkun. Müslüman olun. Çünkü siz, benim bir peygamber, bir rasul olduğumu biliyorsunuz, bunu ve Allah'ın size verdiği ahitte, kitabınızda okuyorsu-nuz.." dedi. Yahudiler: "Ey Muhammedi Sen bizi, kavmin gibi görüyorsun. Sen harp bilgisi olmayan bir kavme çattın. Bu senin için bir fırsattır. Fakat vallahi biz, seninle harp edersek, bizim ne biçim insanlar olduğumuzu, elbette bileceksin., dediler."[335]

[334] Maide 5/51-57

[335] *Siret-i İbn İshak,* s.295; *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 411.

”İbn Abbas’tan Said b. Cübeyr ya da İkrime, ondan Zeyd b. Sabit’in ailesinin hizmetçilerinden birisi, ondan İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme, ondan en-Nüfeyli, ondan da Abdullah b. El-Hasan el-Harrani rivayet etmiştir: Şu ayetler onlar hakkında nazil oldu: *“Ey Rasulüm, o kafir olan Yahudilere de ki: “Siz mağlup olacaksınız ve toplanıp Cehenneme sürüleceksiniz. O Cehennem ne kötü bir yerdir. (Bedir savaşında) karşılaşan iki birlik hakkında, size muhakkak bir alamet olmuştur. Bir birlik (ki müminler), Allah yolunda çarpışıyordu, diğeri de kafirdi. Müminler kafirlere göre kendilerini iki misli görüyorlardı. Allah, dilediğine yardımı ile zafer verir. Şüphesiz bunda anlayış sahibi olanlar için kesin bir ibret vardır. “* [336]

”Ubade b. El-Velid b. Ubade b. Es-Samit’ten İshak b. Yesar, ondan oğlu İbn İshak, ondan Muhammed b. Seleme ondan en-Nüfeyli, ondan da Abdullah b. El-Hasen el-Harrani rivayet etmiştir: Kaynuka oğulları muharebe ettiği zaman, onların durumlarını Abdullah b. Übeyy (bin) Selul üstlendi. Onların durumlarını savunmaya başladı. Ubade b. Es-Samıt, Rasulullah (sas)’e geldi. Ubade, Avf b. El-Hazrec oğullarındandı. El-Hazrecliler’le Kaynukalılar müttefiktiler. Ubade, Rasulullah’ın huzurunda onlarla ittifakı reddetti. Onlarla ittifaktan Allah’a ve Rasulüne sığındı. Ve: “Ya Rasulallah! Ben Allah’ı, Rasulünü ve mü’minleri dost biliyorum. Bu kafirlerle ittifak yapmaktan ve dostluklarından Allah’a ve Rasulüne sığınırım.” dedi. Abdullah b. Übeyy hakkında şu ayetler nazil oldu: “Ey iman edenleri Yahudilerle Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar, birbirlerinin dostlarıdır. İçinizden kim onları dost ve yardımcı edinirse, o da onlardandır. Allah, düşmana dostluk etmekle nefislerine zulmedenleri hak yoluna eriştirmez.”

“Onun için kalplerinde nifak hastalığı olanları görürsün ki, kafirlerle dostluk yapmak hususunda yarışırlar. Korkarız bir zaman inkılabı ile İslam mağlup olur, derler. Fakat yakındır ki, Allah Müslümanlara zaferi veya kendi katından bir emri (münafıkların açığa vurulması emrini) getirir de nefislerinde gizlediklerine pişman olurlar.”[337]

“Bu ayette, nifak hastalığı olandan maksat Abdullah b. Übeyydir. Çünkü o, inkılaplar olmasından korkarım, diyordu. “Korkarız, bir zaman inkılabı ile İslam mağlup olur, derler. Fakat yakındır ki, Allah Müslümanlara zaferi veya kendi katından bir emri getirir de, nefislerinde gizlediklerine pişman olurlar.”

“Münafikların hali açığa çıkınca müminler birbirlerine şöyle diyeceklerdir: ‘Sizinle beraber olduklarına kuvvetli yeminleriyle, Allah’a yemin edenler şunlar mı? Onların bütün yaptıkları boşa çıktı da ahirette hüsran içinde kaldılar.” [338]

“*Ey iman edenleri İçinizden kim dininden dönerse, şunu bilsin: Allah onun yerine öyle bir kavim getirecek ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler, müminlere karşı yumuşak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve başlan yukardadır; Allah yolunda mücadele ederler, dil uzatanın kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allah’ın ihsanıdır. Onu, dilediği kimseye verir. Allah’ın ihsanı geniştir, O her şeyi bilendir*.”

“*Sizin veliniz ve yardımcınız, ancak Allah’la onun peygamberidir, bir de iman edenlerdir ki, onlar, Allah’ın emirlerine boyun eğerek namaza devam ederler ve zekat verirler.*.” [339]

---

[336] Ali-Aimran 3/12,13
[337] Maide 5/51,52,
[338] *Siret-i İbn İshak,* s.295; *Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 411.
[339] Maide 5/53-55,

> "Şu ayet de, Ubade b. Es-Samit'in, "Ben, Allah'ı ve peygamberini dost edinirim, Kaynuka ile ittifaktan ve onların dostluğundan Allah'a sığınırım." sözü üzerine nazil oldu."[340]

İbn İshak yukardaki tefsir rivayetinde; Münafıkların ikili oynadıklarını ifade etmektedir. Münafıklar ise Allah'ın Hz. Peygamber'e yardım edeceğini, ona zaferler, fetihler nasip edebileceğini veya düşmanlarının başına bir felaket getirip de onları yok edebileceğini, bu takdirde ikili oyunlarından pişmanlık duyacaklarını hesaba katmamışlardı. Nitekim münafıkların hesabı tutmadı, yüce Allah vaadini yerine getirerek peygamberine fetihler ve başarılar nasip etti. Böylece münafıklar hayal kırıklığına uğradılar.

338

SONUÇ

Bu çalışmada hicrî birinci asır tarihçilerinden İbn İshak'ın *Siret-i İbn İshak* adlı eserinde bulunan tefsir rivayetleri ele alınmıştır. Bilindiği gibi İbn İshak (d. 84 h./ö. 151 h.)'ın *Siret*'i, hicri birinci asrın ve tabiin döneminin ilk tarih eseri olarak kabul edilip tefsir tabakat kitaplarında tefsir tarihi eserlerinden sayılmasa da, aslında tefsir tarihi açısından da oldukça önemli ve pek çok rivayeti barındıran bir eserdir. *Sire*'de pek çok tefsir rivayeti bulunmasına rağmen, bu esere tefsir tabakat kitaplarında bir tefsir eseri olarak yer verilmemesinin, muhtemelen müstakil bir tefsir kitabı mahiyetinde olmadığından kaynaklandığı düşünülebilir. Eser incelendiğinde çalışmamızda ortaya koyduğunuz tefsir rivayetleriyle birlikte, daha çok tarih ve hadis rivayetlerinin bulunduğu görülmektedir. Ancak bu, İbn İshak'ın sadece tarihçi ve hadisçi olarak değerlendirilmesini gerekli kılmamaktadır. Zira eserdeki tefsir rivayetleri ve ayetlerin ayetle tefsiri, esbabü'n-nüzul, siyak-sibak, mübhemat, ayetlerin dil (şiir vb. dil özellikleri) ile tefsiri gibi pek çok tefsir usulü konusunun İbn İshak'ın bu eserinde işlendiği dikkate alındığında kendisinin aynı zamanda bir müfessir olduğu da açıkça söylenebilir. Bu görüş başkaları tarafından da dile getirilmiştir.

Nitekim Şeyh Muhammed Ali es-Sais, "Tarihu'l-Fıkh" kitabında ilk dönem meşhur tefsir kitapları arasında İbn Cerir'in el-Mekki Tefsiri, Süddi'nin Tefsiri ve başkalarının tefsirleriyle beraber İbn İshak'ın Tefsirini de saymaktadır.[341]

[341] Muhammed Ali es-Sais, *Tarihu'l-Fıkh*, s. 87.

Fuad Sezgin de İbn İshak'ın *Siret*'inde, diğer başka tefsir kitaplarında yer almayan pek çok ilk, çeşitli ve orijinal tefsir rivayetlerinin bulunduğunu söyleyerek, İbn İshak'ın aynı zamanda bir müfessir sayılması gerektiğine işaret etmektedir.[342]

Sire'deki tefsir rivayetleri göz önüne alındığında, İbn İshak'ın, eserinde daha çok Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatı hakkındaki ayetleri ön plana aldığı; buna bağlı olarak da daha çok Al-i İmran, Enfal, Tevbe, Ahzab, Fetih vb. surelerde geçen ayetlerle ilgili rivayetlere yer verdiği görülmektedir.

İbn İshak'ın eserinde kişilerden bahsederken, kişiler hakkında son derece detaylı bir neseb bilgisi ortaya koyduğu görülmektedir. Bunun da tefsir tarihi açısından önemli bir husus olduğu anlaşılmaktadır.

İbn İshak'ın *Sire*'sinde, tarih rivayetleri, hadis rivayetleri, tefsir rivayetleri ve neseb bilgilerine yer verildiği, aynı zamanda ayetlerin ayetle tefsiri, esbabü'n-nüzul, siyak-sibak, mübhemat, ayetlerin dil (şiir vb. dil özellikleri) ile tefsiri gibi pek çok tefsir usulü konusunun işlendiği ve böylece tarih, tefsir ve dil bilim açısından farklı bilgileri ihtiva ettiği hususu dikkate alındığında, bu eserin aslında bir nevi "tarihi tefsir" mahiyetinde olduğunu söylemek mümkündür.

İbn İshak'ın konuları metodu dikkate alındığında da bu eserin aynı zamanda bir tefsir çalışması olarak görülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim İbn İshak bu eserinde, ayetlerin sebeb-i nuzülünü verdikten sonra, ilgili ayeti farklı sahabi görüşlerini esas alarak tefsir etmektedir. Söz gelimi, Kevser suresi ile ilgili olarak surenin nuzül sebebini zikrettikten sonra, Kevser suresinde yer alan hususları, Hz. Ali ve Enes b. Malik gibi sahabenin görüşlerini sıralayıp tefsir etmiştir.

[342] Fuad Sezgin, *Tarihu't-Türâsi'l-Arabi*, c. I; s. 58.

İbn İshak'ın bu eserinde izlemiş olduğu mevzuları; her zaman kronolojik olarak değil, konu bütünlüğünü dikkate alarak işlemesi yöntemi de bir açıdan söz konusu bu eserin bir nevi tefsir tarihi eseri olması hüviyetini güçlendiren bir husustur.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yayınları, İstanbul 2009.

_____, *Tefsir Üsülü*, Şule Yayınları, İstanbul 2009.

CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988.

EL-ASKALANİ, Şihabuddin, Ahmed B. Ali, *Tehzib et-Tehzib*, Dar El-Fikr, Beyrut, trs.

EL-BAGDADİ, El-Hatib Ebu Bekr Ahmed İbn Ali, *Tarih Bağdad*, Dar El-Garb El-İslami, Beyrut 2002.

EL-BUHARİ, Muhammed B.İsmail, *Tarih El-Kabir*, Da'irat El-Maarif El-Usmaniya, Haydarabat, Ed-Dukn, trs.

EL-MİZZİ, Cemaluddin Ebu'l-Haccac Yusuf, *Tehzību'l-kemāl fi esmai'r-rical*, tah. Beşar Avvād Ma'ruf, Muessesetu'r-risale, Beyrut 1985.

EL-HAMVİ, Şihabuddin Yakut, B. Abdullah, *Mu'cem El-Udeba*, Dar El-Garb El-İslami, Beyrut 1993.

ES-SAİS, Muhammed Ali, *Tarihu-l Fıkh El-İslami*, Dar El-Fikr, Beyrut, trs.

ES-SUVEYLİK, Muhammed Abdulla, *Tefsir İbn İshak*, Muvessesetu'r- Risale, trs.

EZ-ZEHEBİ, Şemsüddin Muhammed B. Ahmed, *Tezkiretü El-Huffaz*, Dar El-Kutub El-İlmiya, Beyrut 1998.

EZ-ZEHEBİ, Şemsüddin Muhammed B. Ahmed, *Siyer Alam En-Nübela*, Dar El-Hadis, Kahire 2002.

EZ-ZERKELİ, Hayrettin, *A'lam*, Dar El-İlm Lilmalayn, Beyrut, trs.

FAYDA, Mustafa, "İbn İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1999.

HAMİDULLAH, Muhammed, *Tefsir*, Kur'an-ı Kerim Portalı, (www.diyanet.gov.tr)

_____ , *Siret-i İbn İshak*, thk. Muhammad Hamidullah, Konya 1981.

İBN HİLKAN, Ebu El- Abbas, Şemsü-D Din ,Ahmed B. Muhammed, *Vafiyat El-A'yan,* Dar Es-Sadir, Beyrut , trs

İBN SAAD, Muhammed, *Tabakat El-Kubra*, Dar Es-Sadir, Beyrut , trs

İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdulmalik, *Es-Siretu'n Nedeviye*: (Thk Ve Taalik Muha- Mmed El-Lahham Takdim Sıdki Cemil El Atar), Beyrut 1995

KURTUBİ, Muhamed B. Ahmet, *El-Cami' Li Ahkamil Kur'an* , Dar İlm El-Kutüb, Riyad 2003

SERİNSU, Ahmet Nedim, *Kur'an Ve Bağlam*, Şule Yayınları, İstanbul 2008

_____ , Kur'an Nedir**,** Şule Yayınları, İstanbul 2009

SEZGİN, Fuad, *Tarihu't-Türâsi'l-Arabi* , çev. Mahmud Fehmi Hicazi, İdaratu's-sekafeti ve'n-neşr, Riyad 1983

TABERİ, Muhammed B.Cerir, *Cami'ul Beyan Fi Te'vil âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah Bin Abdulmuhsin Et-Turki , Daru'l-Hicr Li-Tibaati ve'n-Neşr,Riyad ,Trs

TÜRCAN, Saliha, *Rivayet Tefsiri Geleneğinin Dönülümü -İbn Kesir (ö774/1373) Tefsiri Örneği Üzerinden-*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora tezi 2011.

UZUN, Mehmet, *İlk Dönem Tarih Eserlerinde Tefsir Rivayetleri*, (Es-Siretu'n-Nebeviyye'ye Göre) Yüksek Lisans Tezi 2011.

ÖZET

**Batchaev,Magomet,"*Siret'i İbn İshak'ta Tefsır Rıvayetleri*"
YüksekLisanstezi,Danışman;Prof.Dr.Ahmet NedimSERİNSU, 152 s.**

Çalışmamıza konu olan İbn İshak (d. 84 h. / ö. 151 h.)'ın *Siret*'i, hicri birinci asrın ve tabiin döneminin ilk tarih eseri olarak, Tefsir Tarihi açısından da oldukça önemli ve pek çok rivayeti barındıran bir eserdir. Biz de tezimizde bu önemli eserde yer alan tefsir rivayetlerini araştırıp, bu eserin aslında bir nevi "tarihi tefsir" mahiyetinde olduğunu ortaya koymak istedik.

Araştırmamızgirişvedörtbölümdenoluşmaktadır.

Girişbölümünde;araştırmanınkonusu,önemi,amacı,yöntemiveİbn İshakve"*Siret'i İbn İshak*"ileilgilibilgilereyerveildi.

Birincibölümde;" *Siret'i İbn İshak'ta Tefsır Rıvayetleri*" bulunantefsirrivayetlerihakkındagenelmülahazayapıldıktansonratabloveörneklemelerleaçıklaması.

İkincibölümde;"*Siret'i İbn İshak'ta*"Bi'setten önceki dönemle ilgili tefsir rivayetlerihakkında çalıştık.

Üçüncü bölümde;"*Siret'i İbn İshak'ta*" Mekke dönemi ile ilgili tefsir rivayetleri hakkında geniş belgi verdik.

Dördüncü bölümle ise;"*Siret'i İbn İshak'ta*"Medine dönemi ile ilgili tefsir rivayetleri hakkında çalıştık.

ABSTRACT

The masters thesis of Batchaev, Magomet, with the title "*Siret'i İbn İshak'ta Tefsır Rıvayetleri*", Consultant: Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU, 152 s .

The Siret (Life os our Prophet Muhammad) of Ibn Ishak (DOB. 84 of the Moslem Calendar / Death 151 of the Moslem Calendar) which is the subject of our study is a very important work during the first century of the Moslem Calender and of course as the first historical artifact of the 'tabiin' (The people who got to know the people who have seen our Prophet Muhammad) period. This work is also important in terms of the history of the Tafseer (commentary and explanation of the Quran) and it also accomodates many narratives. We have researched the Tafseer narratives and we wanted to put forth that this work is actually a ''historical tafseer''in its nature.

Our research consists of four sections and an introduction section.

In the introduction section; There is information regarding the subject of the research, its importance, its aim, its method and also information regarding İbn İshak and "*Siret'i İbn İshak*" (Ibn Ishak's Siret).

In the first section; There is a table and explanation with examples after a general consideration has been carried out about Tafseer narratives that are in the book "*Siret'i İbn İshak*" (*Ibn Ishak's Siret*).

In the second section; We have studied about Tafseer narratives that are related to the period of Biset (The period before the Prophet Muhammed was sent)in "*Siret'i İbn İshak*" (Ibn Ishak's Siret.

In the third section; We have provided extensive information about Tafseer narratives in "*Siret'i İbn İshak*" (Ibn Ishak's Siret) that are related to the Mecca period.

In the fourth section; We have studied about Tafseer narratives that are related to the Medine period in"*Siret'i İbn İshak*" (Ibn Ishak's Siret)..